

Tisdagen den 31 maj

Kl. 10.30

Folkhögskolan

§ 1 Föredrogs men bordlades åter
skatteutskottets betänkanden 1976/77:49, 51 och 52
lagutskottets betänkanden 1976/77:30 och 31
socialutskottets betänkande 1976/77:31
näringsutskottets betänkanden 1976/77:44 och 47

§ 2 Folkhögskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1976/77:30 med anledning av propositionen 1976/77:55 om folkhögskolan jämte motioner.

Sedan regeringen i propositionen 1976/77:100 bilaga 12 under punkterna F 8–F 10 beräknat medel för Bidrag till driften av folkhögskolor, Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor samt Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor hade regeringen i propositionen 1976/77:55 (utbildningsdepartementet) – efter föredragning av herr utbildningsministern Wikström – föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för en reformering av folkhögskolan som förordats i propositionen,
2. godkänna de principer för statsbidrag till driften av folkhögskolor som förordats i propositionen,
3. besluta om inrättande av en lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor i enlighet med vad som förordats i propositionen,
4. till Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 224 497 000 kr.,
5. godkänna att medel som vid utgången av budgetåret 1976/77 kvarstod på de nuvarande reservationsanslagen Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor och Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor överfördes till det nya förslagsanslaget,
6. till Lånefonden för byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kr.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1976/77:55 anfördes följande:

”I propositionen föreslås på grundval av bl. a. betänkandet från 1973 års folkhögskoleutredning vissa förändringar av folkhögskolans organisation. Vidare föreslås ett nytt statsbidragssystem för folkhögskolan.

Verksamheten i folkhögskolan bör så långt det är möjligt ha som utgångspunkt kursdeltagarnas livssituation. Målet är såväl att främja del-

tagarnas personliga och sociala utveckling som att ge dem sådana kunskaper som de behöver för att bl. a. aktivt kunna påverka arbetsliv och samhälle. Det övergripande målet bör även i fortsättningen vara att främja allmän medborgerlig bildning.

Nuvarande bestämmelser om indelning i årskurser och om obligatoriska ämnen föreslås utgå. För att garantera ett minimum av längre kurser föreslås att varje folkhögskola varje år skall anordna minst två i tiden inte sammanfallande 15-veckorskurser med minst 20 deltagare. Samtidigt föreslås att minimitiden för kortare kurser sänks från fem till två dagar.

Nuvarande resurser för vissa folkhögskolors kontaktverksamhet med övrigt folkbildningsarbete, bl. a. de s. k. kombinerade tjänsterna, bör enligt propositionen slås samman och fördelas på samtliga folkhögskolor. Samtidigt föreslås ökade medel utgå för kontaktverksamhet.

Bidragen till skolornas administration föreslås höjda med 4 milj. kr.

I syfte att främja samarbetet med studieförbund eller annan organisation eller institution föreslås nya regler för kurser förlagda utanför folkhögskolans lokaler.

Den önskvärda samverkan mellan olika grupper vid skolorna föreslås i första hand knytas till tre organ: styrelse, lärarråd och kursråd.

Systemet med filialfolkhögskolor avvecklas. Filialfolkhögskolorna bör antingen betraktas som kurser förlagda till annan ort eller bli självständiga. Folkhögskoleverksamheten i Göteborg och i Mariannelund föreslås erhålla statsbidrag som självständiga folkhögskolor fr. o. m. den 1 juli 1977.

Det särskilda stödet till skolorna för att underlätta de handikappades studier föreslås höjt med 2,3 milj. kr.

För musikundervisning föreslås en bidragsförstärkning i form av högre lärartäthet än vid vanliga kurser samt en ökad undervisningsvolym. Samtidigt föreslås att stödet fördelas på flera skolor än hittills. Även stödet till fritidsledarutbildningen förslås höjt.

Möjligheter till behörighet för anställning som rektor och lärare bör öppnas för sådana personer som genom annan utbildning än den sedvanliga skaffat sig för tjänsten tillräckliga kunskaper och färdigheter.

Resurser för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering samt för skolhälsovård föreslås tillkomma samtliga skolor.

Statens stöd till folkhögskolorna bör i fortsättningen utgå oberoende av huvudmannskap och endast relateras till verksamhetens omfattning. För att möjliggöra en sådan övergång föreslås en höjning av statsbidraget med 5,7 milj. kr.

En helt ny konstruktion av statsbidraget föreslås. Den föreslagna konstruktionen medför dels att resurserna kan användas på ett friare sätt vid skolorna, dels att det administrativa arbetet avsevärt förenklas såväl vid skolorna som hos skolöverstyrelsen (SÖ). Den innebär att statens bidrag – med några få bidragsposter undantagna – beräknas enligt en schablonmetod knuten till lärarlönekostnaden. En viss del av en sådan lärarlönekostnad utgår per elevvecka. Skolan får sedan i princip avgöra

hur medlen skall användas.

Resurser motsvarande nu utgående sanerings- och byggnadsbidrag föreslås ingå i schablonbidraget. För att mildra effekterna av att byggnadsbidraget fördelas på samtliga skolor föreslås övergångsbestämmelser, som är avsedda att gälla för de folkhögskolor som redan har framskridna byggnadsplaner.

I syfte att underlätta skolornas lånemöjligheter vid byggnadsarbeten föreslås att en statlig lånefond inrättas.

De föreslagna reformerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1977.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:988 av herr Werner m. fl. (vpk), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen uttalade att åtgärder borde vidtas för att inrätta särskilda kortare kurser för invandrare vid landets folkhögskolor, främst i ämnena svenska och samhällskunskap, med sikte på en successiv utvidgning av ämnesområdena,

1976/77:990 av herr Werner m. fl. (vpk), såvitt gällde yrkandet 2 att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag om inrättande av ett zigenskt kulturcentrum och zigensk folkhögskola i enlighet med vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1976/77:989,

dels de med anledning av propositionen 1976/77:55 väckta motionerna 1976/77:1423 av herr Andersson i Lycksele m. fl. (s, c, m, fp), vari yrkats att riksdagen beslutade avslå propositionen 1976/77:55 i vad avsåg normeringssystem och studieomdömen,

1976/77:1424 av herr Bladh (s),

1976/77:1425 av herr Johansson i Jönköping m. fl.

1976/77:1426 av herr Olsson i Edane m. fl. (s),

1976/77:1427 av herr Stridsman m. fl. (c, s, m, fp, vpk),

1976/77:1428 av herr Andréasson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade uttala att extrastöd skulle utgå till språkligt handikappade i enlighet med folkhögskoleutredningens förslag,

1976/77:1429 av herrar Björk i Gävle (c) och Fransson (c), vari yrkats att riksdagen beslutade uttala att folkhögskolorna borde få rätt att till kurser om högst tre veckor, förlagda i huvudsak till skolans egna lokaler och anordnade i samarbete med barn- och ungdomsorganisation, anta elever som fyllt minst 14 år,

1976/77:1430 av fru Eliasson (c) och fru Odelsparr (c),

1976/77:1431 av herr Hellström m. fl. (s),

1976/77:1432 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Korpås (c), vari yrkats att riksdagen beslutade att förslaget om normeringsinstrument för folkhögskolan skulle avslås,

1976/77:1433 av fru Johnsson m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1976/77:55 beslutade att i motionen be-

Tisdagen den
31 maj 1977

Folkhögskolan

rörda elever räknades till de handikappgrupper för vilka äskats ett med 50 % förhöjt schablonbidrag.

1976/77:1434 av herr Jonasson (c),

1976/77:1435 av herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Karl Bengtsson i Varberg (fp), vari yrkats att riksdagen beslutade att gruppen språkligt handikappade fick räknas med i den grupp som enligt propositionen 1976/77:55 under en försöksperiod av tre år skulle få räkna varje handikappelevvecka som 1,5 vid beräkningen av bidragsunderlaget,

1976/77:1436 av herr Karlsson i Mariefred m. fl. (c, s, m, fp),

1976/77:1437 av fröken Littmarck (m), vari yrkats att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1976/77:55 om folkhögskolan beslutade att

1. det belopp, som ställdes till skolöverstyrelsens förfogande för förstärkningsåtgärder där schablonen 1,5 för varje handikappelevvecka vid beräkning av bidragsunderlaget inte räckte, skulle föras upp som förslagsanslag,

2. de skolor som hade särskilda kurser för vuxna språkligt handikappade skulle få räkna dessa elever som andra handikappade för att därmed komma i åtnjutande av den förmånligare elevveckoberäkningen i enlighet med vad som anförts i motionen,

1976/77:1438 av fröken Nilsson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att extrastödet till folkhögskolornas handikappundervisning även skulle omfatta språkligt handikappade,

1976/77:1439 av herr Rydén (m),

1976/77:1440 av herr Sundman (c),

1976/77:1441 av herr Wachtmeister i Johannishus (m), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande rätt att anordna ämneskurser upp till tre veckors längd för 14-15-åringar vid folkhögskola i samarbete med ungdomsorganisation, och

1976/77:1442 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen skulle

1. hos regeringen hemställa om en ny utredning om folkhögskolans framtid, varvid även borde beaktas förstärkt statligt stöd till folkhögskolan,

2. uttala att i det kommande förslaget till folkhögskolelag borde stadgas om en förlängning av de långa kurserna till 30 veckor,

3. uttala sig för ett demokratiskt inflytande inom folkhögskolan, i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. uttala att studieomdömena borde avskaffas inom folkhögskolan och att i fortsättningen endast intyg om genomgången kurs borde avges,

5. besluta avvisa propositionen 1976/77:55 i vad gällde normeringsinstrument,

6. uttala att skolöverstyrelsen borde ges möjlighet att utöva kontroll över dimensioneringen av fritidsledarutbildningen,

7. besluta att ett stöd för språkligt handikappade elever skulle utgå med en lärartäthet av 4,0 lärartimmar per elevvecka.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande ny utredning om folkhögskolan skulle avslå motionen 1976/77:1442 yrkandet 1,

2. att riksdagen beträffande nya självständiga folkhögskolor skulle bifalla propositionen 1976/77:55 samt avslå motionerna 1976/77:1423, 1976/77:1426, 1976/77:1431 och 1976/77:1436,

3. att riksdagen beträffande en zigenk folkhögskola m. m. skulle avslå motionen 1976/77:990 yrkandet 2,

4. att riksdagen beträffande fritidsledarutbildningen vid folkhögskolorna skulle avslå motionen 1976/77:1442 yrkandet 6,

5. att riksdagen beträffande arrangemangsbidrag skulle avslå motionen 1976/77:1434 yrkandet 1,

6. att riksdagen beträffande kursorganisationen med avslag på motionen 1976/77:1439 och motionen 1976/77:1442 yrkandet 2 skulle bifalla propositionen 1976/77:55,

7. att riksdagen beträffande vissa kurser för invandrare skulle avslå motionen 1976/77:988 yrkandet 1,

8. att riksdagen beträffande åldersgräns för vissa kurser om högst tre veckors längd med anledning av motionerna 1976/77:1429 och 1976/77:1441 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. att riksdagen beträffande viss åldersdispens skulle avslå motionen 1976/77:1427,

10. att riksdagen beträffande på visst sätt beräknad inackorderingsavgift som villkor för statsbidrag med avslag på motionen 1976/77:1434 yrkandet 2 skulle bifalla propositionen 1976/77:55,

11. att riksdagen beträffande möjlighet att ge stipendier skulle avslå motionen 1976/77:1434 yrkandet 3,

12. att riksdagen beträffande styrelse, lärarråd och kursråd med avslag på motionen 1976/77:1442 yrkandet 3 skulle bifalla propositionen 1976/77:55,

13. att riksdagen beträffande studieomdömen med avslag på motionen 1976/77:1425 i denna del samt motionerna 1976/77:1430, 1976/77:1434 yrkandet 4 och 1976/77:1442 yrkandet 4 godkände vad som förordats i propositionen 1976/77:55,

14. att riksdagen beträffande normeringsinstrument med avslag på motionen 1976/77:1425 i denna del samt motionerna 1976/77:1432 och 1976/77:1442 yrkandet 5 godkände vad som förordats i propositionen 1976/77:55,

15. att riksdagen i övrigt godkände de riktlinjer för en reformering av folkhögskolan som förordats i propositionen 1976/77:55,

16. att riksdagen beträffande handikappades folkhögskolestudier med anledning av propositionen 1976/77:55 och med bifall till motionerna 1976/77:1428, 1976/77:1433, 1976/77:1435, 1976/77:1437 yrkandet 2, 1976/77:1438 och 1976/77:1442 yrkandet 7 samt med avslag på motionerna 1976/77:1424 och 1976/77:1437 yrkandet 1 beslutade att extra stats-

bidrag skulle utgå i enlighet med vad utskottet förordat.

17. att riksdagen beträffande extra statsbidrag till Nordens folkhögskola skulle avslå motionen 1976/77:1440,

18. att riksdagen i övrigt godkände de principer för statsbidrag till driften av folkhögskolor som förordats i propositionen 1976/77:55,

19. att riksdagen beslutade om inrättande av en lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor i enlighet med vad som förordats i propositionen 1976/77:55,

20. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:55 och med avslag på motionen 1976/77:1440 såvitt gällde medelsanvisningen under detta anslag till Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 224 497 000 kr.,

21. att riksdagen godkände att medel som vid utgången av budgetåret 1976/77 kvarstod på de nuvarande reservationsanslagen Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor och Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor överfördes till förslagsanslaget Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.,

22. att riksdagen till Lånefonden för byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1977/78 under statens utlåningsfonder anvisade ett investeringsanslag av 12 000 000 kr.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Karlsson i Mariefred (c).

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är inte länge sedan det sattes frågetecken för den svenska folkhögskolans framtid. Somliga tyckte inte att den passade in i det svenska utbildningssystemet. Dess uppgift att främja allmän medborgarlig bildning avvek, menade man, alltför mycket från övriga skolformers nyttobetonade inriktning. Det vore lika bra om den försvann.

Andra hävdade tvärtom att folkhögskolans unika målsättning och relativt fria verksamhetsformer var en närmast omistlig tillgång. Men de bedömde risken som överhängande att skolformen skulle komma att konkurreras ut. Ungdomsskolans kraftiga expansion under 1960-talet hade lett till väsentligt minskad tillströmning av elever till folkhögskolan.

Det var situationen när folkhögskoleutredningen tillsattes 1972. Resultatet blev inte någon livräddningsaktion. Utredningen redovisade i stället på ett övertygande sätt folkhögskolans speciella möjligheter att svara mot behov som ingen annan skolform tillgodoser.

Jag vill passa på det här tillfället att uttrycka en varm uppskattning av det arbete som utredningen utförde. Det är inte ofta en statlig utredning, som avser så stora och viktiga frågor, lägger fram förslag som man helt kunnat enas om. Remissinstanserna har också genomgående anslutit sig till de riktlinjer som utredningen presenterade, och genom utbildningsutskottets arbete med propositionen har ett mycket gott be-

slutsunderlag nu lagts på riksdagens bord.

Utredningens ordförande var herr Alemyr, som genom mångårigt arbete som folkhögskolerektor var särskilt skickad att leda arbetet. Därigenom, och genom det arbete han som utbildningsutskottets ordförande lagt ned på den fortsatta behandlingen av ärendet, har han på ett övertygande sätt skrivit in sitt namn i den svenska folkhögskolans historia.

Detta förnämliga arbete och de beslut som riksdagen i dag kommer att fatta gör att folkhögskolan alltjämt kommer att stå mitt i det svenska utbildningsväsendet med en egen profil, en unik uppgift och förnyade möjligheter att fylla en viktig funktion i vårt svenska samhälle.

Den övergripande målsättningen är viktig. Folkhögskolan skall också i framtiden främja allmän medborgerlig bildning. Den målsättningen har prövats mot mera yrkesförberedande och allmänt nyttobetonade uppgifter. Resultatet har blivit att vi nu säger att vi måste ha råd att hålla oss med en skolform där personlighetsutvecklingen är det viktigaste. Målet är att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling och att ge dem sådana kunskaper som de behöver för att bl. a. aktivt kunna påverka arbetsliv och samhälle.

En punkt som utan att vara ny markeras tydligare än hittills är varje skolas rätt till profilering – ideologiskt eller ämnesmässigt. Denna betoning av den ideologiska profilens betydelse bygger på insikten att folkhögskolorna i växande utsträckning tjänar som instrument för olika folk rörelsers idésträvanden. Det är inte statsmakternas uppgift att lägga hinder i vägen för en sådan utveckling. Den skall i stället underlättas och stimuleras.

Av naturliga skäl blir den ideologiska profileringen i första hand en angelägenhet för rörelseskolorna. För landstingsfolkhögskolorna kommer profileringen att ske genom den speciella ämnesinriktning man väljer. Detta hindrar enligt min mening inte att rätten till profilering är betydelsefull för såväl landstings- och bygdeskolor som rörelseskolor. En landstingsskola kan självfallet också genom t. ex. valet av samarbetspart för olika kortkurser markera en speciell profil.

Samtidigt vill jag understryka att det av folkhögskoleförordningen kommer att framgå att all verksamhet vid folkhögskolorna alltid skall "bedrivas i en anda av tolerans och respekt för olikänkande samt utformas så, att allsidighet i undervisningen eftersträvas".

Riksdagen har nu också att ta ställning till förslag om särskilt stöd för handikappades folkhögskolestudier. Utskottet har i detta sammanhang inkluderat de språkligt handikappade. Beslutet på dessa punkter kommer att skapa nya möjligheter för grupper som tidigare haft svårt att komma i åtnjutande av folkhögskolestudier. Folkhögskolans dubbla sociala funktion markeras också tydligare än hittills: De handikappade inlemmas i en naturlig studiegemenskap. Samtidigt stimuleras övriga elever till en kontakt med de handikappade som fostrar till solidaritet och inlevelse i andras problem.

Folkhögskolans verksamhet har i viss mån ändrat karaktär under senare

år. Under lång tid kännetecknades den dels av de långa vinterkurserna, dels av internatkaraktären. Unga människor kom från olika håll till folkhögskolan, bodde tillsammans under jämförelsevis lång tid och växte in i skolsamhället med dess speciella samlevnadsregler.

Utvecklingen har inneburit en förändring i båda dessa avscenden. Det som gjort att flertalet folkhögskolor aldrig på allvar drabbades av den rekryteringsbrist som det fanns antydningar till för några år sedan är främst tillkomsten av ett stort antal kortare kurser, ofta i samverkan med någon folkrörelse.

Denna utveckling är naturlig och främjar samarbetet med organisationerna. Samtidigt äventyrar den emellertid i viss mån folkhögskolans egenart. I stort sett har bindande bestämmelser om verksamhetens utformning slopats i de förslag som nu förelagts riksdagen. På en punkt har det emellertid bedömts som angeläget att ha kvar en styrning. För att internatkaraktären skall kunna fungera och för att det för folkhögskolan karakteristiska kamratskapet skall hinna utvecklas, skall det vid varje skola varje år genomföras minst två, i tiden inte sammanfallande, 15-veckorskurser med minst 20 elever. I praktiken torde detta komma att innebära att de traditionella långkurserna om 30 veckor eller mer bevaras: eleverna kommer som regel att gå två på varandra följande 15-veckorskurser, hösttermin och vårtermin.

Min personliga uppfattning är att styrande bestämmelser från statsmakterna och från överordnade skolmyndigheter med fördel skulle kunna begränsas inom hela vårt utbildningsväsende. I fråga om folkhögskolan har vi nu tagit ett stort och viktigt steg i den riktningen. Antalet detaljbestämmelser för statsbidrag har väsentligt reducerats. Ett starkt schabloniserat statsbidragssystem har i stället införts. Det ger den enskilda skolan betydande möjligheter att utforma verksamheten som den finner bäst förenligt med sina syften. Då man genomför en så här genomgripande förändring av ett statsbidragssystem kan det självfallet komma att visa sig att justeringar behöver göras för att systemet skall fungera perfekt.

När det gäller förändringar vill jag också nämna att kravet på obligatoriska ämnen och på årskursindelning slopas.

Det är min förhoppning och övertygelse att både rätten till profilering och friheten att i praktiken forma verksamheten som man finner bäst skall leda till en pedagogisk och metodisk förnyelse av den svenska folkhögskolan.

Svensk folkhögskola har alltifrån sin start för mer än 100 år sedan fyllt en viktig funktion i den demokratiska utvecklingsprocessen. Många som senare spelat en framträdande roll – både inom folkrörelser och i det offentliga livet – har fått avgörande impulser under sin studietid vid någon folkhögskola. Jag tror att den reformerade folkhögskolan – friare, öppnare, klarare profilerad – har stora möjligheter att också i framtiden fylla denna viktiga funktion.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Folkhögskolan har en unik ställning i vårt utbildningsväsen. Det torde vi alla vara överens om. Folkhögskolan har under hela 1900-talet spelat en central roll i folkbildningsarbetet. En av dess många viktiga uppgifter har bestått i att ge främst elever ur arbetarklassen en möjlighet att kompensera brister i sin skolutbildning och lägga grunden för en yrkesutbildning. Och dessa uppgifter är fortfarande oerhört väsentliga. Fortfarande har över tre miljoner av vårt lands befolkning sex- eller sjuårig folkskola enbart. Genom att de enskilda folkhögskolorna självständigt kunnat utveckla en undervisning, anpassad till både innehåll och metodik efter de studerandes önskningsar, har de fungerat som nydanare inom det pedagogiska området.

Folkhögskoleutredningen liksom propositionen och utskottsskrivningen rymmer positiva inslag – det kan man medge – men har samtidigt mycket avgörande brister. Brister som vi menar kan äventyra hela folkhögskolans målsättning och framtid. Brister som kan förvandla folkhögskolorna till ett slags kurs- och konferenshotell. Brister som innebär en likriktning av kursinnehåll och pedagogik i riktning mot den gamla pluggskolan. Brister som innebär att de studerande inte ges möjlighet till ett reellt medbestämmande över sin arbetssituation.

Vi kräver i vår motion 1442 att de långa s. k. vinterkurserna bibehålls, att studieomdömena avskaffas, att riksdagen avvisar förslaget om normeringsinstrument och att studerande, lärare och övrig personal ges ett reellt medbestämmande över skolorna.

De långa s. k. vinterkurserna är ryggraden i folkhögskolornas verksamhet och måste så förbli. Det medger också utbildningsministern när han här i dag säger att inriktningen på kortkurser kan äventyra folkhögskolans framtid. De korta kurserna fyller ett behov. Det visar inte minst elevutvecklingen på dessa kurser. Men de korta kurserna får inte ta över verksamheten till men för folkhögskolornas bildningsverksamhet. Propositionen godtar nu visserligen inte utredningens förslag om minst en 15-veckorskurs utan föreskriver att två sådana kurser skall anordnas under ett och samma arbetsår, alternativt en sammanhängande kurs om 30 veckor.

Detta kan naturligtvis ses som en eftergift åt den mycket omfattande elevopinion som krävt att de långa kurserna om 22 veckor skall bibehållas, men propositionen och utskottets skrivning förändrar egentligen ingenting i sak. Fortfarande kan en folkhögskola ordna två kurser om vardera 15 veckor, och ingenting säger att de skall omfatta samma elever eller att de skall bygga på varandra. Fortfarande – och det är en avgörande punkt – finns ingenting i propositionen som uppmuntrar skolorna att anordna längre kurser genom ökade statsbidrag. Om utbildningsministern tog sig själv på allvar när han här i dag såväl som i propositionen hävdar att inte bara skolornas bildningsmål och deras demokratiska arbetsformer utan också administrativa resurser, behov av kontinuitet och stabilitet motiverar kurser om 30 veckor – då skulle han ju lägga ett sådant förslag.

Då skulle utbildningsministern genom statsbidragsbestämmelser underlätta för skolorna att anordna sådana längre kurser och skriva in det i förslaget. Nu gör inte utbildningsministern något av detta, vilket är ett bevis för dubbelmoralen i förslaget. Denna dubbelmoral återkommer när utbildningsministern och utskottet säger sig vilja hävda folkhögskolornas frihet och rätt till profilering. Samtidigt föreslår man ett normeringsinstrument som kommer att innebära en allvarlig centralstyrning av verksamheten vid skolorna. Kombinerat med detta föreslås ett bibehållande av studieomdömena enligt en gradrad skala.

Vänsterpartiet kommunisterna har länge hävdat att betyg och omdömen är en negativ företeelse inom hela utbildningsväsendet. De skapar konkurrens och likriktning och tvingar in studierna mot direkt mätbara kunskaper. De motverkar sociala värden som personlighetsutveckling och frigörelse. Vi anser att studieomdömena inom folkhögskolan skall avskaffas och ersättas med intyg om genomgången kurs. Normeringsinstrumentet kommer de facto att innebära en kraftig styrning av verksamheten och direkt motverka att en progressiv pedagogik utvecklas av typ temastudier och projektstudier. Utskottet hävdar i sitt avslagsyrkande på vår motion att man inte vill försvåra för de studerande på folkhögskolorna att söka till högre utbildning. Den argumentationen är inte bärkraftig, och detta påvisas mycket klart i bl. a. SFEF:s remissvar. Den skulle bli än mindre värd om man vore beredd att ändra kompetensreglerna för antagning till högre utbildning i enlighet med vad vi tidigare har förordat. Beträffande normeringsinstrumentet medger utskottet att det kan vara förenat med vissa svårigheter att genomföra det men hänvisar till att det används inom andra skolformer. Det faktum att något används på andra håll kan rimligen inte tas som en garanti för att det är bra. Tvärtom kan det vara så, att det borde avskaffas också där.

Så till talet om skoldemokratin! Jag har alltid haft svårt att förstå varför studerande, i synnerhet vuxna studerande med kanske flerårig yrkeserfarenhet, i ett slag skall förvandlas till oansvariga personer som det gäller att leda rätt så snart de sätter sig på skolbänken. För det är vad som gång på gång sker när man förvägrar de studerande ett reellt medbestämmande över sin arbetssituation. Det är vad utskottet föreslår i sitt avslagsyrkande på vår motion. Alla fagra ord om medbestämmandelagar och annat inom arbetslivet förvandlas till tomma ord så fort vi kommer in på utbildningsområdet. Här skall enligt socialdemokraterna och de borgerliga fortfarande gälla brukspatronprincipen. Vi föreslår i vår motion att studerande, lärare och övrig personal skall ges ett avgörande inflytande över folkhögskolornas inre arbete genom att man utser ett beslutande organ enligt principen "en människa – en röst". Samtliga grupper bör dock tillförsäkras en viss minirepresentation, har vi sagt. Vi avvisar alltså förslaget om en uppdelning av beslutsfunktionerna på lärarråd och kursråd.

I propositionen föreslås vidare att det särskilda statliga stödet till fristledarutbildningen höjs från 700 till 840 kr. Vi har inget att invända

mot det men anser att, eftersom staten på detta sätt går in och stimulerar en viss yrkesutbildning, måste staten också ta på sig ett ansvar för att de som genomgår den utbildningen får ett jobb som motsvarar den. Skolöverstyrelsen bör alltså i egenskap av tillsynsmyndighet ges möjlighet att utöva en kontroll över dimensioneringen, så att inte verksamheten får svälla ut obehindrat.

Uppenbarligen är även utskottet bekymrat och skriver här, med en mycket glidande formulering, att skolöverstyrelsen noga skall följa utvecklingen. Vi anser att utskottet bort ta steget fullt ut och klart sagt ifrån att SÖ måste ta sitt ansvar i vad gäller dimensioneringen.

Sammantaget, herr talman, anser vi såväl proposition som utredning otillfredsställande på en rad punkter. Vi accepterar inte den nya inriktning som man här slår in på och som innebär att folkhögskolorna kommer att omvandlas till kurshotell. Vi kräver en ny utredning, som också skall ta upp ett förstärkt statligt stöd till folkhögskolan.

Slutligen noterar vi med tillfredsställelse att utskottet i *ett* avseende följt vår motion, nämligen att extrastöd i fortsättningen skall utgå till språkligt handikappade elever.

Med detta vill jag yrka bifall till vår motion 1442, yrkandena 1 t. o. m. 6.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett par frågor eftersom utskottet är enhälligt. Det är frågor i anslutning till vad fröken Hjelmström har talat om. Det är dock ingen polemik mot henne, därför att vpk inte har läst propositionen och heller inte utredningen och inte vet vad som står i den. Därför saknar jag anledning att ta upp en debatt med vpk. Jag skall ta upp ett par frågor av dem fröken Hjelmström nämnde, därför att de i den allmänna debatten har varit föremål för diskussion och en lång rad missförstånd.

Får jag först, herr talman, säga att den folkhögskoleutredning vars betänkande i huvudsak ligger till grund för propositionen var helt enhällig. I utredningen ingick en representant även för folkhögskoleelevernas organisation. Folkhögskoleeleverna fick genom sin representant i folkhögskoleutredningen praktiskt taget som de ville på de flesta punkter. Av det skälet är det ganska överraskande att eleverna därefter har startat en kampanj av den typ som nu förts. Det finns en förklaring, ärade kammarledamöter. Sedan utredningens betänkande presenterades blev det som det ofta blir inom organisationerna en ny styrelse – vpk tog makten i folkhögskoleelevernas organisation, och då passade i stort sett ingenting i den utredning där man tidigare genom sin representant vunnit stora framgångar för sina synpunkter.

Det finns sålunda anledning att erinra om detta, herr talman, därför att man har gett ett intryck inför offentligheten av att eleverna hela tiden skulle ha varit motståndare till de förslag som folkhögskoleutred-

ningen har presenterat och som propositionen och utskottet nu föreslår riksdagen att besluta om.

Frågan om elevernas omdömen har under lång tid debatterats. Jag skulle vara glad, herr talman, om folkhögskoleeleverna inte behövde ha några omdömen, om vi kunde avstå från dem. Men under utredningsarbetet skickades en enkät ut till praktiskt taget alla elever som då studerade vid svensk folkhögskola, och nästan alla svarade. En förkrossande majoritet ville ha kvar omdömena och menade att man behövde dem under vissa omständigheter. Därefter har riksdagen beslutat att folkhögskoleeleverna i en särskild kvotgrupp skall kunna söka till högskolestudier. För att man skall kunna tävla med varandra om platserna om det är trångt skall omdömena behållas en tid framöver. Men för att dessa omdömen skall upplevas av allmänheten som innehållande något värde måste man se till att det finns rimlig möjlighet att jämföra dem med varandra från olika skolor. Det är det som är orsaken till detta normeringsinstrument, som skall utarbetas av skolöverstyrelsen i samverkan med skolorna och med eleverna själva. Eleverna skall alltså få vara med och göra upp detta normeringsinstrument, vars enda syfte är att göra folkhögskolornas omdömen så tillförlitliga att allmänheten tror på dem. Uppriktigt skall sägas att det förekommer fall då skolor ger omdömen på rätt osakliga grunder för att tillfredsställa vissa önskemål. För att undvika detta och för att folk skall tro på omdömena har utredningen, propositionen och utskottet accepterat ett normeringsinstrument. Jag vill gärna upprepa att jag tror att omdömesgivningen kommer att avskaffas i framtiden i folkhögskolorna. Men så länge vi har den kvar och så länge eleverna har en egen kvotgrupp när de skall söka till högskolestudier måste vi ha normeringsinstrumentet.

När det gäller elevinflytandet är det angeläget att säga att det genom hela detta beslut vi nu skall fatta går som en röd tråd ett uppdrag åt skolorna själva att i många väsentliga avseenden forma sitt eget liv så som de vill göra det. Landstingen, organisationerna och andra huvudmän får själva i betydande avseenden forma skolorna efter sitt eget tycke. När det gäller sättet på vilket elevinflytandet skall utvecklas är det en mycket stor lokal rörelsefrihet, men avgörande är att riksdagsbeslutet kommer att slå fast att det skall finnas ett betydande inflytande från de studerandes sida.

Får jag bara citera tre rader ur propositionen som utskottet instämmer i:

”Folkhögskolan, i vars hela tradition en demokratisk grundsyn är förhärskande, bör utforma sina arbets- och samlevnadsformer så, att alla berörda parter inbegrips i en demokratisk beslutsprocess.”

Varje försök att säga att detta skulle innebära att eleverna utstängs från ett reellt inflytande är att förvanska verkligheten. Jag vill gärna från kammarens talarstol säga att nu är det upp till varje skola runt om i hela landet att utforma ett elevinflytande, så att alla de som i olika egenskaper arbetar i folkhögskolorna skall ha ett reellt inflytande på vad

som förekommer – de dagsaktuella händelserna men också den mera långsiktiga planeringen av skolans arbete.

Beträffande kursernas längd har det kanske inte observerats att i det här förslaget måste en folkhögskola ha två kurser på minst 15 veckor, och det blir tillsammans ett minimum av 30 kursveckor. Enligt dagens förordning räcker det med 21. Det som händer är egentligen att det blir ett obligatorium för skolorna att förlänga sina kurser, och det har man i den offentliga debatten inte observerat. Men även här är det mycket viktigt att man inte tvingar på människorna andra kurser, eller längre kurser, än de känner sig ha behov av. Och det fina med det som händer med svensk folkhögskola nu är att man anpassar regelsystemet så, att man kan utforma kurser såsom människorna behöver dem i den ort där skolan fungerar. I fråga om längd, innehåll osv. kan huvudmannen utveckla skolan i riktning mot det behov som i resp. folkrörelse eller landsting i organisationen upplevs som betydelsefullt. Men för att undvika – jag understryker det – att det bara blir en kursgård av det hela, finns det bestämmelser om att man måste ha kurser av en viss minimilängd.

Herr talman! Jag tror att det är ett mycket betydelsefullt beslut som Sveriges riksdag om en stund kommer att fatta. Den fantastiska resurs som folkhögskolan i Sverige är får nu förbättrade ekonomiska möjligheter och ökad rörelsefrihet. Den har hittills i svenskt folkbildningsliv spelat en utomordentligt betydelsefull roll. Jag är övertygad om att när riksdagsbeslutet har fattats och kommer ut i livet, så kommer den svenska folkhögskolan även i framtiden att spela en avgörande roll när det gäller att hjälpa många människor, som har haft svårt att få kontakt med studier, att få sådan kontakt. Det sker genom alla de många studiecirklar som finns i folkhögskolorna, eller de korta kurserna, men också genom de längre kurserna, som bl. a. i hög grad har till uppgift att bereda studerande människor möjligheter att därefter komma in i högskolan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker inte ta upp den falska historieskrivning om elevernas ställningstagande som herr Alemyr drog fram; den får stå för herr Alemyrs räkning. Men det var några andra punkter jag ville kommentera.

Herr Alemyr hävdar att vi inte läst utredningen. Det delar vi i så fall med många tusen folkhögskoleelever runt om i landet. Jag uppfattade inte var herr Alemyr på en enda punkt kunde peka på att elever runtom i landet, och vi, inte läst utredningen. Tvärtom bekräftade han ju vad jag tog upp – att detta beslut kommer att innebära en förändring av folkhögskolornas verksamhet i riktning mot kortare kurser. Man kommer alltså att ta bort grunden för den bildningsverksamhet som finns i dag med de långa s. k. vinterkurserna.

Man skall inte tvinga på människor längre kurser än de vill ha, säger

herr Alemyr. Men människorna vill ju ha kvar de här långa kurserna. Och beslutet kommer inte att innebära att skolorna kommer att ordna 30-veckorskurser, vilket både utbildningsministern och herr Alemyr här påstår, utan det kommer tvärtom att bli ett antal 15-veckorskurser.

Sedan säger herr Alemyr att studieomdömena helst bör avskaffas. Ja, men lägg då ett förslag i riktning mot detta! Såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet gör man ju tvärtemot vad herr Alemyr här säger, när man inför ett normeringsinstrument byggt på studieomdömen som under en väldigt lång tid framöver kommer att styra verksamheten. När har herr Alemyr tänkt sig att man kan avskaffa studieomdömena, om man nu dessutom inför ett normeringsinstrument?

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Hjelmström talar om att jag skulle ha gjort en falsk historieskrivning. Det är ett ganska allvarligt uttalande. Jag har i talarstolen berättat att eleverna hade en representant i folkhögskoleutredningen, att han på praktiskt taget alla punkter fick som han ville och att utredningens betänkande var enhälligt när det lämnades. Är det falsk historieskrivning? Fröken Hjelmström skall vara vänlig och tala om vad det var som var falskt i det som jag sade. Man får inte använda kammarens talarstol till vilka uttalanden som helst.

När riksdagen beslutar att varje folkhögskola skall anordna minst två kurser om 15 veckor vardera är det för att förhindra att skolorna utvecklas till kurshotell. Det finns av de drygt 100 folkhögskolorna i Sverige några stycken där det varit en tendens i den riktningen. De stoppas nu. De kan inte utvecklas till kurshotell utan måste ha kurser av en viss längd för att därmed markera det som är ett traditionellt folkhögskoleinslag.

Dessutom är det alldeles klart, vilket fröken Hjelmström inte känner till, att det ute i de skilda skolorna funnits en påtaglig tendens i riktning mot allt fler och fler studerande vid kortare kurser därför att sådana behövs. Folkhögskolorna gör en fantastisk folkbildningsinsats genom att i veckokurser, veckoslutskurser eller månadskurser ge de människor en chans att komma i kontakt med studier som inte haft det tidigare – hemmafruar som inte kommit loss från barnen tar med sig barnen till skolan, där man ordnar barnpassning åt dem under några dagar för att ge dem chansen att möta litteraturen, samhällskunskapen, de främmande språken kanske för första gången i deras liv. Om fröken Hjelmström hade en aning om vilken fantastisk folkbildningsinsats folkhögskolorna gör skulle hon inte hålla sådana anföranden som hon gjort i dag.

Det finns, herr talman, ytterligare en upplysning att lämna. Riksdagen har beslutat om högskolan i framtiden. I det beslutet ingår att folkhögskoleeleverna skall utgöra en särskild kvotgrupp vid ansökan till högskolan. Det beslutet innebär också att man skall behålla studieomdömena. Det är alltså beslutat i riksdagen att man skall ha omdömen. För framtiden hoppas jag att man skall hitta lösningar så att man kommer ifrån dem, men i dag finns de därför att riksdagen fattat ett sådant beslut. I det

läget hade fröken Hjelmström inget som helst annat yrkande än det riksdagen i övrigt ställde sig bakom.

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Folkhögskolan

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr hävdade i sitt första inlägg att eleverna stod bakom utredningen. Då torde herr Alemyr inte på något sätt ha tagit del av den mycket omfattande elevopinion som har avvisat förslaget och propositionen på de punkter som jag tog upp i mitt första inlägg.

Sedan säger herr Alemyr att man vill förhindra att folkhögskolorna utvecklas till kurshotell. Men då bör man väl i rimlighetens namn inte förkorta kurserna från nuvarande 21 veckors längd till 15 veckors längd.

Så till detta att ett antal elever söker till de korta kurserna. Jag har inte förnekat behovet av korta kurser. Jag sade tvärtom i mitt första inlägg, vilket herr Alemyr uppenbarligen inte lyssnade på, att de korta kurserna fyller ett behov – det visar inte minst elevutvecklingen på dessa kurser. Men, sade jag också, de korta kurserna får inte ta överhanden till men för folkhögskolornas bildningsverksamhet. Det är det jag menar att propositionen innebär.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har i mitt anförande erinrat om att eleverna hade en representant i folkhögskoleutredningen, att denne elevrepresentant fick som han ville på praktiskt taget alla punkter och att utredningens betänkande var enhälligt. Att eleverna därefter har ändrat uppfattning känner jag till. De gjorde det när vpk tog makten i elevförbundets styrelse. Dessförinnan var eleverna med på noterna.

Sedan bara en sak till, herr talman. 21 veckor är i dag enligt förordningen *minimum* för folkhögskolekursernas längd. Nu blir det 2 x 15. Det måste under alla omständigheter, fröken Hjelmström, vara mer än 1 x 21.

Herr talmannen anmälde att fröken Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Man kan å ena sidan säga att det är en stor reform vi går att besluta om i dag. Å andra sidan kan man också påstå det motsatta. Litet förenklat skulle man kunna säga att det nya i förslaget är att det inte är så mycket nytt.

Genom dagens riksdagsbeslut kommer 1958 års folkhögskoleförordning att avlösas. Om denna förordning är att säga att det inte bara är åldern – snart 20 år – som gör att det finns anledning till denna förändring. Det har dessutom visat sig att kursorganisationen inom folkhögskolan under framför allt det senaste decenniet kommit att utvecklas efter delvis andra linjer än vad förordningen föreskrev.

De traditionella sommarkurserna har försvunnit och vinterkurserna är numera i praktiskt taget alla skolor 30–34 veckor långa.

1958 års folkhögskolestadga stod inför sin avlösning redan 1972, men som vi vet av tidigare debatter här i kammaren utmynnade de planerna i en utredning. Nu i vår kom ett regeringsförslag och i dag är vi redo för ett riksdagsbeslut.

Det förslag som vi har att ta ställning till är att betrakta som något av ett ramförslag, en ram som å ena sidan garanterar folkhögskolans frihet, å andra sidan vill värna om den tradition som folkhögskolan under sin hundraåriga historia har format. Detta markeras också i den målbeskrivning som propositionen anger, nämligen att det även i fortsättningen skall vara folkhögskolans uppgift att främja allmän medborgerlig bildning. Utifrån den grundsatsen skall folkhögskolan vara angelägen om att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling. Också det är en uppgift som är ett fullföljande av en god folkhögskoletradition.

Propositionen har i allt väsentligt blivit mycket väl mottagen. De förändringar som propositionen föreslagit i förhållande till utredningen är klara förbättringar.

Under motionstiden har i riksdagen väckts ett 20-tal motioner i anledning av propositionen. Ett krav som togs upp i flera motioner var att den särskilda resurs som på försök skall utgå till skolor med handikappade elever även borde gälla språkligt handikappade elever. I det senare fallet rör det sig om ett fåtal skolor som har kurser för läshandikappade och andra språkligt handikappade. I motionerna yrkades att den s. k. försöksperioden om tre år också skulle omfatta dessa kurser. Som motionär är man givetvis glad över att utskottet tillstyrkt dessa förslag.

När det gäller den ekonomiska delen sker en förstärkning. Vad som är intressant att notera är att det s. k. kringkostnadsbidraget har konstruerats om och byggt in i den ekonomiska schablonen, som så starkt dominerar hela bidragsgivningen. Det är också med tillfredsställelse jag noterar att de många framstötter som gjorts under åren här i riksdagen när det gäller folkhögskolornas möjligheter till kurativa insatser, till kontaktverksamhet med andra organisationer – främst då studieförbunden – och skolornas möjlighet att ge yrkesorientering finns med som inslag i beräkningsgrunden för den ekonomiska schablonen.

Utskottet ställer sig enhälligt bakom propositionen i allt väsentligt. På några punkter sker förtydliganden och i något fall en förändring.

Propositionens förslag om att behålla de långa vinterkurserna understryks av utskottet med anledning av att det rått en viss förbistring i debatten om de långa kurserna. Fröken Hjelmströms tidigare inlägg i debatten ger belägg för att den förbistringen tyvärr ännu kvarstår.

Utskottet markerar också folkhögskolornas nuvarande statsbidragstäckning av kostnaderna för nedsättning av rektors undervisningsskyldighet. Utskottet har utgått från att skolöverstyrelsen i fortsättningen skall kunna medge nedsättning i samma utsträckning som nu och att

statsbidrag skall ges för sådan nedsättning.

Beträffande åldersgränserna bifalles propositionens förslag med det tillägget att i speciella situationer skall skolöverstyrelsen kunna medge att fler elever under 18 år än 5 % av elevantalet skall kunna delta i de långa vinterkurserna. Stor ungdomsarbetslöshet anges som ett sådant skäl.

Beträffande ungdomar under 16 år föreslår utskottet att skolorna ges möjlighet att anordna ämneskurser om högst tre veckor under en försöksperiod på tre år. De som har fyllt 14 år skall kunna delta i en kort ämneskurs, anordnad i samarbete med ungdomsorganisation på skolorten och i skolans lokaler – denna begränsning för att skolans karaktär inte skall förändras, för vi skall inte glömma bort att folkhögskolan är en skola i första hand för vuxna.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag om en minimiavgift för inackorderingskostnader men vill ha en s. k. mjuk inkörning. Det innebär att utskottet anser att statsbidragsvillkoren är uppfyllda om de nya avgifterna tas ut för kurser som startar 1978 eller senare.

De skolor som ligger utanför den gängse schablonen är bl. a. Finska folkhögskolan i Haparanda och Samernas folkhögskola i Jokkmokk. Åtagandet för dessa bygger bl. a. på tidigare riksdagsbeslut. Det är i sak helt logiskt och riktigt att ett särskilt ansvar tas för dessa skolor. Vid t. ex. Samernas folkhögskola föreligger ett stort nybyggnadsbehov, och om man där skulle hamna i den situationen att man inte kunde komma i fråga på grund av de övergångsbestämmelser som föreslås kan det leda till att statsmakterna på grund av det huvudmannaansvar som de har i det här fallet måste göra en särskild satsning.

När det gäller schabloniseringen i övrigt av byggnadsbidraget tror jag att det är en riktig väg som har valts att ge folkhögskolorna möjlighet att själva påverka också sin byggaktivitet. Men det kan finnas anledning för statsmakterna att mycket noggrant följa utfallet av en sådan här schablonisering. Skulle den inte ge önskat utbyte finns det anledning att återkomma i den delen.

Herr talman! Folkhögskolan har under mycket lång tid givit både bildning och utbildning. Den har varit med om att ge grundkunskaper åt dem som aldrig har fått chansen att gå mer än sex eller sju år i skolan. Den har givit underlag för studier ända upp på universitetsnivå. Folkhögskolan har också givit en mycket god allmänorientering och en fin social träning. För detta har fordrats stor frihet och flexibilitet när det gäller att utforma både kurs- och läroplaner. Därför ser jag med stor tillfredsställelse att denna frihet och denna flexibilitet kommer att behållas. Det har krävt en skola med möjlighet till olika kurslängder, en skola där man har kunnat gå ifrån den gängse indelningen av studerande i klasser. Man har också haft en stark vilja att tillgodose individernas behov av och möjligheter till utveckling. Det är någonting som propositionen och utskottet har tagit fasta på när man säger att målet skall vara att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling.

Sammanfattningsvis kan jag säga att folkhögskolan ser ut att också i framtiden bli ett andningshål i det i övrigt starkt uniformerade och slutna utbildningssystem som vi har i dagens Skolsverige. Skolornas ekonomi kommer att förstärkas och friheten garanteras. Insatser på kulturens och folkbildningens område förutsätts bli en viktig del i folkhögskolans framtida uppgifter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr JOHANSSON i Jönköping (s):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ställa något yrkande i anslutning till detta betänkande. Att ändra ett enhälligt utskottsförslag är möjligt rent teoretiskt, men det är inte praktiskt möjligt. Som motionär har jag emellertid anledning att göra en kommentar till utskottets förslag.

I bl. a. motionen 1425 yrkas avslag på propositionens förslag när det gäller studieomdömen och det s. k. normeringsinstrumentet.

Det är många som beklagar att utskottet inte ansett sig kunna medverka till att göra folkhögskolan helt betygsfri.

Det heter i såväl propositionen som utskottsbetänkandet att målet för folkhögskolan skall vara att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling. Det heter vidare att det övergripande målet skall vara att främja en allmän medborgerlig utbildning. Och det heter – helt riktigt – att det skall vara samarbete med studieförbunden och att folkhögskolan inte skall ge yrkesutbildning.

Allt detta har understrukits av såväl statsrådet som utskottets ordförande, och jag tycker att detta är en fin och riktig ambition för den svenska folkhögskolan. Jag anser att man i en sådan skola inte bör ha några som helst graderingar av eleverna. En värdering av eleverna som utmynnar i "mindre god", "god", "mycket god" och "utmärkt" studieförmåga passar liksom inte in i en folkhögskola av den typ som vi här har skisserat.

Vi har i motionen sagt att det borde vara rimligt och möjligt att enbart ge ett intyg om genomgången kurs. Ett sådant intyg kompletterat med en väl utbyggd studie vägledning borde vara ett bättre underlag för eventuellt fortsatta studier. Vi har i detta avseende fått stöd av en rad tunga remissinstanser, som står folkhögskolan nära. Jag kan nämna Landsorganisationen, ABF, SSU och folkhögskoleelevernas egen organisation, även om – som utskottets ordförande mycket riktigt påpekade – elevernas representant i utredningen ställde sig bakom utredningsförslaget. Det är beklagligt att eleverna nu efteråt har så att säga kört över sin egen representant i utredningen.

Nu är det emellertid så att det ankommer på varje folkhögskola att själv besluta om man vill ha dessa studieomdömen. Detta kan användas och här använts som argument för att man inte behöver ta på denna fråga så särskilt allvarligt. Men frågan är om inte denna ordning medför att vi får en gruppering av folkhögskolorna som inte är bra.

Jag har dessutom som lekman mycket svårt att förstå hur man skulle kunna utarbeta ett normeringsinstrument som skall gälla för alla skolor och med vilket man skall kunna mäta elevernas studieförmåga i ett slags riksgenomsnitt. Jag bedömer det dessutom som mycket svårt att få fram ett normeringsinstrument som passar både för rörelseskolor som vill ge sin verksamhet en viss bestämd inriktning – exempelvis genom att satsa på en folkrörelses historia, ideologi och utveckling som ett projekt inom studiearbetet – och för folkhögskolor där man mera traditionellt läser olika kunskapsämnen.

Om vi vill ha en folkhögskola som verkligen ger utrymme för den frihet och för den fina målsättning som vi alla tycks vara överens om, anser jag att vi har anledning att mycket noga följa utvecklingen på detta område och kritiskt granska det normeringsinstrument som skall läggas till grund för studieomdömena. Jag noterar med tillfredsställelse att utskottets ordförande i sina inlägg sagt att han betraktar normeringsinstrumentet och studieomdömena som en övergångssak och att man i framtiden bör slopa dessa inslag i den svenska folkhögskolan. Det är i förhoppning om att alla vill medverka till att vi så snart som möjligt skall få bort studieomdömena och normeringsinstrumentet i den svenska folkhögskolan som jag i dag avstår från att ställa något yrkande i anslutning till motionen 1425. Jag hoppas som sagt att allas ambition skall vara att vi så snart som möjligt skall få bort dessa inslag i den svenska folkhögskolan.

I detta anförande instämde herr Jansson, fru Dahl samt herrar Göransson och Klöver (samtliga s).

Herr NYHAGE (m):

Herr talman! Tidigare talare har redan framhållit den totala enigheten inom utbildningsutskottet bakom det betänkande som vi nu handlägger. Eftersom jag själv har medverkat vid behandlingen av ärendet, har jag givetvis inget annat yrkande att ställa än om bifall till utskottets hemställan. Att jag likväl har begärt ordet beror på den profileringsdebatt som bedrivits under senare tid och även i dag här i kammaren och som också lett till att ett antal skrivelser inströmmat, i vilka stor oro uttrycks över vad som kan bli följderna av en långt driven profilering vid folkhögskolorna. Enligt min mening är det nödvändigt att det otvetydigt klarläggs vad som gäller i detta sammanhang.

I folkhögskoleutredningens förslag till folkhögskoleförordning uttalas i 3 § rätten till ideologisk eller annan profilering vid varje skola. Där fastslås att studier och annan verksamhet skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för olik tänkande. Utformningen skall vara sådan att det föreligger förutsättningar för allsidighet i undervisningen. De studerande skall före kursstart informeras om skolans verksamhet och ideologiska inriktning.

Det finns all anledning att betona innebörden av och meningen med

dessa övergripande krav. Det finns också all anledning att markera den skärpning beträffande allsidighetskravet som utbildningsministern har gjort i propositionen på s. 125 och som utskottet ställt sig bakom. Där sägs: "Jag vill dock i likhet med utredningen betona vikten av att all verksamhet i folkhögskolorna bedrivs i en anda av tolerans och respekt för oliktankande och att allsidighet i undervisningen eftersträvas." Utbildningsministern har i dag åter understrukit den formuleringen.

Denna skärpning står helt i överensstämmelse med vad t. ex. Svenska folkhögskolans lärarförbund har andragit i sitt remissvar. Kravet på allsidighet är alltså otvetydigt, kraven på respekt och tolerans likaså. Det föreligger skyldighet för de ansvariga inom folkhögskolorna att tillse att samtliga dessa krav upprätthålls. Ansvaret för att detta sker åvilar respektive skolas styrelse, dess lärarråd och kursråd. Detta gäller oavsett om skolan är rörelsedriven eller har landstinget som huvudman.

Den profilering som kan komma i fråga kan vara av skilda slag beroende på huvudman. Det kan gälla ideologisk profilering, val av målgrupper, kurs- och ämnesval eller pedagogiskt inriktad profilering. Det måste anses självklart att därest profilering av ideologisk karaktär skall ifrågakomma, detta i så fall hör hemma vid rörelseskolorna, medan det vid landstingskolorna kan bli fråga om en profilering av annan karaktär.

Landstingets folkhögskolor är samhällsägda. De skall i sin verksamhet vända sig till samhällets samtliga invånare oberoende av deras politiska hemvist. Verksamheten skall helt naturligt vara anpassad och inriktad därefter. Det förhållandet att skolornas styrelser torde vara partipolitiskt sammansatta, återspeglade den partipolitiska situationen inom landstinget, innebär definitivt inte att verksamheten vid skolorna skall präglas av den politiska ideologi vars företrädare för tillfället är i majoritetsställning. Det kan aldrig bli tal om att en landstingets folkhögskola skall kunna bli någon partipolitisk tummelplats. Det borde f. ö. inte behöva komma i fråga vid någon annan skola heller.

Detta utesluter självfallet inte att samarbete med organisationer av skilda slag – även partipolitiskt inriktade – skall kunna äga rum. Det utgör tvärtom en helt naturlig del av verksamheten vid folkhögskolorna. Men valet av de partipolitiskt förankrade organisationerna får inte göras ensidigt utan bör präglas av allsidighet. Dessa organisationer skall på lika villkor kunna få del av den service som ligger i ett samarbete med folkhögskolorna.

Detta är en självklarhet, som det borde vara onödigt att stå här och ordna om. Att jag ändå finner mig föranlåten att göra det är orsakat av den skrivelse som LO-distriktet i Värmland har ställt till en av landstingets folkhögskolor där och som åstadkommit en viss oro, bl. a. i lärarkretsar.

I skrivelsen anges bl. a. att man vill undersöka möjligheterna att utöka den redan befintliga verksamheten, som varit förlagd till skolans särskilda kortkurslokaler, till att omfatta en totalvolym om 200 kursdagar à 7 timmar. Detta innebär att man i praktiken önskar belägga hela läsåret med

denna sin verksamhet. Man understryker vidare de speciella krav som kan gälla vid samspel mellan en folkhögskola och en folkrörelse med en klart uttalad ideologi. Man uttalar att samarbetsmöjligheterna bör bedömas mot bakgrund av om folkhögskolan kan erbjuda lärarkrafter som delar den svenska arbetarrörelsens värderingar, och man har vid direkt förfrågan meddelat att man menar att all berörd lärarpersonal skall inneha partiboken.

Det skall här betonas att det rör sig om en förfrågan, vilket rimligen alla organisationer måste ha rätt att göra. Lika rimligt är att ledningen för folkhögskolan i sitt svar tar hänsyn till omfattningen och innebörden av de ställda önskemålen. Här måste partinitiskheten vara helt ovidkommande! Förekommande oro grundar sig emellertid just på det förhållandet, att LO-framställningen kan komma att beviljas i sin helhet, vilket dels skulle kunna påverka lärarnas anställningstrygghet, dels också i praktiken utesluta varje annan organisation som samarbetspartner för motsvarande verksamhet.

Enligt min mening måste detta vara en orimlighet. En handläggning av ärendet, som skulle få den innebörden, skulle verkligen vara ett dråpslag mot folkhögskolan. Det skulle så allvarligt strida mot folkhögskolans verksamhet och mot dess traditioner, att jag finner det vara helt uteslutet att det kan inträffa.

Det vore, herr talman, värdefullt att få bekräftelse på det riktiga i denna bedömning såväl av utbildningsministern som av utskottets ordförande.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Frågan om rätten till eller önskvärdheten av ideologisk profilerings vid enskilda folkhögskolor har, som herr Nyhage just sagt, utgjort en av de centrala frågorna i debatten om folkhögskolereformen. Jag har inga svårigheter att acceptera de formuleringar som finns i propositionen, i all synnerhet inte efter det förtydligande som här gjorts av utbildningsministern, men jag vill ändå utnyttja tillfället till att framföra ett par synpunkter och i någon mån vidga perspektivet.

I en uppsats med titeln "Om opartisk undervisning och lärofrihet. Särskilt med tanke på folkhögskolan" diskuterade Lundafilosofen Hans Larsson de här frågorna ganska ingående. Uppsatsen skrevs 1908 mot bakgrunden av en häftig strid om statliga anslag till två folkhögskolor – Brunnsvik och Håla – som påstås driva ensidig socialistisk propaganda. Hans Larsson tyckte att det var fel att vägra dessa folkhögskolor statsbidrag och hävdade vad han kallade lärofrihetens trygghet, men hans uppsats är inte desto mindre en uppfordran till opartisk undervisning.

Läraren må ha sina åsikter och han må gärna redogöra för dem, säger Hans Larsson, men vad läraren själv anser måste ändå vid, som han uttrycker det, "all djupare undervisning bli en bisak". Det är inte skolans uppgift, säger han vidare, att göra eleven till frihandlare eller protektionist, till högerman eller vänsterman, men det är skolans plikt att söka

göra honom till en *bildad* högerman eller en *bildad* vänsterman, och – tillägger han – ”skulle av några lärjungar också bli bildade socialister, så är det kanske nu ingen synnerlig olycka”.

Hans Larsson varnade för den ”gottköpssubjektivism” som inte ens hade som mål att ”sant skall vara sant vid alla skolor” och för en utveckling mot ett system med partiskolor som skulle komma att styras av partiernas kommandorop och vars främsta syfte skulle vara att frambringa resoluta stridsmän.

Hans Larssons analys av objektivitetsbegreppet var väl inte särskilt inträngande, men hans råd kan vara värt att lyssna till även i dag: ”Behåll kvar det principiella kravet på opartiskhet och respekt för sanningen, men lämna litet mera utrymme än hittills för den enskilde lärarens övertygelse.” Om jag inte tar alldeles fel, har man i allmänhet följt den linjen vid de flesta folkhögskolor, och det är en fin tradition, värd att slå vakt om.

Om vi vänder oss till den sektor av folkbildningsarbetet som utgöres av studieförbundens arbete, finner vi även här en gammal fin tradition av strävan till kringsyn, öppenhet och saklighet.

Den första stora folkbildningsutredningen tillsattes omedelbart efter första världskriget. Demokratiseringens genombrott kom att prägla synen på folkbildningsarbetet. Var och en som har rösträtt måste få möjligheter att tränga djupare in i dagsfrågorna, menade man. Demokratien kräver – och förutsätter – ”en objektiv politisk upplysningsverksamhet”.

När nästa utredning tillsattes – det var 1944 – tycktes demokratien vara hotad. Man hade sett hur många av Europas demokratier gått under och ersatts av totalitära regimer. Andra världskriget uppfattades som en följd av denna demokratins undergång i många stater. 1944 års folkbildningsutredning betraktade upplysning och information som förutsättningen för ett demokratiskt styrelseskick. Och man fäste stor vikt vid allsidighet och objektivitet, vid frihet och frivillighet.

Friheten innebär inte, heter det, att folkbildningsarbetet skall sakna förankring i de faktiska kunskaps- och bildningsbehoven men att det skall vara fritt i förhållande till staten och till de organisationer som fungerar som förmedlingsorgan för bildningsarbetet.

När 1960 års folkbildningsutredning tillsattes var situationen en annan, men man betraktade även då studiearbetet som ett led i utvecklingen mot en fördjupad och breddad demokrati. I 1963 års proposition till riksdagen förklarade dåvarande ecklesiastikministern Ragnar Edenman att även om olika folkbildningsorganisationer hade olika mål och uppgifter, så fanns det vissa gemensamma huvudlinjer och principer för verksamheten. Till dessa hörde friheten och rätten att kritisera och ifrågasätta idéer och värderingar oavsett varifrån de kom. För att bevara och vidareutveckla demokratien är det, fortsatte Edenman, ”ytterst väsentligt att det inom folkrörelser och folkbildningsarbete skapas förutsättningar för ett fritt och förutsättningslöst meningsutbyte med omulig respekt för fakta och en ärlig vilja till allsidig belysning”.

Det finns, herr talman, ännu ett skäl att betona önskvärdheten av respekt för sanning, saklighet och opartiskhet. Sedan ett par år tillbaka har folkrörelser möjlighet att med statliga medel bedriva forskning i egen regi. En särskild delegation, delegationen för folkrörelseforskning – tidigare knuten till statens råd för samhällsforskning men nu till forskningsnämnden – gör anslagsfördelningen. Samtidigt kan vi notera ett allt starkare intresse från framför allt löntagarorganisationernas sida att initiera forskning.

I ett läge med tendenser till en vidgning av folkrörelsernas verksamhet till att gälla även forskning, finns det anledning att starkt betona att det som är helt omistligt inom forskningen – saklighet, objektivitet, respekt för fakta – inte får sättas på undantag i den övriga verksamheten. Det skulle få ohållbara konsekvenser.

Skolans värld är, som vi vet, också fylld av målkonflikter. Ofta är de dess värre ofrånkomliga. Det är viktigt att man är medveten om dessa motsättningar. Det finns som jag ser det risk för att folkhögskolan kan få leva med en viss konflikt mellan önskan om ideologisk profilering och kravet på opartiskhet och saklighet. Det gäller väl att vara medveten om den konflikten och att, för att tala med Hans Larsson, undervisningens rätta mål inte förloras ur sikte.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Då Gösta Karlsson i Mariefred fått förhinder och inte kan vara här i dag, vill jag inledningsvis säga något om det som jag tror att han skulle haft i sin inledning.

Folkhögskolan har varit en mycket viktig del i vårt utbildningssystem. Undervisningen vid folkhögskolan har alltid varit inriktad på att ge allmän medborgerlig bildning och bidra till personlighetsutveckling. Det är väsentligt att dessa grundläggande målsättningar för folkhögskolan bevaras, och propositionen är mycket tillfredsställande på denna punkt.

Redan från begynnelsen har folkhögskolan varit böndernas och arbetarnas skola. Genom den starka folkrörelseanknytningen bevaras denna karaktär. Folkhögskolan har spelat och spelar en stor roll i det demokratiska uppbyggnadsarbetet. Därför är det mycket positivt att folkhögskolan reformeras under nästan total enighet i riksdagen. Genom sin frihet att själv utforma utbildningen efter elevernas och det lokala samhällets behov har folkhögskolan kunnat fylla viktiga funktioner. Denna frihet är ett av de allra mest grundläggande dragen i folkhögskolans karaktär. Propositionen slår fast och förstärker denna frihet för skolan.

Från flera håll har anförts att det finns risker för att denna fria ställning för folkhögskolan kan gå förlorad. Det är många som har känt oro inför en del av förslagen i propositionen, och jag tror inte att man kan avfärda denna oro så enkelt som utskottsordföranden gjorde här i sitt anförande.

En sak som har skapat irritation och oro är normeringsinstrumentet. Jag har bland flera andra motionerat om detta, och i motionen och sedan under debatten i utskottet har jag givit uttryck för den oro som vi känner.

Nu vet jag att någon kanske går upp och säger till mig att eftersom jag suttit på ärendet i utskottet skulle jag ha reserverat mig. Jag beklagar att jag inte har mitt särskilda yttrande med i handlingarna. Men låt mig – det kan gärna få stå i protokollet, så får framtiden utvisa om vår oro och vår kritik var berättigad – litet omskrivet säga att min och Sture Korpås' motion har denna syn:

Avsikten med instrumentet är att det skall visa varje skolas genomsnittsnivå. Därmed blir instrumentet också ett instrument för värdering av själva skolans status. Det blir "finare" att gå på vissa skolor än på andra. Även personalen som grupp och eleverna som grupp kommer att känna sig värderade i nivå med skolan.

Följden kan bli att varje skola söker höja sin "nivå". Det kan leda till att skolorna i första hand söker rekrytera elever som höjer "nivån". Det kan särskilt försvåra för intellektuellt något handikappade att komma med någonstans. Det kan bli en benägenhet att gömma "svaga" elever, så att de inte behöver delta i normeringsprovet. Det kan bli ett gemensamt intresse för lärare och elever att lägga undervisningen så under teståret, att eleverna blir särskilt skickliga att klara normeringsinstrumentet.

Eleverna kan få den uppfattningen att kunskapens värde ligger i att kunna redovisas. Instrumentet kan leda till en försvagning av känslan för skolans uppgift att fostra till samarbete kring gemensamma arbetsuppgifter.

Omdömen kunde vi ju ha haft som hitintills utan att det skulle behöva vara hindrande när det gäller högre studier. Och jag skulle vilja säga att det är väldigt viktigt att vi bevarar förtroendet för lärarkåren. I skolan i allmänhet måste vi ju ha ett förtroende för lärarna att de, när de ger omdömen och betyg, är objektiva mot eleverna. Jag tyckte kanske att det var rätt allvarligt när ordföranden sade att vissa skolor ger omdömen på osakliga grunder. Jag hade gärna velat ha den kompromissen att vi lämnat lärarna förtroendet att ge omdömen. Om någon skola har en markant snedfördelning i sin omdömesgivning bör det åligga utbildningsdepartementet och skolstyrelsen att agera för att tillrättalägga detta.

Jag har gärna velat framföra dessa avvikande meningar. Jag har inget eget yrkande utan yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! På grund av ett förbiseende yrkade jag i mitt förra inlägg inte bifall till våra motioner 988 och 990.

Motion 988 avser att förbättra möjligheterna för invandrare att studera vid landets folkhögskolor. Utskottet uttrycker visserligen en förhoppning om att syftet med vår motion skall bli tillgodosett, men det är inte tillräckligt.

I motion 990 framhåller vi det angelägna i att den zigeniska kulturen hålls levande inom den zigeniska folkgruppen och att en zigenisk folkhögskola skulle vara ett mycket verkningsfullt bidrag till detta. Utskottet erinrar om de mål som fastslagits för minoritetspolitiken i stort. Men

om de målen skall få något innehåll får man inte bara passivt åse hur en kultur går under, utan man måste aktivt medverka till att den bevaras och i detta fall rekonstrueras.

Med detta vill jag yrka bifall till motionerna 988 och 990.

Jag noterar att en mängd ledamöter här i kammaren instämmer i herr Nyhages kritik av studieomdömena och normeringsinstrumenten. Jag tycker att dessa ledamöter borde ta konsekvenserna av sin kritik och rösta för våra och andras motioner om att såväl omdömen som normeringsinstrument skall bort.

Också herr Johansson i Skärstad uttryckte sin oro och ville till protokollet få antecknat sin kritiska uppfattning. Även till herr Johansson i Skärstad vill jag rikta uppmaningen att stå för den kritiken, också i praktisk handling, när vi nu om en stund kommer till voteringen.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! På s. 10 i utskottets betänkande behandlas fempartimotionen 1427. I den har vi motionärer begärt att skolöverstyrelsen skall få möjligheter att bevilja dispens efter särskild prövning för sökande under 18 år som önskar kombinera studier med rationell träning i någon idrottsgren.

Vi har i motionen visat på de goda erfarenheter som gjorts bl. a. vid Pitedalens folkhögskola i Älvsbyn, som hittills haft den mest omfattande verksamheten. Vid de folkhögskolor som i dag har linjer med kombinerad idrott och utbildning kan man konstatera att åldern har sjunkit under de senaste åren. Det har också visat sig att elevernas ålder har stor betydelse för förmågan att genomföra studier på utbildningslinjer vid vilka idrott och utbildning kombineras. Vidare har det visat sig att elever i åldrarna 15–18 år är de mest formbara.

Utskottet är inte berett att gå med på någon generell särregel i fråga om utbildningslinjer i vilka idrottsträning och studier kombineras. Jag vill därför till utskottets ordförande framföra förhoppningen – och jag hoppas att han kommer att ge mig ett svar på den punkten – att utskottets skrivning inte skall ses som någon den stängda dörrens politik när det gäller den typ av verksamhet som bedrivs vid bl. a. Pitedalens folkhögskola.

Trots att utskottet avstyrker motionen hoppas jag att den tidigare möjligheten att dispensvägen anta elever enligt tidigare praxis kvarstår.

Herr talman! Jag har inget eget yrkande utöver utskottets, men jag förutsätter som sagt att skrivningen ger möjligheter att fortsätta att bedriva den verksamhet som man hittills haft vid Pitedalens folkhögskola.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Låt mig i största korthet svara på tre frågor som ställts till mig under debatten.

Den första frågan gällde hur länge folkhögskolorna kommer att använda sig av omdömesgivning. Det kan man naturligtvis inte svara på.

Det beror på hur länge de studerande vill utnyttja denna möjlighet. Regeln är nämligen den att omdöme ges för det första endast vid de skolor där styrelsen bestämmer att man skall lämna omdömen och för det andra endast till de studerande som känner sig ha behov av det och tar ut det; ingen studerande behöver ta ut något omdöme. Jag upplever det så att om intresset radikalt minskar, så dör denna verksamhet ut av sig själv. Jag har uttalat som min personliga förhoppning att det ganska snart skall bli möjligt att avskaffa omdömesgivningen vid folkhögskolorna. Men så länge man har kvar den, har jag sagt – och det har även utskottet menat – måste man ha någon typ av normeringsinstrument så att skolorna blir något så när jämförbara.

Herr Nyhage vände sig till mig med en direkt fråga om profileringen. Det är min bestämda uppfattning att den ideologiska profileringen – i fråga om religion, politiska intressen, nykterhetsfrågan, osv. – skall förekomma på rörelsefolkhögskolorna, medan det på landstingsfolkhögskolorna skall förekomma profilering av en annan typ, t. ex. i form av inriktning på målgrupper. Det kan gälla handikappverksamhet, fritidsledarutbildning, olika typer av kurser. Den typen av profilering hör hemma på de offentligt ägda folkhögskolorna.

Samtidigt är det viktigt att understryka att folkrörelserna skall vara hjärtligt välkomna även i de skolorna. Och de skall självfallet vara välkomna dit på egna villkor. De politiska partierna, nykterhetsrörelsen, kyrkorna och andra folkrörelser skall vara välkomna till landstingens folkhögskolor för att där på egna villkor under kortare eller längre tid utnyttja folkhögskolornas resurser enligt det regelsystem som finns i förslaget.

Den sista frågan gällde åldern. Herr Stridsman frågade om man kan släppa fram ett större antal yngre elever än 18-åringar.

Utskottets betänkande skall tolkas mycket restriktivt. Folkhögskolan är en vuxenutbildningsinstitution, och där skall i princip råda en 18-årsgräns, med undantag för de kortare kurser vi talat om i anslutning till ungdomsorganisationer.

Men för att medverka till att lösa problemen för de ungdomar som t. ex. har svårt på arbetsmarknaden kan man i viss utsträckning sänka åldern en aning på skolorna. Därutöver finns det självfallet alltid möjlighet till dispens från skolöverstyrelsens sida. Men det får inte bli så att det utvecklas ett system med folkhögskolor som t. ex. konkurrerar med idrottsgymnasierna eller andra skolor för ungdomar. Folkhögskolan är en vuxenutbildningsinstitution, men vi skall vara generösa och ge möjlighet även för människor under 18 år att i begränsad utsträckning komma dit.

Mitt direkta svar på herr Stridsmans fråga är, herr talman, att utskottets betänkande skall tolkas restriktivt.

Herr NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Alemyr för hans klara uttalande med anledning av min direkta fråga om profileringen. Det var välgörande att det klarläggandet kom.

Samtidigt vill jag i all vänlighet, herr talman, be fröken Hjelmström att bättre följa debatten i fortsättningen, så att hon inte lägger felaktiga yttranden i min mun.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! I den kombinerade utbildningen vid Pitedalens folkhögskola i Älvsbyn var det läsåret 1974/75 8 av 25 elever som hade åldersdispens. Läsåret 1975/76 hade 14 av totalt 33 elever åldersdispens. Under innevarande läsår, 1976/77, har 14 av 26 elever fått åldersdispens.

Utskottets ordförande säger att utskottets betänkande skall tolkas restriktivt, men i nästa andetag säger han att man skall vara rätt generös. Jag vill till protokollet få antecknat att man bör vara generös, så att den här verksamheten kan fortsätta.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att förstå herr Alemyrs argumentation vad gäller studieomdömena och normeringsinstrumentet. Han överlåter ansvaret på eleverna, men faktum är ju att eleverna i dag många gånger tvingas att utnyttja omdömena, trots att de kanske inte vill det, eftersom de skall söka in på vissa yrkesutbildningar. Om herr Alemyr verkligen vill att omdömena skall avskaffas, vilket han gång på gång upprepar i kammaren, måste han också aktivt medverka till det. Jag betvivlar allvaret i hans argumentation när han samtidigt säger sig vilja införa ett normeringsinstrument, som skall användas vart tredje till vart femte år för att likrikta och styra skolorna. Det är ingen logik i herr Alemyrs resonemang i det här avseendet.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Det misstag vpk har gjort är att man då riksdagen fattade beslutet om högskolan icke yrkade avslag på förslaget om att folkhögskoleeleverna skulle utgöra egen kvotgrupp vid intagning till högskolan. Detta är en uppföljning av ett tidigare fattat beslut. Låt oss betrakta omdömena – och därmed skall jag avsluta diskussionen om dessa – icke som något tvång för eleverna utan som en tillgång för de elever som till äventyrs kan komma att behöva dem.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr hade uppenbarligen svårt att följa debatten i kammaren också den gång när vi diskuterade högskolereformen. Vad vi krävde vid det tillfället – och det har jag sagt också här i dag – var ett helt nytt intagningssystem som självfallet också skulle omfatta elever från folkhögskolan.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Herr Nyhage ställde en direkt fråga till mig. Jag vill inte närmare kommentera den skrivelse som herr Nyhage åberopade. Jag skulle naturligtvis kunna inskränka mig till att instämma i vad herr Richardson sade – inte minst i de ord av Hans Larsson som han citerade och som är tidlösa. Men några allmänna reflexioner vill jag ändå göra.

Det är grundläggande att det i folkhögskoleförordningen kommer att stå att all verksamhet skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för oliktankande och utformas så att allsidighet i undervisningen eftersträvas. Jag tror inte att det finns någon svensk folkhögskola som skulle vilja begränsa sig till att bli en snäv partiskola. Tvärtom är det väl så att alla folkhögskolor, vare sig de är rörelseskolor eller landstingsskolor, vill ha så breda folkrörelse- och organisationskontakter som någonsin är möjligt. Om man utmålar bilden att det skulle finnas risk för att man på skolorna skulle vilja försnäva sig, tror jag att man dåligt känner de svenska folkhögskolorna i dag.

Det är till sist också så att varje folkhögskola är beroende av att kunna rekrytera elever, och en folkhögskola får inte elever genom att försnäva sig till att bli en partiskola eller genom att presentera ett ensidigt kursutbud. Elever får en folkhögskola, om den i all sin verksamhet iakttar kraven på tolerans och respekt för oliktankande och på allsidighet i undervisningen. För min del har jag fullt förtroende för folkhögskolornas rektorer och lärare och för deras vilja och förmåga att profilera skolorna med iakttagande av just detta.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag tar till orda för att säga något om motionen 1440. Jag gör det inte minst därför att den är så knapphändigt hanterad i betänkandet.

Av texten i betänkandet framgår att jag önskar att statsbidraget till Nordens folkhögskola, Biskops-Arnö, skall höjas med 175 000 kr. utöver schablonbidraget – men motiven till min motion berörs inte alls. Motionen avvisas med en kort skrivning – utskottet erinrar om "att även en skolas huvudman skall lämna ekonomiska bidrag till skolan". Det innebär en antydning om att huvudmannen inte lämnar bidrag.

Texten visar att utskottet måste ha missuppfattat min motion – om det nu kan bero på att den är för knapphändigt skriven eller ej.

Huvudman för Biskops-Arnös folkhögskola är Stiftelsen Nordens institut. Denna tillkom år 1950. Stiftelsen startade folkhögskoleverksamheten 1968. Stiftelsens uppgift är främst att bedriva – enkelt uttryckt – nordisk kurs- och konferensverksamhet.

Skolan är en folkhögskola med nordisk anknytning – den har alltså inte bara svenska elever utan också elever från grannländerna. Just denna omständighet har i hög grad medverkat till att folkhögskolan visat betydande underskott.

Underskottet har täckts av skolans huvudman, Stiftelsen Nordens in-

stitut, genom överskott på institutets verksamhet. Nu har det under senare år kärvat till sig. Verksamheterna vid folkhögskolan och institutet är sammanflätade. Den ena är i hög grad beroende av den andra.

Folkhögskolans växande underskott är en följd av skolans nordiska särprägel. Det är av detta skäl folkhögskolan – i likhet med t. ex. Finska folkhögskolan i Haparanda och Samernas folkhögskola – behöver bidrag utöver schablonbidraget.

Utskottets skrivning att en skolas huvudman skall lämna bidrag till verksamheten saknar alltså relevans – sådana bidrag utgår ju, som framgår av vad jag nyss sagt, med alla de medel stiftelsen kan ställa till förfogande.

Som situationen är nu måste antingen folkhögskolans eller stiftelsens egentliga verksamhet bli lidande. Eftersom det är folkhögskolan som är den lärande har jag motionerat om ett statsbidrag utöver schablonbidraget till folkhögskolan.

Herr talman! Jag avser inte att yrka bifall till min motion. Jag vill bara klarlägga hur det faktiskt ligger till.

Det är min varma förhoppning att utbildningsministern skall noga granska det här ärendet och om möjligt på andra vägar skaffa fram medel till stöd för den ytterligt viktiga verksamhet som bedrivs såväl av stiftelsen som av folkhögskolan Biskops-Arnö.

Den 15 december förra året inlämnades en skrivelse till departementet med hemställan om ett utökat statsbidrag. Denna ansökan har fått starkt stöd i statens kulturråd. Det är som sagt min förhoppning att utbildningsministern kommer att göra vad han kan för att finna en lösning.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är riktigt att det finns en sådan skrivelse på utbildningsdepartementet, och vi har ännu inte tagit ställning till den. Jag kan försäkra herr Sundman att ärendet ligger i goda händer.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det finns en väg till att gå. Den värderade ledamoten av riksdagens kulturutskott herr Sundman kan ju den vägen – den rätta kanalen – medverka till att denna nordiska verksamhet får ökade anslag i riksdagen.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Till min glädje kan jag notera att ärendet synes ha fallit något framåt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1442 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken

Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1442 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 297
Nej - 14

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 990 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 990 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 297
Nej - 14

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1442 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1442 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmsström begärde rösträkning verkställes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 14

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Folkhögskolan

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föränleddes av bifall till motionen nr 1442 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmsström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föränleddes av bifall till motionen nr 1442 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmsström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 14

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 988 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmsström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 988 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 297
Nej - 14

Mom. 8-11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1442 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1442 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 14

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna nr 1425 av herr Johansson i Jönköping m. fl. och nr 1442 av herr Werner m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna nr 1425 och 1442 i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 14
Avstår - 8

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1425 av herr Johansson i Jönköping m. fl. i motsvarande del, motionen nr 1432 av herrar Johansson i Skärstad och Korpås samt motionen nr 1442 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 14, röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1425 i motsvarande del, motionen nr 1432 och motionen nr 1442 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 15
Avstår - 6

Mom. 15-22

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 3 Ändring i medbestämmandelagen

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:32 med anledning av propositionen 1976/77:137 om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet jämte motioner.

I propositionen 1976/77:137 (arbetsmarknadsdepartementet) hade regeringen efter föredragning av herr arbetsmarknadsministern Ahlmark föreslagit att riksdagen skulle anta av lagrådet granskade förslag till lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås tillägg till 32 och 57 §§ och en ändring i 33 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Tillägget till 32 § har till syfte att markera, att medbestämmandeavtal kan träffas om överlämnande av beslutanderätt till arbetsgarföreträdare eller särskilt inrättade partssammansatta organ i den utsträckning och med de verkningar som utvecklas närmare i propositionen. Bakgrunden till förslaget är den diskussion som har förekommit rörande förhållandet mellan MBL och viss annan lagstiftning, främst den associationsrättsliga. Tillägget till 57 § är avsett att ge en lösning på vissa av de ansvarsfrågor som uppkommer vid utövande av beslutanderätt i partssammansatta organ eller i övrigt av företrädare för arbetstagarna med stöd av medbestämmandeavtal. Ändringen i 33 § är en följdändring med anledning av tillägget till 32 §.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:223 av fröken Engman (s),

1976/77:335 av herr Wästberg i Stockholm m. fl. (fp),

1976/77:540 av herr Lidbom (s), vari yrkats att riksdagen skulle anta av motionären framlagt förslag till lydelse av nytt, andra stycke i 3 § lagen om medbestämmande i arbetslivet av innebörd att genom avtal enligt 32 § kunde bestämmas att beslut i viss fråga eller i viss grupp av frågor i styrelsens eller verkställande direktörens ställe skulle – utan hinder av vad som föreskrivits i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning – fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inom företaget upprättat partssammansatt organ,

1976/77:544 av herr Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära att arbetsrättskommittén befriades från uppdraget att utreda frågor om den negativa föreningsrätten och föreningsrättsskydd för arbetssökande,

2. med anledning av vad som anförts i motionen i fråga om tolkning av begreppen synnerliga och särskilda skäl i samband med central förhandling, rätten till information, tystnadsplikten och tillämpningen av skadeståndsreglerna hos regeringen hemställa om förslag till sådana lagstiftningsåtgärder att innebörden av berörda bestämmelser i medbestämmandelagen blev den som avsågs med propositionen i dessa delar,

3. anta av motionärerna framlagt förslag till ändrad lydelse av 58 § medbestämmandelagen, innebärande att arbetsgivare som utkrävt arbete enligt 34 § andra stycket – dvs. omtvistat arbete – utan att sådana syn-

nerliga skäl som där avsågs hade förelegat, skulle ersätta uppkommen skada,

4. anta av motionärerna framlagt förslag till ändrad lydelse av 60 § medbestämmandelagen, innebärande att enskild arbetstagare ej i något fall kunde ådömas skadestånd med högre belopp än tvåhundra kronor,

8. hos regeringen begära att förslag skyndsamt lades fram om lagstiftning om förhandling vid förvärv av aktier i aktiebolag eller andelar i handelsbolag,

1976/77:562 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om ändringar i arbetarskyddslagen i syfte att minska arbetshets och utslagning genom

a. dels införandet av pauser på betald arbetstid, avbytare, bemanning och reservstyrkor vid löpandebandsarbeten och liknande arbetsprocesser enligt vad i motionen anförts,

b. dels att lokal facklig organisation hade rätt att förbjuda ackord och andra prestationslöner, vilka utgjorde en fara för arbetsmiljön,

c. dels beträffande personalstyrkornas storlek att den lokala fackföreningen tillerkändes vetorätt i de fall förhandlingar inte gav tillfredsställande resultat,

d. dels att lokal facklig organisation skulle äga rätt att stoppa prestationsuppdrivande tidmätning eller motsvarande rationaliseringsmetoder enligt vad i motionen anförts,

1976/77:907 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att följande sociala målsättning fördes in i lagen om medbestämmande i arbetslivet: "Överordnade målsättningar vid reformering av arbetsrätten och arbetslivets villkor skall vara trygghet i anställningen, arbetstillfredsställelse med meningsfullt arbete och riskfri arbetsmiljö utan arbetshets och utslagning. Frågan om ökad effektivitet och produktivitet skall underordnas dessa överordnade målsättningar."

2. att vidta följande förändringar i lagen om medbestämmande i arbetslivet:

a) att fackförening skulle ha obegränsad förhandlingsrätt i alla frågor och att arbetsköparen hade primär förhandlingsskyldighet i alla frågor innan ändring fick vidtas samt att 10–12 §§ skulle ändras enligt föreslagen lagtext,

b) att den lokala och centrala fackföreningen skulle ha obegränsad strejkrätt genom att fredsplikten skulle utgå ur lagen samt att 41 § skulle ändras enligt föreslagen lagtext och att 42–45 §§ skulle utgå,

c) att facklig organisation skulle ha vetorätt mot arbetsköparens beslut i följande frågor:

- vid köp och försäljning samt vid förflyttning och nedläggning av företag och produktionsenheter,
- vid anlitande av entreprenörer,

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

samt att 38 § skulle ändras enligt framlagt lagförslag och 39 och 40 §§ skulle utgå,

d) att fackföreningen skulle ha rätt till insyn och kontroll utan att hindras av sekretess samt att 21 och 22 §§ skulle utgå,

e) att avtal kunde träffas om anställning, ledning och fördelning samt företagets verksamhet i övrigt på grundval av demokratiska rättigheter på arbetsplatsen samt att 32 § skulle ändras enligt föreslagen lagtext,

f) att endast arbetsköpare kunde ådömas skadestånd samt att 54 § skulle ändras enligt föreslagen lagtext och att 55–70 §§ skulle utgå,

g) att deltagande i strejk aldrig fick utgöra grund för uppsägning eller avskedande,

3. att kap. 3 skulle utgå ur lag om offentlig anställning,

4. att lagen om medbestämmande i arbetslivet och lag om offentlig anställning tillfördes tre nya paragrafer med den lydelse motionärerna föreslagit,

5. att riksdagen under förutsättning att punkten 2 ovan icke skulle vinna riksdagens bifall beslutade

a) att uppsägning eller avskedande ej skulle få vidtas mot deltagare i olovlig arbetskonflikt, sålunda ej heller om strejk störde den ordinarie fackliga verksamheten,

b) att arbetsköpare ej skulle ges möjligheter att bli befriade från fredsplikt för att möta stridsåtgärd,

c) att strejkande arbetare inte i något fall skulle kunna dömas till skadestånd för deltagande i strejk och ej heller deras fackliga organisationer,

d) att facklig organisation aldrig kunde ådömas skadestånd vid utövande av tolkningsföreträde och vetorätt i entreprenadfrågor och att 57 § skulle utgå ur lagen om medbestämmande i arbetslivet,

e) att 44 § om kvardröjande stridsrätt i lagen om medbestämmande i arbetslivet skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse,

1976/77:1263 av fru Bernström (fp),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1976/77:1609 av herr Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen i stället för motsvarande bestämmelse i den i propositionen föreslagna lagtexten skulle anta av motionärerna framlagt förslag till lydelse av 32 § andra stycket medbestämmandelagen, innebärande att parterna i kollektivavtal om medbestämmanderätt kunde, utan hinder av vad som föreskrivits i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning, bestämma att beslut i viss fråga eller i visst slag av frågor, som annars skulle fattas av styrelsen eller verkställande direktören skulle fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ, och

1976/77:1610 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade i anledning av propositionen 1976/77:137

1. att avslå propositionens förslag till förändringar i 32 och 33 §§,

2. att anta av motionärerna framlagt förslag till ändrad lydelse av 32 §, innebärande att principen om fredsplikt under löpande avtalstid skulle upphävas, att fackföreningarnas uppfattning om innehållet i kollektivavtal obetingat skulle gälla, att skadeståndssanktioner mot arbetstagarna och deras organisationer skulle utmönstras och att de fackliga organisationerna skulle ha vetorätt i ett flertal frågor, och

3. att avskaffa 57 § och därmed också avslå förslaget till ändrad lydelse av denna paragraf.

Utskottet hemställde

1. beträffande principerna för arbetsrättsreformen att riksdagen skulle avslå dels motionen 1976/77:907, utom såvitt angick 32 och 57 §§ medbestämmandelagen, dels motionen 1976/77:562,

2. att riksdagen med avslag på motionerna 1976/77:540, 1976/77:907 i fråga om 32 och 57 §§ medbestämmandelagen, 1976/77:1609 samt 1976/77:1610 skulle anta det i propositionen 1976/77:137 framlagda lagförslaget,

3. beträffande utredning om en ny aktiebolagslag att motionen 1976/77:335 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

4. beträffande utredning om vissa föreningsrättsliga frågor att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:544, yrkandet 1,

5. beträffande uppskovsreglernas tillämpning vid central förhandling att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:544, yrkandet 2 i motsvarande del,

6. beträffande regler om information och tystnadsplikt att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:544, yrkandet 2 i motsvarande delar,

7. beträffande skadeståndsreglerna att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:544, yrkandet 2 i motsvarande del, samt yrkandena 3 och 4,

8. beträffande lagstiftning om förhandlingsskyldighet vid överlåtelser av aktier m. m. att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:544, yrkandet 8, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. beträffande anpassning av lagen om allmän försäkring till medbestämmandelagen att motionen 1976/77:223 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

10. beträffande företagsdemokratien i statliga företag att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1263.

Följande sex reservationer hade avgivits av herrar Fagerlund och Inge-mund Bengtsson i Varberg, fru Ludvigsson och fru Berglund, herr Johansson i Arvika, fru Flodström samt herr Ulander (samtliga s):

1. beträffande principerna för arbetsrättsreformen, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

2. beträffande förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

att riksdagen skulle
dels med avslag på motionen 1976/77:907, i fråga om 32 och 57 §§
medbestämmandelagen, och motionen 1976/77:1610,
dels med anledning av motionen 1976/77:540 och propositionen
1976/77:137 samt med bifall till motionen 1976/77:1609 anta det i pro-
positionen framlagda lagförslaget med den ändringen att 32 § medbe-
stämmandelagen skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse,

3. beträffande utredning om vissa föreningsrättsliga frågor, vari re-
servanternas ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:544, yrkandet 1, som
sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört,

4. beträffande uppskavsreglernas tillämpning vid central förhandling,
vari reservanternas ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:544, yrkandet 2 i mot-
svarande del, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas
anfört,

5. beträffande regler om information och tystnadsplikt, vari reservan-
ternas ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:544, yrkandet 2 i mot-
svarande delar, som sin mening gav regeringen till känna vad reser-
vanternas anfört,

6. beträffande skadeståndsreglerna, vari reservanternas ansett att ut-
skottet under 7 bort hemställa

att riksdagen skulle

A. med bifall till motionen 1976/77:544, yrkandet 2 i motsvarande
del, begära förslag från regeringen i enlighet med vad reservanternas anfört,

B. med bifall till motionen 1976/77:544, yrkandena 3 och 4, anta av
reservanternas framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1976:580) om
medbestämmande i arbetslivet.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det förslag till medbestämmandelag som riksdagen förra
året vid den här tiden hade att ta ställning till var väl förankrat bland
löntagarorganisationerna. Lagförslaget byggde bl. a. på ett omfattande
rådslag bland LO:s medlemmar, där 125 000 hade gett till känna sin syn
på hur reformen borde utformas. Även TCO-medlemmar hade aktivt
deltagit i förberedelserna.

Vid riksdagsbehandlingen lyckades de borgerliga partierna med lottens
hjälp få majoritet för en del av sina motionsförslag. Och det förtjänar
påpekas att inget av dessa borgerliga förslag ökade de anställdas rät-
tigheter. I samtliga fall innebar de en försvagning av de fackliga or-
ganisationernas möjligheter att tillvarata sina medlemmars intressen.

Såväl TCO som Landsorganisationen har begärt att lagen skall få den lydelse som den hade i det socialdemokratiska regeringsförslaget förra året. Och vi kommer, herr talman, från socialdemokratiskt håll att fortsätta att framföra dessa löntagarkrav tills de är uppfyllda.

Nu har den borgerliga majoriteten i utskottet på alla punkter avvisat vårt förslag. Man menar att det rör sig om marginella förändringar och att det för den skull inte finns anledning att nu ändra fjolårets lotteribeslut. Det är klart att om man isolerar varje förändring för sig, så kan den förändringen te sig mindre betydelsefull. Men så kan man ju inte göra, utan reformen är en helhet, och man måste se försämringarna sammantagna. Och sammantagna utgör de en betydlig försämring av löntagarnas rättigheter och ett klart ställningstagande för arbetsgivarna.

Jag skall, herr talman, ägna mitt inlägg åt förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen. Flera av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet kommer att behandla de övriga reservationerna och förslagen. Men innan jag gör detta vill jag ändå med ett par ord beröra vår reservation om skadeståndsregler.

Det var ju så att riksdagen på de borgerliga partiernas förslag gjorde ett uttalande som fick innebörden att arbetsdomstolen i ett inledande skede skulle se relativt mildt på lag- och avtalsbrott.

Den omständigheten att en lag har varit i kraft endast en kort tid, som den här lagen, kan naturligtvis vara en faktor av betydelse vid tillämpningen av den jämningsregel som är införd i lagen. Men det finns ingen som helst anledning att göra något särskilt uttalande om skadesanktionens tillämpning i lagens inledningsskede. Ett sådant uttalande kan leda till missförstånd, bl. a. med hänsyn till att lagstiftning och avtal ju förändras undan för undan. De här materiella reglerna kan vid prövningen ofta vara nya, även om det gått mycket lång tid sedan lagen tillkom. Det kan inte vara rimligt att enbart av den anledningen jämka skadestånden. Antag, herr talman, att vi tillämpar samma princip på annan lagstiftning, på t. ex. trafikbrott eller brottsbalksbrott. Då förstår ju var och en hur felaktigt det är att ta ett sådant uttalande om denna speciella lag.

Sedan, herr talman, till förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen.

Jag tror att det är synnerligen viktigt att man håller i minnet att de borgerliga partierna och arbetsgivarna ursprungligen hävdade att medinflytandet måste begränsas till frågor som rör arbetets ledning och fördelning. Avtal enligt medbestämmandelagen skulle alltså inte få träffas när det gällde företagets verksamhet i stort. Företagsledningsfrågor skulle alltså vara undantagna.

Det är klart att om reformen hade begränsats på det sättet och medbestämmandelagen enbart hade rört arbetets ledning och fördelning, hade frågan om förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen aldrig blivit aktuell. Men för oss var en sådan begränsning omöjlig av flera skäl, främst därför att ett medinflytande begränsat till arbetets

Ändring i medbestämmandelagen

ledning och fördelning men inte omfattande företagsledningsfrågor knappast förtjänar namnet medinflytande. Dessutom fanns en teknisk invändning, nämligen svårigheterna att göra en klar gränsdragning mellan företagslednings- och andra frågor.

Vi lyckades glädjande nog slå ned praktiskt taget allt motstånd. Vi fick med oss folkpartiet och vi fick med oss centerpartiet, medan moderaterna framhärjade och reserverade sig och tog strid. Moderaterna kunde inte gå med på att företagsledningsfrågor skulle få bli föremål för avtal. Det var moderaternas absoluta ståndpunkt i juni när vi behandlade denna fråga, och det skall vi ha i minnet när vi nu studerar frågans senare behandling.

När vi bestämde oss för att ta med företagsledningsfrågor pekade lagrådet på att det kunde uppstå problem mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen.

Efter att ha rådgjort med den juridiska expertisen på arbetsmarknadsdepartementet, i kanslihuset i övrigt, hos LO och TCO, kom den socialdemokratiska regeringen fram till att frågan kunde lösas tämligen enkelt för alla praktiska behov. Vi gjorde ett uttalande som vi inbjöd riksdagen att ställa sig bakom.

Tyvärr ställde sig inte riksdagen bakom det uttalandet och därför fick det inte den auktoritet som meningen var. Följaktligen ledde beslutet till ovisshet om möjligheterna att teckna giltigt medbestämmandeavtal då det gällde företagsledningsfrågor.

Det regeringsförslag som vi nu har fått och som tillstyrks av den borgerliga majoriteten löser inte problemet. Löntagarorganisationerna hävdar bestämt att om riksdagen antar förslaget, undantar man i praktiken väsentliga företagsledningsfrågor. Vi delar löntagarnas uppfattning. Den föreslagna ändringen innebär en försämring i förhållande till det oklara läge som rådde tidigare.

Nu skall ju arbetsmarknadens parter förhandla för att åstadkomma avtal – även avtal i företagsledningsfrågor – och då måste man naturligtvis ha klarhet i om de eventuella avtalen kan bli giltiga. Som jag sade uppfyller det lagförslag vi nu har fått inte löntagarnas krav, utan väsentliga företagsledningsfrågor kan i praktiken komma att undantas från medbestämmandet, om kammaren antar det lagförslag som regeringen har föreslagit.

Utformningen av det föreslagna tillägget i 32 § medbestämmandelagen skärper betydelsen av bestämmelsen i 3 § medbestämmandelagen, som i praktiken innebär att medbestämmandelagen får vika vid en konflikt med aktiebolagslagen – en sak som Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation också starkt har understrukit i sin remisskrivelse och även vid uppvaktningen hos arbetsmarknadsministern. De hade ett förslag till lösning, och det är den lösningen som vi med vissa modifikationer förordar. Hade kammaren förra året ställt sig bakom det uttalande som gjordes i den ursprungliga medbestämmandepropositionen hade arbetsmarknadens parter, framför allt löntagarna, haft –

som jag nyss nämnde – ett auktoritativt uttalande att stödja sig på vid sina bedömningar.

Man försvarar sig med att de fackliga kraven hitintills inte har riktat sig emot de övergripande större företagsledningsfrågorna. Det är ju helt naturligt att löntagarna i första omgången begränsar sina krav till mera näraliggande frågor, som i många fall aktualiserats redan tidigare, men det berättigar inte till några som helst slutsatser om de fackliga organisationernas ambitioner på längre sikt. Avsikten med medbestämmandelagen var ju att medbestämmandet skulle uppfyllas steg för steg genom avtal.

Det skäl som man åberopar är alltså inget argument för att vid utformningen av lagstiftningen ställa upp hinder för en sådan utveckling – och det är detta som man har gjort – utan jag menar att det måste uppfattas som ett slag i ansiktet på löntagarorganisationerna att de som svar på sitt krav att medbestämmandeavtalet skall ges den avsedda giltigheten får beskedet att de bör välja lösningar som inte innebär att arbetstagarna ger sig in på företagsledningens område. Detta kan inte uppfattas på annat sätt än att regeringen inte är beredd att fullt ut överlämna till parterna att själva komma överens om inflytandet i sådana frågor som t. ex. flyttning eller nedläggning av produktionen.

De fackliga organisationerna har, som jag sade nyss, presenterat ett lagförslag som säkerställer syftet och intentionerna i det förslag till medbestämmandelag som vi förra året hade att ta ställning till. Vi har på socialdemokratisk sida med vissa smärre förändringar lagt fram det förslaget i en motion. Den borgerliga majoriteten i utskottet har haft vissa formella invändningar mot den lagtext som vi förordar, men de invändningarna har vi bemött redan i vår motion och angett att de saknar bärkraft samt att vi inte ser dem som någonting annat än som den obotfärdiges förhinder. Den verkliga orsaken till motståndet är uppenbarligen att den borgerliga majoriteten i utskottet vill hålla löntagarna borta från inflytande på företagsledningsområdet. De litar tydligen inte ens på Arbetsgivareföreningen – annars kunde man tycka att det vore en rimlig utgångspunkt att låta parterna på arbetsmarknaden få möjlighet att diskutera och utforma inflytandet även på företagsledningsområdet.

Det är, herr talman, förvånande att man inte velat lyssna till LO och TCO på denna viktiga punkt. Förra året vid denna tidpunkt steg folkpartitalare och centerpartitalare upp som en man och sade sig vara beredda att stärka de anställdas inflytande på alla nivåer på arbetsmarknaden. Man krävde klarhet i förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen så att inte företagsledningsfrågor skulle kunna undantas. Men alla moderater med herr Bohman i spetsen menade att ett införande av medinflytande gällande arbetets ledning och fördelning redan det skulle utgöra ett stort steg, men man kunde absolut inte tänka sig medinflytande när det gäller företagsledningsfrågor. Jag tror inte att jag begär en orättfärdig handling om jag påstår att man i propositionen ser en kompromiss där man tillmötesgår moderaternas motvilja att låta löntagarorganisationerna få medinflytande på företagsledningsfrågor. Man

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

tar alltså helt enkelt ett steg tillbaka. Vi har, herr talman, menat allvar med vårt tal om att löntagarna skulle ha medinflytande på alla nivåer. Vårt förslag till lagändring ger en sådan rätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

I detta anförande instämde herrar Henrikson och Karlsson i Motala, fru Leijon, herrar Klöver, Johansson i Simrishamn, Jönsson i Arlöf och Nilsson i Uddevalla, fru Flodström, herrar Green, Westberg i Hofors, Östrand, Gillström och Alftin, fru Mårtensson och fru Hansson samt herr Johansson i Åmål (samtliga s).

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Om riksdagen våren 1976 hade följt vänsterpartiet kommunisternas förslag om demokratiska rättigheter på arbetsplatserna vid omröstning om lagen om medbestämmande i arbetslivet hade den svenska arbetarklassen kunnat notera en seger. Man hade kunnat se fram mot en tid av stora förändringar på arbetsplatserna, en tid då de anställda med lagens stöd kunde minska arbetsköparnas makt och mera framgångsrikt kämpa för sina intressen, ökad trygghet i anställningen, en rimlig del av produktionsresultatet, tillfredsställande och meningsfyllda arbeten samt en riskfri arbetsmiljö utan arbetshets och utslagning.

Men riksdagsbeslutet föregående år innebär inget av detta. Den s. k. medbestämmandelagen, MBL, innebär visserligen vissa framsteg, men i fråga om det avgörande, att i lag ge arbetarklassen stöd i kampen mot arbetsköparna, innebär lagen endast en utvidgning av klassarbetet. Antagandet från 1971 besannades. Arne Geijer fick rätt – MBL blev 1970-talets Saltsjöbadsavtal, som han sade om när riksdagen beslutade om arbetsrättsutredningen. Det är därför vi i dag behandlar en proposition om hur medbestämmandet skall sys ihop med ägandet, dvs. kapitalets lag – aktiebolagslagen. Frågan som diskuteras är inte hur arbetarklassen skall beröva kapitalherrarna makten. Nej, i stället diskuteras hur mycket arbetarnas fackföreningar skall förvalta det kapitalistiska samhället och vilka fackliga företrädare som skall få besluta inom denna ram och hur.

Det gick inte ens ett år efter beslutet om MBL innan hela medbestämmandelagen rasade ihop som ett korthus. "Arbetslivets förnyelse", den mest långtgående reformen på årtionden m. fl. hurtfriska uttalanden om lagen när den antogs, visade sig vara innehållslösa när kapitalets makt utövades. Inskränkningar, permitteringar, nedläggning av företag, fusioner mellan storföretag – i inget fall kunde arbetarklassen ta hjälp av MBL för att förhindra kapitalets härjningar.

Medbestämmandelagen sätter inte upp några sociala mål, som skall förverkligas. Den anvisar i stället samarbete mellan kapital och arbete och säger – vilket riksdagen antog på utskottets förslag – att lagen bör fyllas med avtal som har "ett innehåll, som är förenligt med effektivitet och smidighet i beslutsfattandet hos företag och myndigheter".

Lagen ansluter sig därmed till den omfattande försöksverksamheten med nya samarbetsformer i företag och myndigheter. Företagsledningarna och myndigheterna fattar de avgörande besluten och leder på ett nytt sätt, genom delegering av beslutsfattandet inom givna produktions-, personal- och ekonomiska ramar, för att rationalisera och effektivisera verksamheten.

Varken lagen eller s. k. medbestämmandeavtal, som lagen öppnar väg för, avskaffar SAF:s § 32. I kraft av ägandet har kapitalisterna den avgörande makten i företagen och samhället. De fattar de avgörande besluten och leder verksamheten på ett nytt sätt.

Alla förslag till rättigheter, som genomförda kunde ge fackföreningarna någon makt, har antingen avslagits av riksdagen förra året eller hänvisats till utredningar. Utan maktbefogenheter för facket och med skärpt fredsplikt söker medbestämmandelagen binda upp fackföreningarna att ta ett huvudansvar för att rationalisera och effektivisera det kapitalistiska näringslivet, företag och myndigheter.

Kapitalisterna och myndigheterna skall inte bestämma ensamma. Även de anställda måste vara med och bestämma. Så tycker nog de flesta. Men var är då medbestämmandets målsättning?

LO:s målsättning är enligt LO-kongressen 1976 solidariskt medbestämmande: "Arbetsgivare och arbetstagare skola gemensamt bestämma över arbetsvillkoren i ordets vidaste mening." Klasser och klasskamp existerar inte i rapporten, där den kapitalistiska staten förvandlats till "ett instrument för fredlig samhällsomdaning i folkmajoritetens intresse".

Ser vi på TCO:s program, finner vi att målsättningen har definierats så, att man eftersträvar ett medbestämmande på alla nivåer i företagets arbets- eller linjeorganisation. På samma sätt uttalar SAF sin målsättning. I sitt avtalsförslag till LO och PTK säger SAF: "Medbestämmandet skall så långt som möjligt knyta an till företagets ordinarie beslutsprocess utan att några särskilda organ inrättas och alla tendenser till byråkrati skall bekämpas."

SAF säger vidare i sitt avtalsförslag att "medbestämmandet förutsätter dessutom decentralisering och delegering och att de som fattar besluten har ansvar inte bara gentemot de egna huvudmännen utan också gentemot företaget".

Bygg in fackföreningarna i företaget – det är slutsatsen. Facket måste ha ansvar inför företagsledningen, som fattar de avgörande besluten åt kapitalisterna. Så lyder SAF:s krav på ett centralt medbestämmandeavtal med LO och PTK. SAF kräver också att LO och PTK skall verka för lokala avtal med "företagsanpassad ordning för medbestämmandet i företaget".

De målsättningar som ligger till grund för dessa teorier om medbestämmande är ju helt orimliga. Kapitalister och lönarbetare har oförenliga klassintressen. Gemensamt "bestämmande" blir bara ett utvidgat samarbete på kapitalets villkor i både företag och myndigheter.

Utän grundläggande förändringar av ägandeförhållandena kan fack-

föreningarna inte ta huvudansvar för rationaliseringar och personalpolitik i företag och myndigheter. Men det utesluter ju inte konkreta krav och rättigheter för att påverka dessa frågor.

Det är inte bara de som inser att samhället är uppdelat i klasser och att kapitalister och lönearbetare har oförenliga intressen, som vänder sig mot samarbetsorgan. Även aktiva fackföreningsmedlemmar, som i vanliga fall förnekar klasser och klassmotsättningar och som t. o. m. försvarar det kapitalistiska produktionssättet, utgår från att det ändå finns två parter på arbetsmarknaden och från att fackföreningarnas primära uppgift är att ta till vara medlemmarnas intressen, vilket förutsätter att parterna hålls isär så mycket som möjligt i stället för att blandas ihop, med följd att facket blir uppknutet till arbetsköparen.

Allt fler fackliga förtroendemän ställer frågan: Blir vi inte uppbundna i dubbla lojaliteter? Samråd och samarbetsorgan på olika nivåer måste ersättas med förhandlingar på alla nivåer där fackföreningsrörelsen formulerar sina egna målsättningar och krav som underlag för förhandlingarna. En sådan kamplinje med tillvaratagande av utvidgade rättigheter i MBL, förhandlings- och informationsrätten, måste kompletteras med krav på strejkrätt och andra demokratiska rättigheter, vilka underlättar kampen på arbetsplatserna. Det har vänsterpartiet kommunisterna föreslagit i motionen 907 till årets riksdag. Utskottet har för sin del gjort det väldigt lätt för sig i år. Man har tagit ett citat från inrikesutskottets betänkande föregående år och förkastat hela vpk-motionens inriktning. Den sats som man tagit från inrikesutskottets betänkande, "att det inte var möjligt att förena vpk:s förslag med det demokratiska och ekonomiska system som vi har här i landet och att det föll utanför utskottets uppgift att diskutera den omläggning av samhällssystemet som motionärernas förslag förutsatte", visar verkligen utskottets inkrökta debatt i den här frågan.

För det första: Strejkrätt för fackföreningarna lokalt, vetorätt mot bolag när deras beslut riktar sig mot arbetarna, förhandlingsrätt i alla frågor m. m. skall enligt utskottet inte vara demokratiskt. Vad menar utskottet med demokrati? Att kapitalägare och finansgrupper får laborera hur mycket de vill med fusioner, sammanslagningar, permitteringar, nedläggningar – är det detta som utskottet menar med demokrati?

För det andra: Vpk:s krav på det arbetsrättsliga området är inget förslag till ett nytt samhällssystem. Det är förslag till en lag som ger rättigheter för fackföreningarna som kämpar mot kapitalisterna i det nuvarande samhällssystemet. Försök inom utskottet att för er själva reda ut begreppen litet grand i varje fall! Vpk:s förslag innebär makt till arbetarna under kapitalism.

Utskottet har inte gjort sig möda att sakbehandla vpk-motionerna. Det må vara utskottets sak att nonchalera förslag och motioner i riksdagen, men nog borde politiskt erfarna personer sätta in frågorna i deras rätta sammanhang och inte påstå att vpk-förslagen ligger utanför utskottets ram att behandla.

Propositionen 137 om en tolkning av hur mycket arbetarnas fackföreningar skall få besluta på kapitalisternas vägnar ingår i skendebatten om makten i företagen.

Vi måste göra klart: Det inflytande och den makt som borgare och socialdemokrater här talar om ligger inom den kapitalistiska ramen. Om det är fråga om beslut som bryter denna ram, då gäller inte medbestämmande. På annat sätt kan inte hela lagen, propositionen och utskottsskrivningen tolkas. Utskottets skrivning om aktiebolagens starka roll och bestämmelserna för att skydda bolagets kapital bevisar detta. I gränsdragningsfrågorna talas om skador för bolaget. Skada för bolaget och dess ägare innebär mindre vinst. Det skall vara lönsamt ur kapitalistisk synpunkt, effektiviteten måste hållas uppe, produktiviteten likaså – ramen för arbetarnas bestämmande omgärdas av kapitalismens hela väsen. Det gäller att producera och bedriva verksamhet för profitens skull. Rubbas den, skadas bolaget. Om beslut fattas av arbetare i strid med detta blir man skadeståndspliktig, eller också kan beslutet stoppas av arbetsköparna enligt propositionen.

En fråga till utskottets borgerliga majoritet: Varför talar man hela tiden om möjligheter för arbetare till inflytande och beslutanderätt i, som man vill ge sken av, betydelsefulla frågor, när inflytandet och beslutanderätten begränsas av kapitalets makt? Kan ni inte nämna det vid dess rätta namn och säga att det är samarbete och ingenting annat?

Den andra frågan måste ställas till socialdemokraterna i utskottet, som vill ha litet starkare skrivningar men tycks acceptera att ramen för inflytandet och beslutanderätten gäller detta samhälles ram. Ger inte de redan vunna erfarenheterna av MBL:s ringa slagkraft, när kapitalet verkligen utnyttjar sin makt, och avtalsrörelsens resultat skäl att överge tron att man kan samarbeta med arbetsköparna? Varför accepterar socialdemokratin skadeståndskrav, som arbetsmarknadsministern Ahlmark föreslår i 57 §? Det innebär ju en klar begränsning i en aktiv fackförenings beslut i fråga om medbestämmande, om man har sådan press på sig.

I stället för den virriga debatt som förts mellan socialdemokrater och borgare om rätten att fatta beslut åt kapitalisterna borde socialdemokratin och den fackliga ledningen ägna sig åt att diskutera vad som ger makt. Den frågan måste ställas på ett sådant sätt att man avmystificerar hela debatten om makt åt lönarbetarna under kapitalismen. Vad är det som kan ge någon form av makt åt lönarbetarna och fackföreningarna så länge kapitalisterna äger produktionsmedlen? Det är inte att facket sys in i företagen. Är det medbestämmanderätt, byggd på klasslagar, samarbetsavtal och kapitalistisk äganderätt till produktionsmedlen? Nej, avgörande är den fackliga kampen, fackföreningar som står fria gentemot företagsledning och myndigheter, demokratiska rättigheter, som underlättar lönarbetarnas kamp mot den allt hänsynslösare utslagningen av arbetare.

Därför föreslår vpk i motionen 1610 att i stället för att ge 32 § det innehåll som arbetsmarknadsminister Ahlmark gör, som innebär att man

syrr in facket i företagen, bör man ge den ett innehåll som ger arbetarna och deras organisationer ett stöd i kampen mot arbetsköparna. Däri ingår en fullständig förhandlingsrätt utan inskränkningar, strejkrätt när förhandlingarna inte ger resultat och att arbetarna har vetorätt i avgörande frågor.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 1610, punkten 2.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Det är nu nästan exakt ett år sedan riksdagen beslöt om de mycket viktiga arbetsrättsreformer som samlats i lagen om medbestämmande i arbetslivet, vanligen förkortad till MBL. För de offentliganställdas del gavs kompletterande regler i lagen om offentlig anställning, förkortad LOA. Lagarna trädde i kraft den 1 januari i år. Informationen om lagarna har varit och är alltså intensiv. Viktiga förändringar har vidtagits av arbetsmarknadens parter, men själva förhandlingsarbetet har ännu inte kommit i gång.

Det förtjänar att påminnas om att bakom huvuddragen i reformen stod en betydande riksdagsmajoritet. Egentligen var det bara vpk som skilde sig från de övriga. I inrikesutskottets betänkande från förra året finns en bra sammanfattning av reformförslagets grundvalar, och jag tycker att den förtjänar att citeras än en gång i den här debatten också. Den lyder så här:

”Reformen ger nya utgångspunkter för ett samarbete på arbetsplatserna som bör vara till gagn för såväl arbetstagarna som näringslivet och samhället. Genom att vidga de anställdas inflytande kan arbetet tillföras nya sociala dimensioner. En ökad arbetstillfredsställelse, som är ett mål i sig, kan beräknas frigöra nya krafter och få positiva effekter inte minst från effektivitetssynpunkt. Det är betydelsefullt att vår produktionsapparat kan bibehålla sin internationella slagkraft som är en avgörande grundval för vårt välbefinnande. Det är således viktigt att parterna på arbetsmarknaden fyller de ramar för inflytande som nu dras upp med ett innehåll som är förenligt med effektivitet och smidighet i beslutsfattandet hos företag och myndigheter.”

Det är viktiga synpunkter för det reformarbete som nu har startat. Jag tror att alla sluter upp bakom dem i dag. Arbetsmarknadens parter har sedan många år tillbaka haft en stark ställning i det svenska samhällets. Genom de här lagarna öppnas nya möjligheter. Praktiskt taget allt blir förhandlingsbart. Med de ökade befogenheterna följer självfallet också ökat ansvar. Jag är övertygad om att parterna nu som tidigare skall visa sig vara mogna att rätt spela sina roller, så att reformen blir vad vi alla hoppas. Men riksdag och regering får då inte heller bara placera sig på bekväm åskådarplats och överlämna allt till parterna. Av oss som lagstiftare krävs lyhördhet för exempelvis de lagändringar som behövs för att systemet skall fungera smidigt och enligt de intentioner som riksdagen avsåg i juni förra året.

Anledningen till att frågan kommer upp på nytt redan efter ett år är egentligen trefaldig. För det första har det varit en diskussion om medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen och annan associationsrättslig lagstiftning. För det andra har via partimotioner och andra motioner de motsättningar som förelåg vid reformbeslutet tagits fram på nytt. För det tredje har förhandlingsmöjligheterna vid överlåtelse av aktier tagits upp till diskussion. Jag skulle först något vilja kommentera den första punkten.

Inrikesutskottet konstaterade redan i sitt fjolårsbetänkande att rättsläget var oklart vad gäller förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen och betonade vikten av att den osäkra situationen snarast klarades ut. Sedan dess har arbetsmarknadsdepartementet utrett frågan och låtit materialet gå ut på en ny remissomgång. Detta har resulterat i den proposition som arbetsmarknadsminister Ahlmark har överlämnat till riksdagen för prövning och som nu diskuteras i kammaren.

Mot bakgrund av den ibland litet hetsiga debatt som har förts i den här frågan är det angeläget att ge frågan de proportioner som den förtjänar. Problemet begränsas till ett enda område av de många som kommer upp till förhandlingar enligt medbestämmandelagen. Och det gäller då enbart företagsledningsområdet, som herr Ingemund Bengtsson i Varberg helt riktigt påpekade i sitt inlägg. Personalpolitik, arbetsorganisation, arbetsledning m. m. berörs således inte alls. Vidare är företagsledningsområdet inte heller något generellt problem. Så länge man rör sig med andra former av inflytande än direkta beslutsfunktioner är det inga svårigheter. Det kan gälla avtal om förhandlingar, information eller rätt att delta i utredningsarbete av central betydelse inom företaget.

Nej, problem kan uppstå därför att aktiebolagslagen – och för den delen också annan lagstiftning – i vissa avseenden innehåller tvingande bestämmelser och att dessa kan komma i konflikt med avtal som sluts mellan arbetstagare och företagsledning. Men det finns inte anledning att överbetona detta problem heller. Sådana konflikter synes uppkomma endast i rena undantagsfall. Ett förhandlingsresultat mellan parterna har naturligtvis inte syftet att drabba tredje man, som skyddas av bestämmelserna i exempelvis aktiebolagslagen.

För att undanröja dessa oklarheter föreslår arbetsmarknadsministern några lagändringar. Då är det naturligtvis, som har sagts tidigare i debatten, av störst intresse att se på 32 §. I den sägs att arbetarpartens företrädare eller ett partssammansatt organ kan, sedan kollektivavtal där om har slutits, fatta beslut som annars skulle fattas av arbetsgivaren. Men för denna paragraf, liksom för lagen i dess helhet, gäller vad som sägs i 3 § om att speciallag går före medbestämmandelagen. Det föreliggande lagförslaget har granskats och godkänts av lagrådet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i den delen.

Socialdemokraterna har en alternativ formulering av 32 § som ger ett intryck av att avtal kan träffas i strid med uttryckligt tvingande bestämmelser i aktiebolagslagen och annan associationsrättslig lagstiftning.

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Detta finner utskottsmajoriteten vara en klart sämre formulering, och jag yrkar därför avslag på det förslaget.

Den andra anledningen till att medbestämmandelagen kommer upp till riksdagsprövning på nytt bara ett år efter det den togs är, som jag sade tidigare, att den nuvarande oppositionen i motioner har återkommit med sina yrkanden från i fjol. Det gäller frågor om utredning av den s. k. negativa föreningsrätten, uppskovsreglernas tillämpning vid central förhandling, regler om information och tystnadsplikt samt skadeståndsreglerna, som herr Ingemund Bengtsson i Varberg något var inne på. Inget nytt har tillkommit sedan de här frågorna diskuterades i fjol. Samma argument gäller för båda sidor. Jag finner ingen anledning, herr talman, att ta upp tiden med att upprepa majoritetssidans synpunkter utan yrkar kort och gott bifall till utskottets hemställan. Två kommentarer vill jag dock göra. För det första måste alla bedömare, trots vad herr Ingemund Bengtsson tidigare sade, vara eniga om att detta är marginella skillnader. Och för det andra borde vi rimligen följa den praxis vi i allmänhet brukar tillämpa i riksdagen när majoritet vunnits för ett förslag, nämligen att man från förlustsidan noterar nederlaget och avvaktar utvecklingen. Finner man senare att utvecklingen kräver att frågan tas upp på nytt, så gör man det då. I det här fallet har lagen, som jag inledningsvis sade, varit i kraft i fem månader, och förhandlingsarbetet har inte startat på allvar ännu. I det skedet finns det ingen anledning att ompröva besluten från juni 1976.

Det tredje moment i betänkandet som jag nämnde om i min sammanfattning gäller förhandling vid överlåtelse av aktier. Som alla känner till har det förekommit en omfattande verksamhet med uppköp av företag. Om det gäller ett aktiebolag som skall säljas helt eller delvis kan aktieförsäljningen ske utan någon möjlighet för de anställda att komma i förhandlingsposition. Affären sköts så att säga vid sidan om. Det här problemet tas nu upp i den socialdemokratiska partimotionen. På liberalt håll har vi länge känt oro för den pågående koncentrationen av näringslivet. Vi har varit med om att initiera utredningsarbete om koncentrationstendenserna – konkurrensutredningen är kanske den man i första hand bör nämna. Denna kommer dock inte att beröra de arbetsrättsliga frågorna, och dessa är naturligtvis viktiga att beakta. Utskottet har därför förutsatt att regeringen noga följer de här frågorna och vidtar de åtgärder som befinnes vara lämpliga. Löntagarna bör inte ställas vid sidan av när så viktiga frågor som ägarskifte – helt eller till betydande del – sker i det företag där de arbetar.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 32.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirtén anförde två motiv för att man inte skall företa några förändringar i det beslut som riksdagen med lottens hjälp fattade förra året. Det ena var att de förändringar som gjordes i pro-

positionsförslaget var marginella och obetydliga. Då uppställer sig genast frågan: Varför skulle ni då till varje pris driva frågorna till voteringar förra året? Det hade ju då varit rimligt att man låtit lagen få den föreslagna utformningen.

Det andra motivet var att man brukar ligga still då riksdagen fattat ett beslut och inte föreslå några förändringar utan finna sig i det beslut som riksdagen fattat. Det beror alldeles på det, herr Wirtén! Om man anser att de förändringar som gjorts är sådana att de försämrat de förutsättningar som man ansåg skulle finnas, är motiven för att komma tillbaka starka. Vi anser alltså till skillnad från herr Wirtén att de förändringar som gjordes tillsammans innebär försämringar, och dessa bör rimligtvis undanröjas. Därför kommer vi tillbaka om vi skulle förlora i dag.

När det gäller den fråga som upptog största delen av herr Wirténs anförande, nämligen frågan om förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen, är det en felaktig beskrivning att säga att rättsläget var oklart. Rättsläget blev oklart genom det beslut som riksdagen fattade på inrådan av de borgerliga, något som har bekräftats av den expertutredning som ligger till grund för regeringsförslaget.

Den formulering som regeringen har föreslagit och som herr Wirtén står bakom skärper ju betydelsen av det som står i 3 §. Medbestämmandelagen får enligt regeringsförslaget ge vika i alla frågor – "med beaktande av vad som föreskrives i 3 §" – medan det förslag som vi har lagt fram ger klart besked.

Nu säger herr Wirtén att ett motiv för att bifalla regeringens förslag är att det är tillstyrkt av lagrådet. Jag är alldeles övertygad om att lagrådet, om det hade fått se vår formulering, med glädje hade tillstyrkt det. Lagrådets tillstyrkan är alltså ingen motivering för att bifalla regeringsförslaget.

Herr talman! Jag vidhåller det yrkande jag framställde i mitt huvudanförande.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Wirtén helst vill dra sig undan det skamliga som står i utskottsbetänkandet, nämligen att det över huvud taget inte ankommer på utskottet att behandla en motion som väckts i riksdagen. Jag hade dock innerst inne trott att herr Wirtén skulle ta chansen att rätta till utskottets *fadäs* och erkänna att motionen inte innehåller krav på ett nytt samhällssystem utan ett krav inom nuvarande samhällssystem, så att denna helt grova förfälskning kunde få åtminstone en liten dementi i denna debatt.

En annan intressant sak när herr Wirtén så snabbt går förbi frågan om 32 §, förhållandet till aktiebolagslagen och arbetarnas möjligheter att

bestämma är skadeståndsparagrafen, 57 §. Jag skulle där vilja ha en förklaring på varför den har utformats så drastiskt gentemot arbetarna. Antag att avtal träffas om medbestämmande, avtal som i dagens läge ser ut att bli ganska dåliga. De skall då tillämpas av arbetarna, antingen i företagens linjeorganisation eller också i något partssammansatt organ. Då är frågan: Varför har det föreslagits en paragraf som ytterligare begränsar arbetarnas möjligheter att besluta? Litar inte ens folkpartiet på att arbetsköparna, SAF, kan klara av den saken? I de avtal som träffats skall arbetarna inte behöva ha den press på sig som det ständiga påpekandet om skadestånd innebär. Jag skulle därför vilja få en närmare motivering till varför denna skadeståndsparagraf finns med i lagförslaget.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Hagberg i Borlänge med anledning av hans senaste frågor om bl. a. 57 §. I en tidigare paragraf åläggs arbetsgivarna samma sak. Att båda parter på arbetsmarknaden skall behandlas lika har varit en riktlinje för oss inom folkpartiet och är det även i dag.

Herr Hagberg ifrågasatte utskottets behandling av vpk:s partimotion och påstod att den står i överensstämmelse med det samhälle som vi nu har. Man kan emellertid se på den uppräknade yrkanden från vpk som finns redovisad i utskottsbetänkandets inledningsavsnitt. Skulle dessa yrkanden bifallas får vi, herr Hagberg, ett samhällssystem, som inte är det som vi i dag inom riksdagsmajoriteten arbetar för utan ett helt annat samhällssystem, ett som vpk eftersträvar men som vi tar avstånd från. Så enkelt är det.

Sedan till herr Ingemund Bengtsson. Jag vill först framhålla att vi vid föregående riksdag, då den här frågan var uppe till behandling, hade flera statsråds ord på att folkpartiet var mycket pådrivande i utvecklingen av arbetsdemokratin, och jag noterade att det är en sak som herr Bengtsson till dels var beredd att upprepa här i dag också. Men när man från vår sida tycker att det är litet orimligt att ställa alla dessa ändringsyrkanden redan fem månader efter att lagen har trätt i kraft, så beror det på att ändringsförslagen enligt vår uppfattning inte innebär några förbättringar. Herr Bengtsson har en annan värdering, men då borde man rimligen se vem som har rätt när vi har fått mera erfarenhet av hur lagen verkar.

Jag skulle kunna gå in i enskildheter på de punkter som herr Bengtsson menar att vi drev så hårt föregående år. Men egentligen var det ju så, herr Bengtsson, att vi hade majoritet i utskottet, och om herr Bengtsson inte hade begärt votering så hade vi fått enighet i den här frågan.

Herr INGEMUND BENGTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att flera företrädare för den socialdemokratiska regeringen gav ett erkännande åt folkpartiinsatserna i fjol. Men nu har ni ju kommit i dåligt sällskap. Jag har hävdade att det förslag

som vi fick ta del av var en kompromissprodukt, där moderaternas ovilja mot att de anställda skulle få medbestämmandeavtal i företagsledningsfrågor har fått spela en alldeles för stor roll.

Nu sade herr Wirtén i sitt första anförande att den här frågan är intressant bara på ett enda område, nämligen företagsledningsfrågor, men det är ett fantastiskt viktigt område.

Herr Wirtén sade vidare i sitt första anförande att riksdagen kan inte sitta överksam utan måste vara lyhörd för de önskemål som växer fram. Nu har man ju, herr Wirtén, tvenne öron, och jag rekommenderar herr Wirtén att lyssna på det örat när de fackliga organisationerna talar. De är inte nöjda med det förslag som regeringen har lämnat. De är heller inte nöjda med den utformning som medbestämmandelagen fick, på grund av de försämringar som blev ett resultat av de lottningar som ägde rum.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vi har inte två lika starka parter på arbetsmarknaden, herr Wirtén, utan den ena parten fattar alla övergripande beslut. Och enligt den tolkning som arbetsmarknadsministern har gjort av möjligheterna att träffa medbestämmandeavtal enligt 32 § skall de övergripande besluten även i fortsättningen träffas av kapitalägarna. Konsekvensen av hela systemet med medbestämmandeavtal – som riskerar att bli väldigt dåliga – är då att arbetarna deltar i olika organ och sedan ändå tvingas under hot om skadestånd i vissa frågor. Man lägger ytterligare sten på bördan genom denna skadeståndsparagraf.

Nu är det inte så enkelt, herr Wirtén, att om riksdagen biföll vpk-motionen 907 så hade vi ett annat samhällssystem. Om det vore så enkelt! Nej, men det kunde kanske vara ett underlag för fortsatt kamp för att förändra samhället. Men om herr Wirtén inte vill förändra samhället, så tycker jag att det skall skrivas i utskottets betänkande som motivering för avslag på motionen. Man skall inte skriva att det skapas ett nytt samhällssystem ifall motionen bifalles. Man talar om fel sak. Det blir ju inte ett nytt samhälle men det *kan* bli, om arbetarklassen utnyttjar befogenheterna: strejkrätt, som finns i dag också ehuru begränsad, och vetorätt som finns i vissa frågor.

I betänkandet finns också en passus om att våra krav inte skulle vara förenliga med demokratin. Vad är det för krav i vpk:s motion som inte är förenliga med demokratin? Det citat som anförs ur föregående års betänkande från inrikesutskottet måste väl ha någon mening. Man använder det ju som motivering för avslagsyrkandet. Kan herr Wirtén räkna upp ett enda odemokratiskt förslag i vpk-motionen?

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ingemund Bengtsson i Varberg gjorde påståendet att vi hade kommit i ett sällskap där vi fått kompromissa med moderata samlingspartiet i den här frågan. Får jag ställa motfrågan till herr Bengts-

son: Vilken punkt kan herr Bengtsson återropa i utskottsskrivningen som säger att vi skulle ha tagit ett enda steg tillbaka?

Jag vill bara erinra om att i föregående års betänkande fanns 60 reservationer, varav en rad reservationer av den art som herr Bengtsson nu kan mena att det är fråga om. Men de är icke med i majoritetsskrivningen nu. Det är riksdagsbeslutet sådant som vi arbetade fram det under föregående års riksdag som nu gäller och som vi står bakom. Det påstående herr Bengtsson anför emot oss har ingen grund.

Får jag sedan ta upp det påstådda behovet av ett tillägg till 32 §. Rättsläget blev oklart, enligt herr Bengtsson, genom riksdagsbehandlingen föregående år.

Men lagrådet ifrågasatte vid det tillfället departementschefens, dvs. herr Bengtssons, ställningstagande till dessa viktiga punkter. Detta är ju upprinnelsen till att vi nu har fått den här propositionen.

Om man granskar socialdemokraternas paragraf-text, måste man fråga sig hur den kan stå i överensstämmelse med vad socialdemokraterna erkänner i sin reservation. Där står det ju att det finns vissa begränsningar med hänsyn till tvingande lag. Det är alltså aktiebolagslagen som är tvingande lag. Om man då skriver som herr Bengtsson och hans medreservanter gjort i lagtexten, ges ju intryck av att det inte är så. Det är den oklarheten som vi menar att man har undvikit genom att ta propositionens förslag.

Jag yrkar därför ännu en gång bifall till det förslaget, herr talman.

Får jag sedan på de få sekunder som är kvar av min repliktid säga till herr Hagberg i Borlänge, att beträffande dessa skadestandsregler, som herr Hagberg tog upp, har ställningstagandet från majoritetens sida stöd från många håll. När man tog bort 200-kronorsregeln var detta i enlighet med arbetsrättskommitténs förslag, lagrådet instämde med förslaget och socialdemokraten Folke Schmidt anförde i en tidningsartikel att det var bättre att ha möjlighet att arbeta med en sanktion som denna i jämförelse med att bli avskedad. Vi har alltså fått stöd för vårt ställningstagande i fråga om skadestandsreglerna.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Ingemund Bengtsson i Varberg anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det är ju precis som Rolf Wirtén just sade. Förra året, för precis ett år sedan, då vi diskuterade denna fråga, lade man ju frågan den dåvarande regeringens sida blommor över folkpartiets väg. Man bara berömde partiet. Jag citerar Olof Palme: "Folkpartiet har i stort sett stött reformförslaget. Det är bra och det hedrar detta parti."

Vi intar exakt samma ståndpunkt i dag. Det gäller samma lag med en precisering av 32 §, som på intet sätt urholkar lagens betydelse, utan tvärtom preciserar lagen, vilket riksdagen krävde. Och då är det plötsligt

dåligt! Det som hedrade oss förra året skulle vara vanhedrande i år, fast vi står bakom samma förslag och har samma värderingar. Jag kan inte få det att gå ihop.

Medbestämmandelagen är ett viktigt led i arbetslivets demokratisering. Tanken bakom lagen är att den i sig skall skapa ett grundläggande inflytande för arbetstagarna. Det sker genom att de ges rätt till förhandlingar med arbetsgivaren i alla frågor som är av betydelse för dem och rätt till information i alla sådana frågor. De har också tolkningsföreträde i rättsliga tvister och vetorätt i vissa fall.

Men arbetstagarna och deras organisationer har också lagens stöd för att på olika områden och i olika former vidareutveckla inflytandet. Det stödet ges i 32 §, som uppmanar parterna på arbetsmarknaden att träffa kollektivavtal om medbestämmande, och i 44 § som handlar om den kvarlevande stridsrätten.

Om den här uppläggningsen av arbetsrättsreformen rådde stor enighet när medbestämmandelagen antogs. Den bygger på övertygelsen att man når längst mot ett rättvist, effektivt och smidigt medbestämmande, om man håller fast vid arbetsmarknadsparternas hävdvunna frihet att själva nå fram till lämpliga lösningar sedan lagstiftaren har sagt ifrån vad som bör vara målet i stort för reformarbetet.

När medbestämmandelagen antogs förra året förekom det en hel del diskussion om förhållandet mellan den nya lagen och annan lagstiftning. Det är inte min avsikt att här i detalj gå in på hur den diskussionen fördes eller på de olika ståndpunkter som då kom fram. Kärnfrågan var i vad mån det medbestämmande som man syftade till med medbestämmandelagen kunde tänkas kollidera med annan lag om beslutsfattandet i företagen.

Man tänkte med andra ord på förhållandet till den s. k. associationsrättsliga lagstiftningen, främst aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Man frågade sig i vad mån det skulle bli möjligt att träffa medbestämmandeavtal om beslutanderätt för arbetstagarna och deras företrädare mot bakgrunden av den associationsrättsliga lagstiftningens system av regler om beslutsfattandet. Det systemet bygger ju ännu på att besluten fattas av dem som företagens ägare har utsett och att de beslutsfattarna är rättsligt ansvariga gentemot sina uppdragsgivare för beslut som fattas.

I samband med att medbestämmandelagen antogs beslöts att man skulle göra en särskild utredning för att ytterligare belysa detta problemområde. En sådan utredning utlovades redan av den dåvarande arbetsmarknadsministern i propositionen. I utskottet tog man fasta på det löftet och underströk intresset av att frågorna fick en i möjligaste mån allsidig belysning. Utskottet pekade särskilt på den oklarhet om rättsläget som hade blivit följden av att lagrådet och arbetsmarknadsministern hade gett uttryck för delvis olika meningar. Man såg en risk att den oklarheten skulle bli ett hinder i parternas kommande förhandlingar om medbestämmandeavtal.

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Resultatet av det arbete som sedan har lagts ned på frågan föreligger nu i regeringens proposition med förslag till tillägg och ändringar på några punkter i medbestämmandelagen.

När man tar ställning till den här propositionen är det enligt min mening viktigt att först komma ihåg två saker.

För det första har den juridiska diskussionen inte gällt om det över huvud taget är möjligt att träffa medbestämmandeavtal med giltig verkan. Vad saken gäller är i vilken utsträckning det går att direkt överlåta rätten att besluta i de stora och övergripande företagsledningsfrågorna på arbetstagarna och deras organisationer. Det betyder att mängder av medbestämmandeavtal på betydelsefulla områden står utanför diskussionen. Det råder inte något som helst tvivel om att de kan träffas med fullt giltig och bindande verkan. I propositionens motivtexter har jag radat upp många exempel på sådana medbestämmandeavtal. Och jag tror mig utan vidare kunna påstå att det allra mesta av de krav på medbestämmandeavtal som har förts fram av LO och PTK i april i år över huvud taget inte berörs av de juridiska frågor som vi diskuterar här.

För det andra vill jag påminna om att ett väsentligt syfte med propositionen är att bättre än tidigare klargöra vilka former för det vidareutvecklade medbestämmandet som står parterna till buds. En bärande princip skall vara att arbetstagarnas rätt till medbestämmande tar formen av en skyldighet under skadeståndsansvar för arbetsgivaren att följa och verkställa de beslut som fattas i enlighet med träffade medbestämmandeavtal. Medbestämmandeavtalen blir därmed, liksom andra kollektivavtal, rättsligt bindande på det sättet att den förpliktande parten riskerar skadestånd om han skulle överväga att inte följa avtalet.

Det är också här som frågan om ansvaret för beslut som fattas av arbetstagarnas företrädare kommer in. På den punkten innehåller propositionen förslag om ett tillägg till 57 §. I det fastslås grundsatsen att det kollektiva ansvaret, de fackliga organisationernas ansvar, skall gälla framför den enskilde arbetstagarföreträdarens. Och det slås också fast att rättsligt ansvar skall kunna utkrävas av den fackliga organisationen enbart i kvalificerade fall. Båda dessa grundsatser har redan i andra sammanhang stöd i medbestämmandelagen, och de har ansetts böra gälla även här.

På dessa viktiga punkter har propositionen inte föranlett några invändningar. Förslaget om tillägg till 57 § har uttryckligen godtagits i socialdemokraternas partimotion. De fackliga organisationerna har inte heller rest några invändningar.

Om man håller dessa två saker i minnet, kan man enligt min mening på goda grunder säga att det mesta, och det i praktiken viktigaste, av de juridiska frågeställningarna kring medbestämmandeavtalen är upplärade. I de förhandlingar om medbestämmande som förestår kan de förhandlande parterna tryggt rikta in sig på sakfrågorna. De behöver i praktiken inte bekymra sig om den rättsliga giltigheten av de uppgörelser som de kan komma fram till.

I den socialdemokratiska partimotionen med anledning av propositionen görs gällande att regeringens förslag om tillägg till 32 § i medbestämmandelagen är ett försök att under juridiska dimridåer ta tillbaka en väsentlig del av medbestämmandereformen. Förslaget skulle innebära, hävdas det, att man på lösa juridiska grunder sätter upp gränser för medbestämmandeavtalen, som inte behöver finnas och som inte var avsedda när lagen antogs.

Dessa påståenden är helt grundlösa. De kan inte bero på annat än att socialdemokraterna inte vill inse vad saken ytterst gäller. Kärnfrågan är ju inte om det går eller inte går att juridiskt förena den ena lagen med den andra, eller vilken lagstiftningsmetod som man av juridiska skäl bör välja för att uppnå det ena eller det andra måttet av medbestämmande för arbetstagarna. I regeringens proposition påstås inte heller att det är den juridiska hänsynen som bör vara avgörande för den lösning som föreslås.

Nej, under de juridiska resonemangen ligger med nödvändighet den grundläggande frågan om vem som skall ha makten att slutligt besluta om företagets bestånd och utveckling och vem som då också skall stå för det ekonomiska och rättsliga ansvaret för beslut som fattas. Den rättsliga sidan av den frågan kan man inte som socialdemokraterna gör vifta bort genom att säga att medbestämmandeavtalen skall gälla med undantag enbart för några fall som måste betraktas som "teoretiskt konstruerade", bara arbetsgivarna har gått med på avtalen.

Det är verkligen en förenkling av problemen att på detta sätt hänvisa till att arbetsgivarna får stå sitt kast om de skriver på medbestämmandeavtal, som ger arbetstagarna rätt att från sina utgångspunkter, med bindande verkan för andra intressenter – borgenärer och andra – avgöra även de mest centrala företagsledningsfrågorna. Samma förenkling möter man hos Carl Lidbom när han nyligen i en artikel i Dagens Nyheter kritiserade regeringen för att den inte litade på att "arbetsgivarna är starka nog att på egen hand försvara kapitalintressena".

Lagstiftaren löser faktiskt inte sin uppgift på ett godtagbart sätt, om han rycker på axlarna och säger att de rättsregler som skall gälla för vårt näringsliv får bli beroende av vem som visar sig vara starkast av parterna på arbetsmarknaden.

Vi kommer inte ifrån att vi som lagstiftare står inför uppgiften att göra en avvägning mellan olika intressen som inte utan vidare kan förernas. Det kan vara svårt att göra den avvägningen och att precisera den. Men det går inte att avstå och nöja sig med att hänvisa till vad som kan bli resultatet av en kraftmätning mellan parterna på arbetsmarknaden. I själva verket erkänns detta också av de fackliga organisationerna. De framhåller själva som en självklar rättsgrundsats att ett företag inte genom avtal med en facklig organisation skall kunna befria sig från sina rättsliga förpliktelser mot samhälle och borgenärer.

Även socialdemokraterna inser egentligen det här, vilket Rolf Wirtén visat i sina inlägg. I reservation 2 till arbetsmarknadsutskottets betän-

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

kande konstaterar oppositionen att lagen skall ge "uttryck för principen att de associationsrättsliga reglerna – fränsett vissa undantag –" – och det finns anledning att här betona detta förbehåll – "inte utgör hinder mot medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet". Man framhåller också att ingångna medbestämmandeavtal skall gälla men att "vissa begränsningar finns med hänsyn till tvingande lag m. m.". Allt detta, som alltså står i socialdemokraternas egen reservation, innebär ju just att det, som jag framhållit, måste göras en avvägning även på den rättsliga sidan mellan de olika intressen som spelar in i företagens verksamhet.

Vi kommer inte heller ifrån att det i förlängningen av den diskussion som vi nu för om medbestämmandeavtalens inriktning och om deras rättsliga behandling ligger vittsyftande frågor om hur vårt näringsliv skall vara inrättat, ytterst om hur makt och ansvar skall fördelas. De frågorna måste till sist lösas, och då måste vi också ta ställning till deras juridiska sida. Även om den saken tycks vi i grunden vara ense med de fackliga organisationerna och med socialdemokraterna. Vi har sagt att det på sikt blir nödvändigt att ta ett djupt grepp i hela den rättsliga problematiken. Då måste vi också reformera aktiebolagslagstiftningen för att bereda väg för medbestämmandet. Att vi småningom kommer att ställas inför den uppgiften säger även socialdemokraterna i sin partimotion.

Men vi har också sagt, i propositionen och i utskottets betänkande, att detta inte behöver och inte får betyda, att det nu läggs hinder i vägen för den gradvisa utveckling av medbestämmandet genom förhandlingar och avtal mellan parterna på arbetsmarknaden som medbestämmandelagen syftar till. Innebörden av regeringens förslag är att det inte kommer att föreligga några sådana hinder av praktisk betydelse för den förutsebara framtiden. Det kommer att finnas ett betydande utrymme för medbestämmandeavtal – också på företagsledningsområdet och även för avtal på det området genom vilka företagen gör åtaganden av stor ekonomisk betydelse. Här, liksom i andra sammanhang, skall utgångspunkten självfallet vara att träffade avtal skall gälla och hållas av dem som träffat dem.

Det kan inte gagna något rimligt intresse att försöka få det att se ut som om det fanns stora skillnader i sak mellan vad som avses med regeringens förslag och vad som kan uppnås med det förslag som har lagts fram i den socialdemokratiska motionen. Det är i grunden samma hänsyn som måste tas och samma avvägningar som måste göras. Den bedömning som nu har gjorts av förhållandet mellan medbestämmandelagen och den associationsrättsliga lagstiftningen är precis densamma som den förra regeringen gjorde i fjolårets proposition om arbetsrättsreformen. Vad som nu föreslås är ju helt enkelt att denna bedömning skall kodificeras i lagen. Vad som var högsta visdom för ett år sedan kan ju inte rimligen i dag vara ett sätt att ta tillbaka en del av medbestämmandelagen.

I propositionen har jag utvecklat den invändning som kan resas mot den formulering av lagtexten som socialdemokraterna föreslår. Formu-

leringen är missvisande, därför att den ger intryck av att gå längre än vad som egentligen åsyftas. Den invändningen står sig trots vad som sägs i den socialdemokratiska motionen. Att innebörden är oklar i socialdemokraternas förslag erkänns ju också i praktiken i utskottsreservationen. Därför bör förslaget i regeringens proposition bifallas.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog så att högsta vishet från i fjol består även i år, och jag hävdar att hade inte den borgerliga majoriteten ställt till med votering och lottning så hade arbetsmarknadsministern varit befriad från alla de bekymmer som legat i att skriva den här mycket krångliga propositionen.

Herr Ahlmark har sagt att det egentligen inte finns några bekymmer därför att det finns utrymme för de avtalsförslag som löntagarparterna nu har lagt fram och att de inte kommer i konflikt med aktiebolagslagen. På den punkten ger jag herr Ahlmark rätt. Men det är ingen motivering för att begränsa möjligheterna att i framtiden teckna avtal på företagsledningsområdet, som går mycket längre än vad man hade tänkt sig i dag.

Vårt angrepp, herr Ahlmark, är just att den formulering som ni har gett paragrafen är ett hinder för medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet.

Ni har sagt: "med beaktande av vad som står i 3 § --". Det måste ju ha någon innebörd. Det måste betyda det som står där, nämligen att man skall beakta bl. a. aktiebolagslagen. Det betyder i sin tur att arbetsgivarna när parterna nästa år kommer till förhandlingar kan säga att det där får ni inte föra fram. Det står ju att ni skall beakta vad som står i aktiebolagslagen. Arbetsgivareföreningen har i den här formuleringen ständigt stöd för att säga nej.

Vår formulering "utan hinder av vad" – med de begränsningar som även vi har genomfört – är en sådan formulering som löntagarparterna anser att de kan använda sig av för att åstadkomma tillfredsställande resultat.

Jag menar att det är mycket klokt som sägs i herr Ahlmarks proposition. Det är bara det att han sedan hamnar fel, när han så starkt poängterar att man skall beakta vad som står i bl. a. aktiebolagslagen. I vårt förslag är det medbestämmandelagen som tar över i alla frågor där det är möjligt.

Jag förstår inte vad det är som herr Ahlmark fruktar, eftersom löntagarna vill ha en sådan här formulering. Förra årets inlägg från bl. a. herr Ahlmarks sida var värt många blommor, och jag är rätt övertygad om att om herr Ahlmark hade tillmötesgått löntagarna på denna punkt, hade han fått en bukett – men nu är det rätt mycket törne på de blommor som eventuellt kan komma.

Ändring i medbestämmandelagen

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! När man hör Ingemund Bengtsson förstår man verkligen att utskottet har blivit helt överens på en punkt. Det står så här på s. 10 i betänkandet:

”I den diskussion som förts efter riksdagens begäran om utredning förra året har den aktuella frågan om medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen stundom fått överdrivna proportioner.”

Det var verkligen ett klärvoajant uttalande av arbetsmarknadsutskottet. Det måste rimligen syfta på de försök att blåsa upp denna fråga som Ingemund Bengtsson nu har gjort.

Låt oss jämföra två texter och se hur de förhåller sig till varandra. Vi kan ta Ingemund Bengtssons egen motivtext i propositionen 1975/76:105 s. 332–333 angående medbestämmandelagen. Jag citerar några meningar ur den, ty de är viktiga:

”Det ligger dock i sakens natur att beslutsdelegation inte utan åsidosättande av aktiebolagslagstiftningen kan ske i sådan utsträckning att styrelsen för ett bolag i realiteten måste anses ha frånträtt sin ställning som en sådan. Att en gräns av den innebörden måste finnas är dock knappast något som reser praktiska problem vid tillämpning av reglerna om medbestämmande för arbetstagarna.

I princip torde å andra sidan gälla att beslut som i aktiebolagslagstiftningen förbehållits bolagsstämman inte kan överflyttas på annat beslutande organ genom kollektivavtal. Frågor om ändring av bolagsordningen, höjning eller nedsättning av aktiekapitalet, likvidation och utscende av styrelse och revisorer kan inte på grund av avtal göras av någon annan än av bolagsstämman. Aktiebolagslagens regler om vinstutdelning kan inte heller sättas åsido genom kollektivavtal i den mån dess regler avser att skydda det bundna kapitalet eller tillförsäkra minoritet rätt till vinstutdelning.”

Detta är alltså Ingemund Bengtssons egen motivtext till den proposition om medbestämmandelag som lades fast förra året. Jämför det med vad jag säger på s. 108 i årets proposition:

”I botten av varje diskussion om medbestämmande på företagsledningsområdet ligger oundvikligen problemet hur rätten att bestämma i frågor av betydelse för företagets bestånd och utveckling skall förenas med ansvar för de beslut som fattas. Att medbestämmandet ytterst drar med sig frågor av denna innebörd och omfattning betyder emellertid ingalunda att vägen tills vidare är stängd för medbestämmande på företagsledningsområdet. Tvärtom måste det anses föreligga ett betydande utrymme för avtal på detta område, genom vilka företaget/arbetsgivaren gör åtaganden av ekonomisk betydelse. Denna uppfattning har kommit till tydligt uttryck i MBL:s förarbeten och bör också anses ligga till grund för de tillägg till lagen som nu föreslås.”

Och ett av MBL:s förarbeten var just den proposition som Ingemund Bengtsson signerade och som jag just har citerat ur.

Kan någon med anspråk på att ha sinne för vad som är viktigt upptäcka

någon djup principiell skillnad mellan den motivtext som Ingemund Bengtsson lade fram för ett år sedan och den motivtext som jag har lagt fram i år på denna punkt? Går den att upptäcka? Jag kan inte göra det, utan det måste vara *politiska* motiv som gör att man nu säger att det är en så fasligt stor skillnad mellan dem!

Det är ju den 32 § som ni själva föreslog förra året som ni nu dömer ut. Här har inte gjorts någon som helst begränsning i den, utan tvärtom understryker vi alltså vad som sagts där och även vad förarbetena säger. Men hur har vad som ansågs vara en bra lag förra året kunnat bli en dålig lag i år? Är det möjligen därför att samma lagförslag förra året lades fram av en socialdemokratisk regering, medan innebörden i lagförslaget i dag skyddas av en icke-socialdemokratisk regering, som man gör olika bedömningar av paragraferna?

Här är det tillägg som vi föreslår: "I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, med beaktande av vad som föreskrivs i 3 §, bestämma att beslut, som annars skulle fattas av arbetsgivaren, i stället skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av ett särskilt inrättat partssammansatt organ."

Detta är alltså ytterligare ett klarläggande i den riktning som ni begär. Varför då all denna kritik?

Man måste antagligen gå till den alternativa lagtexten för att kunna uppfatta finessen med oppositionens invändningar. Men om man går till den lagtext som Ingemund Bengtsson här har pläderat för, finner man att den är något besynnerlig, låt oss läsa den i förhållande till vad som står i motiven för reservationen.

Där står nämligen i lagtextförslaget: "... utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen ..." Skulle då medbestämmandelagen ta över aktiebolagslagen i alla lägen och situationer, t. ex. dem som Ingemund Bengtsson själv nämnde i sin proposition förra året? Skulle MBL ta över aktiebolagslagen i alla de frågorna? Nej, det menar inte reservationerna, eftersom det i själva reservationen står att "vissa begränsningar finns med hänsyn till tvingande lag m. m." Ja, just det! Och utskottet har i enlighet därmed nämnt en hel del om dem.

I reservationen säger man också att det finns "vissa undantag" som skulle kunna kollidera med medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet. Men om det är vissa begränsningar med hänsyn till tvingande lag och vissa undantag som skall göras, då kan man väl inte skriva i lagtexten "utan hinder av vad som föreskrivs i aktiebolagslagen".

Vidare begränsar man detta till beslut i "viss fråga" eller i "visst slag av frågor". Men för att man skall få det att gå ihop måste man väl då precisera vilken typ av fråga det gäller där man utan hänsyn till aktiebolagslagen kan fatta vissa typer av beslut. Och då, när man når den preciseringen, är det möjligt att vi blir överens – om nämligen Ingemund Bengtsson håller fast vid sin proposition från förra året.

Till slut blir ju den avgörande frågan, som Ingemund Bengtsson faktiskt bör besvara, vad ni menar.

Antingen menar ni att man aldrig någonsin skall ta hänsyn till aktiebolagslagen, om den kan komma i konflikt med medbestämmandelagen. Men det vore en orimlighet, vilket ni själva medger i reservationen, och det medgav herr Bengtsson själv i propositionen förra året.

Eller också menar ni att det är klart att man måste ta sådana hänsyn och att man måste göra en avvägning. Men då kan jag inte förstå varför ni blåser upp den här debatten till så orimliga proportioner.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte någon känsla av att jag blåst upp debatten, jag tycker närmast att herr Ahlmark blåser allt vad han orkar.

Jag håller fast vid min proposition från förra året – det framgick av mitt anförande – därför att jag yrkade att riksdagen skulle återställa den till det skick den hade innan vi förlorade på en rad punkter som försämrade propositionen. Jag håller fast vid den proposition vi lämnade. Det var en bra lag då, den hade blivit ännu bättre om man hade följt oss på alla punkter.

När det gäller den fråga vi nu diskuterar skall jag passa på att citera mig själv från förra året i riksdagsdebatten, där jag också påpekade att frågan enligt min uppfattning har fått alltför stora proportioner. Det var riktigt, därför att om riksdagen lugnt och stilla hade tagit det uttalande som vi föreslog hade alla problem varit ur världen. Jag sade att lagrådet har pekat på några punkter där det finns samband mellan aktiebolagslagen och medbestämmandelagen, och lagrådet har uttryckt tvivelsmål om var gränserna härvidlag går när det gäller att träffa ett medbestämmandeavtal. Jag tillade att jag också hade tillgång till jurister på departementet och att de inte delar lagrådets mening och uppfattning, därför att lagrådet bygger sin uppfattning på en lagstiftning och en rättsvetenskaplig utredning som är mer än 50 år gammal. Det har också bekräftats av den utredning som herr Ahlmark har gjort, att jag hade rätt vid den tidpunkten. Hade riksdagen följt mig hade man inte haft dessa problem.

Vad vi vänder oss mot är den utformning som herr Ahlmark har gett § 32. Vi hävdar bestämt att man genom den lydelsen skärper betydelsen av vad som står i 3 §. Man skall beakta vid varje tidpunkt vad som står i medbestämmandelagen. Det är riktigt att man skall läsa allt som statsrådet säger i sin proposition. När man läser blir man en smula bekymrad därför att herr Ahlmark säger där att parterna för tillfället inte har fört fram några frågor som kommer i konflikt med aktiebolagslagen. Han säger att han räknar med att det är naturligt för parterna att välja lösningar genom vilka den nödvändiga avvägningen mellan olika grupper ekonomiska intressen görs på förhand och som inte innebär att företaget – arbetsgivaren – frånhänder sig möjligheten till det ekonomiska ansvaret för verksamheten. Han räknar alltså med att parterna över huvud taget inte skall aktualisera dessa vittgående företagsfrågor, och det är nödvändigt. Ökat inflytande för några måste betyda minskat inflytande för andra.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Nu tycker jag att vi börjar närma oss varandra. Det där med urgröpning av lagen, som det hette för en halvtimme sedan, är inte kvar längre. Ingemund Bengtsson säger någonting som är mycket klokt – han säger att en bra lag då är en bra lag nu. Förträffligt! Det är precis vad jag själv framhöll. Om vi gemensamt genomförde en lag 1976 kan vi väl gemensamt värna om den lagen 1977 utan att börja anklaga varandra för att urgröpa lagen.

Jag har genom motivtexterna, de är ganska viktiga när det gäller en ramlagstiftning av det slag som medbestämmandelagen handlar om, visat att det inte finns någon avgörande skillnad mellan den motivtext som Ingemund Bengtsson lade fram förra året och den motivtext – där jag bl. a. hänvisar till förra propositionen – som jag själv har lagt fram i år. Det var en bra lag då, det är en bra lag nu. Låt oss då inte gräla om detta i dag.

Ingemund Bengtsson säger sedan att vi skärper 3 § genom vårt förslag. Nej, inte alls! 3 § är exakt densamma i vårt förslag som den är i den gällande medbestämmandelagen och som den var i det förslag som Ingemund Bengtsson lade fram. Det finns icke ett kommatecken, icke en bokstav som är rubbad. 3 § är egen paragraf. Den fanns i det lagförslag som ni förelade riksdagen, den finns i den lag som gäller från den 1 januari i år. Hänsyn till den paragrafen måste man alltså under alla förhållanden ha tagit.

Jag tycker att det är viktigt att understryka att här finns i grunden en stor samstämmighet i vår syn på dessa frågor. Det framkommer ju också i utskottets betänkande. Vad socialdemokraterna har reserverat sig emot är bara några få stycken. Väldigt många andra, och helt avgörande, stycken är man helt överens om, och jag vill citera ett av dem:

”Kärnfrågan i diskussionen har varit i vilken omfattning den verkställande ledningen eller styrelsen i ett aktiebolag kan underlåta att rätta sig efter beslut av medbestämmandeorgan utan att skadeståndsskyldighet utlöses. Detta hänger samman med att det finns andra regler i och utanför aktiebolagslagen som i vissa situationer ålägger bolagsledningen att handla på visst sätt. I första hand gäller grundsatsen i 3 § som innebär att bolagsledningen går fri från skadeståndsskyldighet om den bryter avtalet för att uppfylla tvingande bestämmelser i lag. Som exempel kan nämnas att aktiebolagslagen innehåller regler som obligatoriskt måste följas och som har till syfte att skydda bolagets kapital. Samma grundsats om företräde för tvingande lag gäller även när myndighet genom beslut ålagt ett bolag visst handlande. En bolagsstyrelse eller verkställande direktör kan inte heller förfoga över frågor som faller inom bolagsstämmans kompetensområde, exempelvis ändring i bolagsordningen eller beslut om likvidation. Detta sätter också en gräns för medbestämmandeorganens beslutanderätt.”

Så skriver alltså ett enhälligt arbetsmarknadsutskott, och Ingemund Bengtsson har varit med om det. Och det är fullt logiskt att han är

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

med om detta, för det överensstämmer med vad han sade i propositionen förra året.

Men då kan jag inte förstå varför han kritiserar vår proposition, som ju går på samma linje. Då kan jag heller inte förstå hur han kan föreslå en alternativ lagtext som säger "utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen", när man själv radar upp flera hinder som finns i aktiebolagslagen. Förarbetena som ni själva hade i propositionen förra året, det som hela utskottet är överens om, och det som ni skrivit i er egen reservation stämmer icke överens med den lagtext som ni föreslår riksdagen att besluta om.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Ingemund Bengtsson i Varberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ULANDER (s):

Herr talman! Vid behandlingen av proposition 105 den 2 juni 1976 hade riksdagen att ta ställning till ett förslag som kommer att få långtgående verkningar i hela vårt samhälle. Jag har därmed inte sagt att medbestämmandelagen som sådan är någon revolution utan snarare att den är en öppning för en demokratisk utveckling inom arbetslivet.

Fortsättningen på demokratiseringen inom arbetslivet kommer att gå snabbt, detta trots de krampaktiga försök som arbetsgivarna och deras vapendragare genom sin majoritet gör i riksdagen. Att borgarna går SAF tillmötes i det ärende vi diskuterar här i dag betyder bara att lagstiftningen fördröjs något. Det betyder att arbetsplatserna ytterligare en tid är otillfredsställande ur demokratisk synpunkt. På sikt är det omöjligt att förhindra en total demokratisering av arbetslivet. I stället för att använda en massa energi åt att motarbeta en naturlig demokratisering skulle man genom ett positivt arbete gynna alla parter inom arbetslivet.

Klart och entydigt är att vi ytterligare en tid får ta den strid som är nödvändig för att klara ut begreppen för både regering och arbetsgivare. I det läget vill jag råda den f. n. sittande regeringen att hålla fingrarna borta i försämrande syfte från den lagstiftning som hittills klarats av.

Att det inom både de borgerliga riksdagsgrupperna och den borgerliga regeringens stödtrupper bland arbetsgivarna finns starka röster för försämringar för löntagarna i nuvarande lagstiftning är ingen hemlighet. Den som följer arbetsgivarpressen vet att entusiasmen för de senaste årens lagstiftning på arbetslivets område inte är speciellt översvallande. Går man igenom de motioner som författades i anslutning till medbestämmandelagspropositionen samt den stora mängden reservationer – det var 60 stycken – så vet man också att i denna kammare sitter en hel del borgare med vilja att göra lagstiftningen skraddarsydd för arbetsgivarna. I jämviktsriksdagen gick de tre arbetsgivarpartierna så långt de ansåg sig våga. Borgarna var väldigt nöjda med lottvinsterna. Att denna tillfredsställelse inte delas av arbetsplatsernas folk är helt uppen-

bart. Hoppet från LO- och TCO-anslutna står som sig bör till socialdemokratin.

Jag har vid många tillfällen haft anledning att diskutera medbestämmandelagen med LO- och TCO-folk, och jag kan försäkra att besvikelsen speciellt över folkpartiet är stor bland många TCO-are. LO-medlemmarna har inte väntat sig något annat. Det har inte blivit bättre efter propositionen som gällde finansieringen av utbildning och studier om MBL. Att SAF tyckte att denna åtgärd var förnuftig understryker bara den ringa klokskapen i beslutet. Med vilka slagord skall folkpartiet dölja sin arbetsgivarvänliga politik den här gången? Vice statsministern är ju expert på slagord, så han kanske kan hitta något.

Att arbetsgivarna gör vad de kan för att slippa ifrån demokratiseringen vet vi, men jag skulle vilja ställa en fråga. Vad har statsrådet Åsling och den övriga regeringen lovat Sveriges företagares riksförbund?

Anledningen till min fråga är en artikel i tidningen Företagarens marsnummer, som under rubriken "Företagarförbundet hos Åsling" skriver bl. a.:

"Åmanlagarna är också mogna för översyn. Bl. a. behöver en statlig nämnd inrättas för att lämna förhandsbesked i uppsägningsärenden. Företag som anställer arbetslös ungdom bör få möjlighet att göra detta med en ömsesidig uppsägningsperiod av 14 dagar under ungdomarnas första anställningsår. Beträffande medbestämmandelagen bör frågan om enskild arbetsgivares personliga borgensåtagande utredas.

Arbetsgivarnas primära förhandlingsskyldighet respektive informationsskyldighet och editionsplikt måste kunna fullgöras gentemot de egna anställda ---."

Enligt artikeln har regeringen i allmänhet och industriministern Åsling i synnerhet lovat att ta ett samlat grepp på bl. a. dessa frågor.

Sveriges företagares riksförbund är, som vi alla vet, en maktfaktor med den regering som f. n. sitter. Organisationens ordförande är en tung moderatriktdagsman, och enligt vad tidningen och organisationen tidigare uppgett har ordföranden en egen riksdagsgrupp. Kanske någon från den gruppen skulle vilja berätta vilka försämringar som man f. n. planerar i regeringkanslierna av de lagar som LO, TCO och socialdemokratin var överens om att genomföra.

Så några ord om två av de socialdemokratiska reservationerna i betänkandet.

Vid behandlingen av MBL-propositionen i juni 1976 vann borgarna samtliga lottningar. Att detta var till stor nackdel för medbestämmandet på arbetsplatserna har tidigare sagts. Att den majoritet som riksdagen f. n. har skulle ändra sina dåliga beslut är inte att förvänta. Detta är inte något skäl för oss socialdemokrater att inte föreslå att lagen ändras till förmån för de anställda. De som stoppar dessa förslag får själva bära ansvaret för det.

Jag har att yrka bifall till först reservationen 4. Den argumentation som från socialdemokratiskt håll fördes fram 1976 håller bra även i år.

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Den primära förhandlingsskyldigheten är en av grundpelarna i MBL, och resultatet av borgarnas fasthållande vid den tidigare uppfattningen ger arbetsgivarparten stora möjligheter att reellt komma ifrån sin primära förhandlingsskyldighet. Utan att det krävs ett uppskjutande av en tänkt åtgärd är förhandlingen som sådan onödig. Jag yrkar, som sagt, bifall till reservationen 4.

Den andra reservation som jag skall yrka bifall till är reservationen 6. Även där gäller den argumentation som vi förde fram förra året – den är helt O.K. Konfliktorsakerna på en arbetsplats skall åtgärdas och inte tystas ned med hot om böter och andra repressalier. Att borgarna med olika argument försöker minska betydelsen av sin hållning i frågan förändrar ingenting.

Att det skall svida i skinnet på arbetstagarna är statsministern Fälldins och därmed regeringens inställning, och ingen aldrig så fiffig skrivning i världen tar bort det beskedet.

Jag yrkar bifall till reservationen 6.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Fjolårets beslut om lagstiftning för medbestämmande i arbetslivet innebär en betydande nydaning på det här området. Bakom huvuddragen i reformen stod alla riksdagspartierna utom vpk. I propagandan – också här i kammaren i dag – ger man sken av något helt annat.

Genom medbestämmandelagarna ges arbetstagarna via sina organisationer lagfästa rättigheter i olika avseenden till inflytande och rätt till all information inom företaget. Avsikten är att de direkt berörda – arbetsgivarna och arbetstagarna – skall bli i princip likställda vad gäller inflytande på företagets arbetsförhållanden och utveckling.

Vårt parti har medverkat till medbestämmandelagens tillkomst och har stött den principiella utformningen. Med lagen följer ökat ansvar och ökat behov av samarbete. Näringslivet och arbetsmarknaden har behov av det i dag och i framtiden. Medbestämmandelagarna kan bli en stor tillgång om de hanteras med ansvar. Det finns skäl att vara uppmärksam på och motverka riskerna för en byråkratisering av medbestämmandeverksamheten. Vi har emellertid anledning att ha förtroende för arbetsmarknadens parter bl. a. i det här avseendet. Politikerna har ansvaret att skapa förutsättningarna härför genom t. ex. att stifta kloka lagar och lättolkade lagar, så att krångel och missförstånd kan undvikas.

Alla, inte minst arbetsgivare och arbetstagare, har ett gemensamt intresse av att vårt näringsliv fungerar väl. Från vårt parti har vi hävdat detta sedan lång tid. Vi har fått kritik härför från bl. a. socialdemokraterna. Man har blandat samman det fackliga intresset att fördela arbetsresultatet med det fackliga intresset att ha så stort arbetsresultat som möjligt att fördela. I och med beslutet om medbestämmandelagen har vår gamla grundsats blivit allmänt vedertagen, nämligen att vi måste

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

samarbeta för att produktionsresultatet skall bli så bra som möjligt och framkomma under socialt goda förhållanden.

Socialdemokraterna har, inte minst under fjolårets valrörelse, målat ut de nuvarande regeringspartierna som motståndare till facketns strävan att förbättra arbetstagarnas villkor på medbestämmandeområdet. De säger att vi vill urholka lagen. Socialdemokraterna undvek enligt min erfarenhet att gå in i sakdebatt under valrörelsen. En sådan hade man inte klarat, eftersom man inte höll sig till saklighet. Exempelvis framfördes att riksdagsbeslutet innebär risk för obegränsade böter för arbetare som strejkar. Tvärtom betyder riksdagsbeslutet att sloandet av 200-kronorsregeln inte innebär något förord för en generell höjning av nivån på de böter som de demokratiska partierna liksom LO och TCO är eniga om behövs i vissa fall för att skapa respekt för bl. a. facketns intressen.

Socialdemokraterna påstår också att vi vill hindra fackföreningarna från att erhålla information. Det är helt osant! Enligt lagen har fackföreningarnas styrelser rätt att erhålla all information. Enligt samma lag kan rätten att föra den vidare i vissa fall begränsas genom avtal. Viss sekretessbelagd information skall enligt vår linje kunna föras vidare till en begränsad krets utanför den som eljest har rätt att få den. Det är därför tvärtom närmast fråga om en möjlighet till utvidgning.

Socialdemokraterna sätter sig till och med emot formuleringar som i sak inte förändrar innebörden i lagen men som till form och innehåll upplevs så att de inte diskriminerar någon. Att på detta vis sätta småttigheter i system är att redan före lagens praktiska ikraftträdande genom avtal utså obefogad och orättvis misstro. Tyvärr fick jag intrycket att förra statsrådet Bengtsson mot vanligheten försökte sig på den saken. Det är verkligen beklagligt, men det är väl ett tecken på att man är trängd i sak. Jag tror att Ingemund Bengtsson talar mot bättre vetande och att partipropagandan har fått ta över sakligheten. Den nyss förda debatten mellan arbetsmarknadsminister Ahlmark och Ingemund Bengtsson tycker jag avslöjade detta på ett ganska belysande sätt.

Det är skadligt för vårt samhälle om medbestämmandelagen skall användas som konfrontationsinstrument. Den skall i stället introduceras så att den skapar förtroende. Meningen är att den skall garantera de anställda grundläggande rättigheter till inflytande på sin arbetsplats och därigenom skapa förutsättningar för ett konstruktivt samarbete.

Den viktigaste frågan i det föreliggande utskottsbetänkandet är tillägget i § 32 och de klarlägganden därtill som görs beträffande rätten att träffa bindande avtal i företagsledningsfrågor. Såväl lagrådet som inrikesutskottet konstaterade i fjol att rättsläget var oklart i fråga om aktiebolagslagen. Dåvarande statsrådet Bengtsson ansåg också att en ytterligare utredning var påkallad. Samtidigt trodde han, utan att ha tillfredsställande analyserat den rättsliga grunden, att avtal om företagsledningsfrågor normalt var möjliga att träffa. Frågan är juridiskt komplicerad och var vid detta tillfälle outredd. Det är en otillfredsställande grund att bygga en ny lagstiftning på. Nu föreligger resultatet av en mycket kvalificerad utredning

Ändring i medbestämmandelagen

som regeringen har byggt sitt förslag på. Arbetsmarknadsutskottet är enigt om att denna utredning var väsentlig att göra och lagrådet har nu ingen erinran. Rättsläget är klarlagt så långt det är möjligt att göra. Det är viktigt såväl för riksdagen som för arbetsmarknadens parter att så har skett. Den tro som Ingemund Bengtsson hade 1976 är nu belagd med vetande. Det behövs i denna principiellt viktiga fråga.

Trots detta har det inte visat sig möjligt att i varje del dra upp klara gränslinjer. Dessa kan bli beroende av avtalens utformning och av domstolsutslag. Detta har vi också sagt i utskottsbetänkandet, som i den delen är enhälligt. Det är en följd av metodiken i och grunden för medbestämmandelagen, nämligen att tvingande lagbestämmelser och speciallag tar över medbestämmandelagen. Utskottet är också enigt i fråga om dessa utgångspunkter. I klarhetens intresse bör det givetvis framgå av lagtexten. På s. 9-11 i betänkandet, som tidigare i debatten delvis har citerats, klargörs denna princip. Detta medför vissa begränsningar för avtal i företagsledningsfrågor enligt aktiebolagslagen. Det medger t. o. m. reservanterna. Alltså är reservanterna och utskottsmajoriteten eniga om att aktiebolagslagen innebär vissa begränsningar när det gäller att träffa avtal i företagsledningsfrågor.

En principiellt viktig ändring görs i § 33 att medbestämmandeavtal får konstrueras så att arbetstagarnas inflytande gäller själva beslutet, medan verkställigheten ankommer på arbetsgivarna. Dessa har då möjlighet att, enligt MBL, förvissa sig om att tvingande bestämmelser i speciallag tar över medbestämmandelagen. Utskottet är också enigt i denna del.

Det är mot denna samlade bakgrund förvånande att socialdemokraterna inte ansluter sig till propositionens utformning av § 32. Såväl regeringen och utskottets majoritet som socialdemokraterna har nämligen samma tolkning av rättsläget och har även samma målsättning för ändringen av § 32 för att möjliggöra avtal på företagsledningsområdet.

Socialdemokraternas utformning av tillägget i § 32 är inte entydigt och kan vilseleda i varje fall människor som inte är mycket kunniga i arbetsrättslagstiftningen. Det är i sig en avgörande invändning mot en sådan utformning av en lagparagraf. Förståelsen av denna paragraf och förståelsen av lag över huvud taget får inte förbehållas endast ett litet fåtal specialister. Det kan emellertid också ställas under diskussion om reservationens formulering är sakligt riktig, trots den motivskrivning som presenteras i reservationen 2. Jag har från erfarna arbetsrättsjurister fått uttalanden om att socialdemokraternas generellt formulerade tillägg till § 32 sannolikt måste beröra även andra objekt och annan lagstiftning än den som anges i motivskrivningen. Det har genom den tidigare diskussionen här blivit fullt klarlagt att lagtext och motivskrivning i den socialdemokratiska reservationen inte överensstämmer. Enligt de uppgifter jag erhållit från håll där man vanligtvis är mycket väl informerad är det heller inte möjligt att klara kollisionen mellan speciallagstiftning och medbestämmandelagstiftning genom motivskrivningen i den socialdemokratiska reservationen. Om det är så kommer socialdemokraterna

ut på så djupa vatten som man inte ansett sig böra komma ut på.

Huruvida den socialdemokratiska formuleringen är hållbar eller ens möjlig i nuvarande situation är därför tveksamt. Den är inte prövad av lagrådet, som dock har funnit att formuleringen i propositionen är tillfredsställande. 32 § är klart och entydigt utformad i propositionen 137. Hänvisningen till 3 § är inte juridiskt nödvändig men godtas därför att lagen anses bli mer förståelig för gemene man om det tillägget finns. Formuleringen ger uttryck för att den associationsrättsliga lagstiftningen bl. a. i aktiebolagslagen, med undantag för de tvingande reglerna, inte utgör hinder mot medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet. Om detta sakförhållande är ju i realiteten majoritet och minoritet i utskottet ense.

Herr talman! Jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

I detta anförande instämde herr Eliasson, fru Eliasson och herr Olsson i Järvsö (samtliga c).

Herr JOHANSSON i Arvika (s):

Herr talman! Det var onödigt att vice statsministern Ahlmark lämnade kammaren alldeles nyss. Jag har nämligen som nästa socialdemokratiska opponent inga direkta frågor att ställa till honom, utan jag skall endast göra några kommentarer till det han sade inledningsvis.

Herr Ahlmark tyckte att det var underligt att socialdemokraterna kommer tillbaka till frågan om medbestämmanderätten, eftersom bl. a. Olof Palme hade berömt herr Ahlmark för att hela folkpartiet gjort en god insats i arbetet med förberedelserna av medbestämmandelagen och de båda partierna skulle alltså varit överens på den här punkten. Nu är det faktiskt så att varken herr Palme eller någon annan socialdemokrat har berömt folkpartiet fullt ut. Vad vi nu diskuterar är de avsnitt där vi inte var överens. Det här är inte första gången som vi hör detta från folkpartiets sida – vi har hört det i valrörelsen och i tidigare debatter. Vi har tolkat detta som ett försök att med hjälp av ett ytterskär undgå den kroppstackling som löntagarna har anledning att sätta in mot folkpartiet på grund av att detta parti förra året inte fullt ut gick med på socialdemokraternas och löntagarnas förslag till medbestämmandelag.

Herr talman! Jag ämnar i mitt anförande i huvudsak beröra reservationerna 3 och 5, som alltså är två av sex reservationer som vi från socialdemokratin lagt fram i anledning av arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:32.

I reservationen 3 anser vi att riksdagen bör underrätta regeringen om att den del av den nya arbetsrättskommitténs uppdrag, som avser fortsatt utredningsarbete rörande den negativa föreningsrätten och föreningsrättskyddet för arbetssökande, bör återkallas. Motiven för detta vårt synsätt diskuterades i samband med föregående års behandling av arbetsrättsreformen, och vi menar att dessa frågor leder över till problem som till

Ändring i medbestämmandelagen

stora delar ligger utanför det arbetsrättsliga fältet. Utskottsmajoriteten anför också i sin skrivning att frågan om föreningsrättsskyddets utsträckning är av komplicerad natur samt att man av det fortsatta utredningsarbetet inte har större förväntningar än att problemen ytterligare skall belysas.

Herr talman! Har man inte större förväntningar av ett utredningsuppdrag än vad utskottsmajoriteten anför, så torde alla i frågan insatta kunna inse att det inte på något sätt bär framåt när det gäller den negativa föreningsrätten. Arbetsrättskommittén har så många andra frågor att utreda som pockar på sin lösning.

En del av det nu aktuella utredningsuppdraget måste ju bli att klara ut på vilket sätt de etablerade arbetsmarknadsorganisationernas verksamhet skall beskäras samt var det skall lämnas öppningar för den som inte vill organisera sig att få tillträde till arbetsplatser på kanske andra villkor än vad som gäller för organiserade.

1936 års lag om föreningsrätt överfördes i allt väsentligt oförändrad till medbestämmandelagen. Det framgångsrika organisationsarbete som vårt lands fackliga organisationer lyckats bedriva har, trots ständiga försök från arbetsgivarna att motarbeta dem, varit framgångsrikt. Vissa av de större branschförbunden redovisar en organisationstillhörighet på över 95 %.

Anledningarna till att vissa människor saknar facklig organisatorisk tillhörighet kan vara många. Personligen har jag exempelvis stött på fall, där vederbörande inte velat organisera sig på grund av religiös tillhörighet av extremt slag och där vederbörande inte ansåg sig kunna acceptera följsamhet till gällande avtal, därför att det i hans lära stod inskrivet att han inte fick utföra arbete när solen var uppe. Detta är visserligen ett extremfall, men det visar ändå något av hela den problematik som arbetsrättskommittén ställs inför när den skall utreda frågan.

De krav på ökad demokrati på alla områden inom arbetslivet som en ökad medvetenhet bland de flesta arbetstagare kommer att medföra skapar behov av så snara lösningar som möjligt. Den tillsatta arbetsrättskommittén har, om man slipper frågan om den negativa föreningsrätten, tillräckligt att göra för att tillgodose alla krav om snabbhet och realistiska förslag.

De människor som står utan facklig tillhörighet skyddas i många avseenden av de lagstiftningar som den socialdemokratiska regeringen genomförde. Det gäller anställningsskyddslagen, som så många arbetsgivare vill försvaga och som man fått visst instämmande för hos en del borgerliga politiker. Det gäller lagen om anställningsfrämjande åtgärder liksom arbetarskyddslagen och arbetstidslagen. Organisationerna har i sina avtal dessutom inskrivet att arbetsgivaren inte får ge en oorganiserad icke avtalsenlig lön.

Organisationerna har accepterat att inte med tvång, utan med information, övertyga den oorganiserade om riktigheten i att söka facklig tillhörighet. Här skulle samhället kunna göra en större insats genom att

ställa större ekonomiska resurser till de fackliga organisationernas förfogande för deras information. Detsamma gäller informationsverksamheten för dem som ännu inte kommit ut på arbetsmarknaden. Man bör öka möjligheterna till en bättre facklig skolinformation.

Med detta som motivering, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen 3.

I reservation nr 5 återupplivar vi socialdemokrater inrikesutskottets förslag i betänkandet 1975/76:45 om informationsskyldighet och tystnadsplikt. Utskottets förslag föll då på grund av borgerlig lottseger. Dessutom avslogs en reservation av herr Fagerlund m. fl., i vilken krävdes att informations- och tystnadspliktsreglerna inte skulle vara i sin helhet dispositiva genom avtal.

Om jag börjar med den del som behandlar informationsskyldigheten i nu föreliggande betänkande från arbetsmarknadsutskottet, så tycker vi att man från borgerligt håll efter sin lottseger i berörda del, särskilt under det senaste halvåret, borde ha fått erfarenheter av att arbetsgivarnas nuvarande informationsskyldighet är otillräcklig för arbetstagarna. Jag åsyftar därvid de konsekvenser som en alltför dålig information fått för arbetstagarna inom vissa problembanscher. Fall som L M Ericsson i Olofström eller Algots Nord visar att företagsledningarna trots medbestämmandelagens nuvarande informationsskyldigheter ändå kunnat överraska de anställda med hot om inskränkning eller nedläggning.

Andra aktuella områden är skogs- och stålindustrins nära förestående strukturförändringar, där diskussioner mellan företagsledningarna om samgående eller försäljning av hela företag ansetts vara sådana frågor där bolagsledningarna kan rida på fjolårets riksdagsuttalande om "att undantagen från informationsskyldigheten inte bör vara alltför begränsade med hänsyn till de stora värden som kan stå på spel". Detta uttalande framstår, herr talman, som alltmer förunderligt ju fler gånger man läser det. Det finns inte många svenska lagtexter som lämnar ett så generöst utrymme för eventuella tänkta lagöverträdelser.

Vad kan det bero på att man från borgerligt håll framhärdar i sin uppfattning från, föregående år, trots att man borde vara medveten om att landets löntagare inte accepterar denna skrivnings möjliga negativa konsekvenser för deras rätt att få information? Troligtvis beror det på bristande erfarenhet av att som arbetstagare vara utlämnad till företagens godtycke och på att man sitter fast i borgerlighetens och de fria marknadskrafternas synsätt att företagens angelägenheter i första hand är en angelägenhet för deras ägare.

Svensk fackföreningsrörelse – dess förtroendevalda och organisationernas medlemmar – kan vid en internationell jämförelse anses som bland de främsta evad det gäller att visa ansvar och motsvara förtroende. Många dokument finns exempelvis om att de fackliga företrädarna i bolagens styrelser tillfört företagen både kunskande och erfarenhet. Förutsättningarna för detta ökar om informationsskyldigheten inte begränsas på det sätt som möjliggörs av föregående års riksdagsuttalande.

Detsamma gäller frågan om tystnadsplikten. Här anför utskottsmajoriteten att berörda riksdagsuttalanden inte rubbar lagens innebörd utan tar sikte på de kompletterande avtal som kan komma till stånd i anslutning till reglerna om tystnadsplikt. Utskottsmajoriteten tycks alltså lita till att arbetsgivarna vid förhandlingar skulle vara beredda att gå arbetstagarna till mötes utan att vara skyldiga till detta enligt lag. Tror man det så har man dålig erfarenhet från förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

Det finns alltför många exempel på att arbetstagarna inte lyckats komma fram till att få sina önskemål uppfyllda utan att ha en lagstiftning i ryggen. Detta gäller även här, och deras önskemål kan tillgodoses om reservation nr 5 bifalles av riksdagen.

Herr talman! Jag vill därför sluta mitt anförande med att yrka bifall till reservation nr 5 samt till övriga socialdemokratiska reservationer.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! När beslutet om medbestämmandelagen fattades av riksdagen den 2 juni förra året, skedde det i stor enighet. Samtliga partier hade under flera år i partiprogram, i riksdagen och på många andra sätt dokumenterat kravet på en genomgripande demokratisk reform i svenskt arbetsliv.

Är verkligen den historieskrivningen riktig?

I inrikesutskottets betänkande fanns ett 60-tal reservationer. Det blev voteringar och rösträkningar på flertalet reservationer, och vi fick uppleva nära tio spännande lottningssituationer. Var riksdagen verkligen enig? Frågan blev ännu mera motiverad då vi fick uppleva den socialdemokratiska valpropagandan inför valet i september.

Låt mig nu få säga att visst har samtliga partiers valpropaganda ändrat karaktär under den senaste tioårsperioden. Den har väl blivit litet mer tillspetsad, och visst har det väl skett övertramp på flera håll.

Men när det gäller medbestämmandelagen och 1976 års val finns det anledning att reagera. Hur kan exempelvis det socialdemokratiska partiet ha mage att utforma en valannons på följande sätt? I en helsidesannons finner man följande text: "En borgerlig valseger skulle innebära ett hot mot förnyelsen av arbetslivet och de anställdas rätt till inflytande och större trygghet i jobbet."

Hur vill egentligen mina kolleger i den socialdemokratiska partigruppen kommentera det här? Vad gjorde vi före valet som utgjorde ett hinder för förnyelsen?

Det blev en borgerlig valseger. I vilket avseende har förnyelsen av arbetslivet och de anställdas rätt till inflytande hotats? Vilken del av förnyelsen har vi stoppat?

I annonsen sägs vidare: "De borgerliga partierna gick på viktiga punkter emot lagen om medbestämmande för anställda."

Detta påstods i broschyr efter broschyr och i det ena valtalet efter det andra. Priset tog den s. k. politiska valhandbok som LO spred, enligt

uppgift i över en miljon exemplar, och som lika gärna kunde vara en socialdemokratisk valbroschyr.

Hur tror för resten kammarens ledamöter att de ca 500 000 LO-medlemmar som röstar borgerligt reagerar över att det fackliga LO är en socialdemokratisk valpropagandamaskin?

På s. 13 i den här lilla s. k. politiska valhandboken kan man läsa följande: "De borgerliga partierna är djupt splittrade i de flesta viktiga frågor. Men när lagen om medbestämmande behandlades i riksdagen kunde de – för en gångs skull – enas. Och då gick de emot löntagarna. Med lottens hjälp lyckades de borgerliga partierna försämra lagen för löntagarna."

Sedan radar man upp ett flertal punkter där detta skulle ha skett. Man börjar med att facketts rätt till information om företagen skulle ha begränsats. Här var det verkligen fråga om nyanser i de olika uppfattningarna.

Nästa punkt: Skärpta skadestånd för löntagare vid vilda strejker genom att 200-kronorsgränsen slopas. Men inte någonstans framförde vi krav på att skadeståndet skulle skärpas. Vad vi ville var att själva taket skulle bort och att arbetsdomstolen skulle avgöra hur stort skadeståndet skulle vara.

Nästa punkt: Lindrigare skadestånd för arbetsgivare som bryter mot lagen. Men vi uttalade bara att man kunde se milt på lagbrott i inledningsskedet, och det berodde helt enkelt på att det var fråga om en ny och komplicerad lag och att reglerna var ganska allmänt hållna.

I punkten 4 säger man att medbestämmandelagen begränsades genom att underordnas aktiebolagslagen. Men det var inte den saken det var fråga om förra året. Vad vi voterade om, vad vi t. o. m. drog lott om var ju att man ville utreda frågan. Vi ville utreda den skyndsamt, men socialdemokraterna och kommunisterna menade: Jo då, visst kunde vi studera de här problemen. Skillnaden mellan oss var egentligen att om vi båda ville utreda saken, så ville de borgerliga partierna utreda snabbt, medan socialdemokraterna och kommunisterna inte hade så bråttom.

Det var skillnaden när vi lottade, och det tycker jag verkligen är ett exempel på hur små skillnaderna i uppfattning var mellan de två blocken.

I nästa punkt anför man att information och utbildning av fackligt förtroendevalda och medlemmar begränsas genom minskade bidrag. Här får man ju med osanning t. o. m. Så var det inte alls. Det rådde enighet om storleken på bidragen, i varje fall ungefärligen. Skillnaden var att vi ville finansiera det här över budgeten, medan socialdemokraterna ville höja arbetarskyddsavgiften med 0,07 procentenheter.

Jag beklagar att det socialdemokratiska partiet utformar sin valpropaganda på det här sättet. I detta fall var det visserligen LO, men jag har sett liknande formuleringar i socialdemokratisk valpropaganda. Jag tycker det är tråkigt därför att det är på det här sättet som misstroendet mot oss politiker uppstår.

Låt mig säga att indirekt har vi fått erkännanden om att en hel del

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

av det som fördes fram var fel och att man hade handskats vårdslöst med sanningen. Jag har ett exempel på det, nämligen i en skrift i en serie om arbetsrätt som LO har givit ut och där man på de tre sista sidorna redovisar lottningarna, när riksdagen fattade beslut om medbestämmandelagen. I ett avsnitt tar man just upp frågan om finansieringen av kostnaderna för information, utbildning och forskning. Där framgår det klart att i det ena fallet ansåg vi inom de borgerliga partierna att det skulle föras över budgeten, medan socialdemokraterna krävde att arbetarskyddsavgiften skulle höjas. Det står klart och tydligt här, men det stod inte i LO:s första material.

Jag trodde faktiskt att den här frågan skulle komma ur världen efter den borgerliga valsegern i höstas. Valpropagandan gav ju inte den valseger som ni hoppades på, och försöken att med hjälp av medbestämmandelagen måla ut de borgerliga partierna som arbetsgivarnas partier och det socialdemokratiska partiet som löntagarnas parti misslyckades. Det tycks vara nödvändigt att då och då påpeka att ca 500 000 av LO-medlemmarna röstar borgerligt och att ca 650 000 av TCO-medlemmarna röstar borgerligt.

I dag vill socialdemokraterna återigen strida i frågor där uppfattningarna ligger mycket nära varandra. Ni vill tydligen fortsätta med försöken att få människor att tro att de borgerliga partierna är "ett hot mot förnyelsen i arbetslivet och ett hot mot de anställdas rätt till inflytande". Det var ju så det stod i den socialdemokratiska valpropagandan. Jag beklagar det. Frågorna om ökat medinflytande i svenskt arbetsliv är alldeles för betydelsefulla för att vi i riksdagen skall göra det hela till småtterier och allmänt gläfs.

Många underströk – jag gjorde det själv – i debatten om medbestämmandelagen den 2 juni förra året att det var en sak att fatta det här beslutet men en annan sak att genomföra lagen praktiskt ute på arbetsplatserna. Jag påpekade att vi här i riksdagen må vara aldrig så positiva och entusiastiska – reformarbetet kommer att ta lång tid. Lagen trädde i kraft för fem månader sedan, och många av oss vet att även om det finns entusiasm ute på arbetsplatserna, så finns det också tvekan och undran. Engagemanget är inte alltid så stort som vi kanske inbillar oss.

Ställ t. ex. följande fråga till människorna där ute: Vill verkligen alla människor ha information? Vill verkligen alla människor vara med och bestämma och ta ansvar? De som har ställt sådana frågor till människor ute på det politiska fältet eller på arbetsplatserna vet att många människor är skeptiska. Nej, inte vill alla människor vara med och bestämma, säger man. Det är bara en liten del som vill det, säger man.

Ändra kan berätta hur oerhört svårt det är att informera på en arbetsplats så att det verkligen intresserar alla. De flesta springer förbi anslagstavlan, och få är de som ordentligt läser personaltidningen. Se bara på de fackliga mötena! Inte går den stora majoriteten av medlemmar på fackliga möten!

Jag vill personligen deklarerat att jag trots dessa pessimistiska yttringar

ideologiskt utgår ifrån att alla människor vill ha information, att alla människor vill vara med och bestämma och vill påverka sin arbetssituation, vare sig det gäller handdukarna i tvättrummet eller val av maskinutrustning eller en eventuell investering i en ny produkt. Jag utgår ideologiskt från detta, och därmed menar jag att den enskilda människan föds med behov av att vara informerad och få påverka sin livssituation.

Dess värre händer det som bekant olika ting från barnåren till vuxenlivet med alla dessa individer. Många får inte den goda start här i livet som vi under decennier av reformverksamhet haft förhoppningar om. Är det så konstigt att man struntar i att studera anslagstavlan när man inte riktigt begriper vad där står? Är det så konstigt att man låter andra bestämma när man inte riktigt förstår vad beslutet egentligen innebär?

Jag vill med detta ha sagt att det i det väldiga reformarbete och den utbildningsverksamhet som ligger framför oss i svenskt arbetsliv är viktigt att ideologiskt och principiellt utgå ifrån att alla människor vill ha ett engagerande arbete. Människan är skapt för aktivitet. Hon vill ta initiativ. Hon vill känna tillfredsställelse i ett väl utfört arbete. Hon vill utveckla sig och ta ansvar. Det är med min moderata människosyn som jag hävdar varje människas originalitet, skaparförmåga, frihet och oberoende samt det ansvar som följer av detta. I det samspel som varje människa ständigt lever i med sin omgivning utgör självständighet, gemenskap och medansvar viktiga grundpelare. För mig är det naturligt att med den här människoupfattningen både i det politiska arbetet och i såväl mitt s. k. civila som mitt fackliga arbete försöka verka för en demokratisk och decentraliserad organisationsform på arbetsplatsen.

I utskottsbetänkandet behandlas de krav som den socialdemokratiska partigruppen framfört om ändringar i MBL. Utskottsmajoritetens uppfattning har redan redovisats av herrar Wirtén och Nilsson i Tvärålund. Jag skall avstå från att upprepa vad som redan har sagts. Men det är en reservation som jag ändå måste kommentera, och det är reservationen 1. Här hör man verkligen igen trumpetstötarna från förra årets valrörelse. Eller är det möjligen trumpetstötarna inför valet 1979?

På s. 21 säger socialdemokraterna i reservationen 1 att det bakom huvuddragen i propositionen förra året stod en betydande majoritet. Samtidigt säger man att de borgerliga partierna satte in allvarliga attacker som syftade till att urholka den föreslagna lagen. Vidare säger man att de borgerliga partierna med lottens hjälp lyckades genomdriva försämringar i lagen, sett från arbetstagarnas synpunkt. "— — — en del av dessa punkter kan sägas ha begränsad betydelse — — —", säger man. Man kan t. o. m. säga att de har mycket liten betydelse. Men, säger man, sammantagna innebär de en klar försämring av den reform som socialdemokraterna förde fram.

Varför dessa motsägelser i en och samma reservation? Hur kan en del betydelselösa småfrågor icke anses utgöra en klar försämring men sammantagna plötsligt utgöra en klar försämring? Det här är mycket

Ändring i medbestämmandelagen

svårt att förstå. Och, bästa kolleger i den socialdemokratiska riksdagsgruppen, genom denna reservation har vi såvitt jag kan begripa fått svart på vitt på att era avsikter är partipolitiska och propagandistiska.

När det gäller kollisionen mellan aktiebolagslagen och medbestämmandelagen har redan arbetsmarknadsministern påvisat hur stor samstämmigheten egentligen är. Jag skall inte heller gå in på det. Jag skulle bara vilja upprepa vad han pekade på, nämligen följande uttalande på s. 10 i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 32:

”I den diskussion som förts efter riksdagens begäran om utredning förra året har den aktuella frågan om medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen stundom fått överdrivna proportioner.” Detta är alltså något som vi alla i utskottet var överens om.

Herr talman! Det förefaller som om denna debatt bara är ett ytterligare exempel på att riksdagen och dess ledamöter fjärrmat sig en smula från vad som verkligen sker ute bland människorna på arbetsplatserna. Där ute går det faktiskt lugnare till. Där har ett metodiskt arbete igångsatts för att omsätta medbestämmandelagen i praktiken. Även om detta reformarbete kommer att ta lång tid, kan vi med tillförsikt avvakta en genomgripande demokratiseringsprocess i svenskt arbetsliv.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Låt mig för det första konstatera att utskottet inte lägger ned något arbete på att motivera avstyrkandet av de vpk-motioner som nu behandlas. Utskottet är skamligt nonchalant i sina kommentarer. Men en sak klargör utskottet i sina korta avstyrkanden, nämligen att med det ekonomiska system vi har här i landet kan arbetarna aldrig ges demokratiska rättigheter på jobbet.

Utskottet slår fast att det fordras ett annat ekonomiskt system för att arbetarna skall erhålla rätten att inte bli utslagna, rätten till strejk för den fackliga organisationen, vetorätt mot företagsnedläggningar som medför arbetslöshet och liknande konsekvenser och rätten till en riskfri arbetsmiljö.

Men nu är det på det viset att vpk:s förslag i motionerna 562, 907 och 1610 har till syfte att – genom lagstiftning som vänder sig mot ut-sugarsystemet och dess profitörer – underlätta för arbetarklassen i dess kamp mot kapitalisterna, att ge arbetarklassen ett verktyg i klasskampen.

Låt mig för det andra konstatera att utskottet nonchalerar vpk-motionerna även på så sätt att det inte anser att de skall behandlas, som normalt är, punkt för punkt. Inte ens frågan om skadestånd vid konflikter som man kallar vilda behandlas under tillämpligt avsnitt, utan alla tre motionerna klumpas ihop under två moment för sig själva.

Jag förstår att varken borgare eller socialdemokrater vill diskutera verkliga demokratiska rättigheter på arbetsplatsen.

För det tredje är utskottets motivering för att avstyrka motionen 562 i underligaste laget. Låt mig citera: "I anslutning till motionen 562 som innehåller förslag med anknytning till arbetsmiljön vill utskottet dessutom tillägga att regeringen nyligen till riksdagen överlämnat en proposition om en ny arbetsmiljölag. Det finns alltså möjlighet att återkomma till dessa frågor i höst."

En i sanning underlig motivering för avstyrkande av motionen! Det hade varit bättre om utskottet behandlat den här motionen tillsammans med den arbetsmiljöproposition som lagts och som motionstiden går ut för i dag. I stället gör utskottet några krumbukter om att vi skall diskutera de frågor som motionen 562 tar upp två gånger samma år.

Nåväl. Så över till behandlingen av motionen 562. Den berör frågor som är viktiga att lösa. Motionen syftar till att minska arbetshetsen och utslagningen.

Vi föreslår "införandet av pauser på betald arbetstid, avbytare, bemanning och reservstyrkor vid löpandebandsarbeten och liknande arbetsprocesser".

Det som kännetecknar löpande bandet är enformigheten och den i de flesta fall icke meningsfyllda sysselsättningen. Ta som exempel löpande bandet vid SAAB-SCANIA:s hyttverkstad i Oskarshamn, eller vilket annat löpande band som helst. Det löpande bandet förflyttar sig med en viss hastighet hela tiden, från morgon till kväll, dag efter dag, månad efter månad och år efter år. Samma moment skall samma arbetare göra på samma eller kortare tid. Den s. k. omflyttningen – för att arbetarna skall få ombyte av arbetsuppgifter – resulterar i att man återgår eller vägrar att byta arbetsuppgifter. Man hinner helt enkelt inte med att skola om sig. Man har blivit inrutad. Arbetsintensiteten ger inte tid till pauser, till ombyten.

Det är det här som måste förändras, och det radikalt. Lagstiftningen måste ge facket stöd. Regelbundna pauser, fler avbytare och ökad bemanning är förstahandsåtgärder.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår också i motionen att lokal facklig organisation skall ha rätt att förbjuda ackord och andra prestationslöner. Dessa är en fara för arbetsmiljön.

Låt mig citera vad som står i motionen och först då vad som framfördes i Svenska arbetsgivareföreningens avtalsförslag från november 1976:

"I den enklare debatten hävdas ofta att kraven på en högre produktivitet innebär ökad hets och stress i arbetslivet. Det är en fullständig föråldrad uppfattning. Det är inte genom hårdare arbetstakt som det svenska näringslivet under en lång följd av år kunnat uppvisa en god produktivitet utveckling. En positiv produktivitet utveckling är fullt möjlig utan orimliga krav på arbetstakt genom gemensamma ansträngningar från alla. Inte minst bör tjänstemännens insatser och betydelse i detta sammanhang uppmärksammas."

*Ändring i medbe-
stämmandelagen*

Men verkligheten korrigerar SAF. Direktören i SAF, Börje Strender, kräver mer ackordsarbete på grund av att PRODUKTIVITETEN MINSKAR, bl. a. med hänvisning till månadslönen i LKAB. Ackord driver upp arbetstakten. Ökad arbetstakt ger ökad produktivitet. Ökad produktivitet ger ökade profiter för kapitalägarna.”

Vi har sedan motionen skrevs i januari många gånger kunnat ta del av argumenten från SAF. Dessa argument, den här ”verkligheten”, har också korrigerat vad SAF skrev i november 1976. Vi vet att ackorden är stressande, det må gälla s. k. raka ackord, blandackord eller premieackord. Alla har de till uppgift att öka produktiviteten. Visserligen tjänar arbetarna oftast mer ju högre tempo de kan driva upp, men de som garanteras den största förtjänsten av uppdrivningen av tempot är arbetsköparna. Detta sker främst genom att man inom industrin tillgriper arbetsstudier för att sänka ackordspriserna, när man tycker att arbetarna tjänar för mycket.

Vi vet att ackorden sorterar ut människor ur produktionen. De som inte orkar går många gånger under, de blir utslagna i förtid. Andra får psykiska eller fysiska besvär. Sjukfrånvaron ökar ju högre stressen och arbetsintensiteten blir. Det vore ärligare om SAF erkände att det är deras medlemsföretag, och förvisso också andra företag, som orsakar sjukfrånvaron. Arbetaren är ingen maskin, men det har de svårt att inse på Blasieholmen. På företagen vårdas också ofta en maskin bättre än arbetarna.

Nu är det inte bara ackorden som är drivfjädern. Även andra prestationshöjande faktorer arbetas fram. Syftet är dock detsamma. Det är därför viktigt att den lokala fackföreningen tillerkänns vetorätt och rätt att stoppa prestationsuppdrivande metoder och rationaliseringar, då hänsyn inte tas till arbetaren som mänsklig varelse.

Herr talman! Samarbetets väg är utslagningens väg. Klassarbetets väg är förräderiets väg. Det är kamp mot kapitalet för ett annat system, som utgår från människan och inte från profiten, som är arbetarklassens segerväg.

Jag yrkar härmed bifall till motionen 562 och går över till att ta upp några av punkterna i motionen 907. Låt mig få börja med en enkel fråga till utskottets talesman. Hur skulle ni ha behandlat andrahandsyrkandena i motionen 907, de yrkanden som tas upp under punkten 5? Det kan väl rimligen inte gå att avfärda både förstahands- och andrahandsyrkanden samtidigt. Nu har vi framlagt ett särskilt yrkande, där det tas hänsyn till de formuleringar som återges i motionen.

Strejkrätten fanns oinskränkt, vad lagstiftningen beträffar, fram till 1928. Då trumföde den borgerliga regeringen med liberalen Ekman i spetsen igenom lagen om strejkförbud och lagen om arbetsdomstol. Eller skall man säga som några elektriker, när de var instämde för s. k. vild strejk? De kallade AD för arbetardomstolen. Erfarenheterna av AD:s verksamhet hade tydligen satt sin prägel på uppfattningen om domstolens syfte. Klasskaraktären står helt klar. Då, 1928, strejkade 365 000 arbetare

mot lagens införande. Den dåvarande LO-chefen Arvid Thorberg sade "att denna lagstiftning skulle man inte följa".

Verkligheten har blivit en annan. Nu försvaras den till alla delar och skärps av socialdemokrater och ledande LO-personer, tillsammans med representanter för borgarpartierna.

Att arbetsköparnas representanter slår vakt om strejkröbudet är förståeligt, men att arbetarrepresentanterna förespråkar och försvarar det samma är anmärkningsvärt.

Strejkrätten har en avgörande betydelse. I kraft av sitt ägande har kapitalisterna den avgörande makten både i företagen och i samhället. Det finns inga avtal mellan jämbördiga parter. Kapitalisterna kan under avtalsperiod genomföra försämringar riktade mot de anställda. Och det gör man också. Avskedanden, permitteringar, omflyttningar, försämrade arbetsmiljö samt ökning av arbetstakten och utslagningen förekommer dagligen på arbetsplatserna. Därför är fredsplikten med strejkröbudet till fördel för bolagsägarna och till nackdel för lönarbetarna. Detsamma gäller också för den s. k. offentliga sektorn, där samma typ av rationaliseringar och ständigt ökad press på de anställda breder ut sig.

Strejkerna uppstår ur den objektiva motsättningen mellan kapital och arbete. Detta kan man inte lagstifta bort, lika litet som klassolidariteten mellan arbetarna. Det är arbetsköparna som provocerar fram strejkerna. När klassmotsättningarna skärps, som i slutet av 1920-talet och under 1970-talet, vill kapitalisterna alltid främst förbjuda strejk eller ytterligare inskränka facket strejkrätt. Fredsplikten under avtalsperiod slår hårdast mot facket och begränsar dess möjligheter till en självständig kamp.

Docent Valter Korpi har analyserat den nya strejkbilden både i Sverige och i andra kapitalistiska länder under 1970-talet, och han har i tre utförliga artiklar i LO-tidningen nr 7-9 år 1976 vederlagt alla de vulgäruppfattningar om strejkerna som sprids, tyvärr även av fackliga ledningar.

Valter Korpi påvisar i de här artiklarna några mycket intressanta fakta.

Den ökade strejkvågen i både Sverige och andra kapitalistiska länder beror främst på lönarbetarnas stegrade ekonomiska försvarskamp på grund av den snabba inflationen.

De senare årens olagliga strejker har förorsakat ett produktionsbortfall på 100 000 arbetsdagar. Under samma tid har 90 miljoner arbetsdagar i Sverige gått förlorade genom olycksfall i arbetet, sjukdom – som ofta beror på förhållanden i arbetslivet – och arbetslöshet. Det är för att bekämpa dessa för lönarbetarna negativa konsekvenser – inbyggda i kapitalismens eget ekonomiska system – som lönarbetarna behöver bl. a. strejkrätten.

De lokala strejkerna står inte mot den solidariska lönepolitiken – inte ens mot den begränsning av solidariteten som LO lägger in i denna. Närmare två tredjedelar av lönestrejkerna 1969-1975 genomfördes på arbetsplatser med en lönenivå som låg under dyrtorsens genomsnitt. Inom Metall genomfördes bara var åttonde lönestrejk i företag där arbetslönerna låg mer än 5 % över dyrtorsgruppens genomsnitt.

Tisdagen den
31 maj 1977

*Ändring i medbe-
stämmandelagen*

Valter Korpis slutsats, som socialdemokratins ledning och fackliga ledningar ännu vägrar lyssna till, är:

”Men strejkerna kan inte ses som protest mot den solidariska lönepolitiken eller mot fackföreningsrörelsens arbete. Strejkerna är snarare orsakade av den snabba inflationstakten än inflationens grundläggande orsak. De sociala motsättningarna lever i vardagen, för att tala med socialdemokratins eget valmanifest, och ingen strejkar för sitt nöjes skull. Arbetarrörelsens linje måste nu som tidigare vara att angripa strejkernas orsaker, inte de strejkande medlemmarna.”

Fackföreningsrörelsens linje måste alltså vara att bekämpa svartlistning och avskedande av strejkande arbetare och till detta lägga kravet på strejkrätt lokalt och centralt under avtalsperiod. Genom detta framstår vpk:s krav om rätt till strejk också som en del av klasskampen. Deltagande i s. k. olovlig konflikt skall inte heller utgöra saklig grund för avsked eller uppsägning.

Även vetorätten för facklig organisation är en del av klasskampen. Vpk kräver här att facket skall ha vetorätt vid beslut som är fattade av arbetsköparna och som är av stor vikt för arbetarna. Det är diskriminerande att arbetsköparna exempelvis skall äga rätt att flytta verksamheten från en ort till en annan och därigenom orsaka problem för dem som ställs utanför beslutsfattandet. Det blir då inte bara en fråga om eventuell arbetslöshet, utan det handlar också om det psykiska tryck som arbetarna utsätts för genom att de helt plötsligt står utan jobb inom det yrke de anser sig behärska och därefter tvingas till omskolning. Det är mot arbetsköparnas rätt att fatta sådana beslut som facket skall ha vetorätt liksom även vid anlitande av entreprenörer.

Herr talman! Jag övergår nu till att beröra några av våra andrahandsyrkanden.

Vi har framfört dessa andrahandsyrkanden därför att det är viktigt att få dessa under särskild proposition.

Under punkten 5 a-c föreslår vi

att uppsägning eller avskedande ej skall få vidtas mot deltagare i olovlig arbetskonflikt; sålunda ej heller om strejk stör den ordinarie fackliga verksamheten,

att arbetsköpare ej skall ges möjligheter att bli befriade från fredsplikten för att möta stridsåtgärd och

att strejkande arbetare inte i något fall skall kunna dömas till skadestånd för deltagande i strejk, ej heller deras fackliga organisationer.

Det kan, som jag tidigare sagt, klart konstateras att arbetarna provoceras av arbetsköparna. Man kan här peka på kapitalisternas rätt att under avtalsperioden försämma de förutsättningar som förelåg vid avtalets ingående eller den ohämmade prisökning som vi f. n. upplever.

Vad händer när arbetarna tvingas till reträtter i lönefrågor, samtidigt som kapitalisterna höjer priserna och ökar inflationen? Vid dessa tillfällen har inte vare sig den enskilde eller facket möjlighet att svara med strids-

åtgärder. Vad skall arbetarna då göra? Skall de bara acceptera en sådan utveckling? Naturligtvis inte!

Då kommer strejkvapnet till användning, och därför skall inte detta vara skäl till avsked. Uppsägning för deltagande i konflikt skall inte kunna åberopas, liksom inte heller skadeståndet. Bötfullning av strejkande – vare sig det gäller ett maximalt på 200 kr. eller en fri prissättning – är diskriminerande, och lagen om bötfullning talar för arbetsköparna mot arbetarna. Lika diskriminerande är lagens innehåll att de fackliga organisationerna tvingas ta avstånd från sina medlemmar då dessa måste gå ut i strejk. Men än mer diskriminerande är lagen då den kräver att fackföreningen skall försöka förmå sina medlemmar att återgå till arbetet – om den inte gör det bötfälls även den fackliga organisationen. Lagens syfte är således att splittra arbetarna och deras organisationer i kampen mot kapitalisterna.

Herr talman! Den diskriminering som de offentliganställda utsätts för i fråga om stridsåtgärder och skadestånd kan vi icke godta. Även de offentliganställda måste i enlighet med de förändringar vi föreslår för medbestämmandelagen få rätt till stridsåtgärder och liknande.

Slutligen måste jag göra en kort kommentar till vad Rolf Wirtén sade. Jag kan konstatera att han tar lika liten tid på sig att svara på våra frågor i kammaren som i utskottet. Han kunde inte ange en enda punkt i vårt förslag som är odemokratisk. Därmed faller också hans och utskottets argument samman.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 562 samt till det särskilda yrkande som utdelats i anledning av motionen 907. Förslaget har följande lydelse:

A. i första hand:

1. att riksdagen antar nedan intagna förslag till lag om ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet och lagen om offentlig anställning,
2. att riksdagen hos regeringen begär
 - a) att följande sociala målsättning förs in i lagen om medbestämmande i arbetslivet:

”Överordnade målsättningar vid reformering av arbetsrätten och arbetslivets villkor skall vara trygghet i anställningen, arbetstillfredsställelse med meningsfullt arbete och riskfri arbetsmiljö utan arbetshets och utslagning. Frågan om ökad effektivitet och produktivitet skall underordnas dessa överordnade målsättningar.”

b) att lagen om medbestämmande i arbetslivet och lagen om offentlig anställning tillförs en ny paragraf med följande lydelse:

”Facklig organisation äger obegränsad rätt till politiska strejker och internationella fackliga solidaritetsaktioner.

Lokal facklig organisation äger rätt att på arbetsplatsen under minst 10 timmar per år genomföra möten på betald arbetstid. Anställda hos företag och myndigheter äger rätt till politisk verksamhet på arbetsplatsen.”

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

B. i andra hand – om yrkandet under A ej bifalles – att riksdagen hos regeringen begär ändringar i lagen om medbestämmande i arbetslivet av följande innebörd:

a) att uppsägning eller avskedande ej skall få vidtas mot deltagare i olovlig arbetskonflikt; sålunda ej heller om strejk stör den ordinarie fackliga verksamheten,

b) att arbetköpare ej skall ges möjligheter att bli befriade från fredsplikt för att möta stridsåtgärd,

c) att strejkande arbetare inte i något fall skall kunna dömas till skadestånd för deltagande i strejk och ej heller deras fackliga organisationer samt

d) att 44 § om kvardröjande stridsrätt i lagen om medbestämmande i arbetslivet erhåller följande ändrade lydelse:

”Facklig organisation kan oberoende av kollektivavtal om löner och anställningsförhållanden eller kollektivavtal i övrigt begära att fråga som avses i 32 § skall regleras i kollektivavtal utan att förhandlingar därom omfattas av fredsplikt.”

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

dels att 21, 22, 39, 40, 42–45, 55, 56 och 58–70 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 10–12, 38, 41 och 54 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Gällande lydelse

Arbetstagarorganisation har rätt till förhandling med arbetsgivare i fråga rörande förhållandet mellan arbetsgivaren och sådan medlem i organisationen, som är eller har varit arbetstagar hos arbetsgivaren. Arbetsgivare har motsvarande rätt att förhandla med *arbetstagarorganisation*.

Förhandlingsrätt enligt första stycket tillkommer *arbetstagarorganisationen* även i förhållande till organisation som arbetsgivaren tillhör och arbetsgivarens organisation i förhållande till *arbetstagarorganisationen*.

Föreslagen lydelse

10 §

Facklig organisation har rätt till förhandling med arbetsgivare i *alla frågor* rörande förhållandet mellan arbetsgivaren och sådan medlem i organisationen, som är eller har varit *anställd* hos arbetsgivaren. Arbetsgivare har motsvarande rätt att förhandla med *facklig organisation*.

Förhandlingsrätt enligt första stycket tillkommer *facklig organisation* även i förhållande till organisation som arbetsgivaren tillhör och arbetsgivarens organisation i förhållande till *den fackliga organisationen*.

Innan arbetsgivare beslutar om viktigare förändring av sin verksamhet, skall han på eget initiativ förhandla med *arbetstagarorganisation* i förhållande till vilken han är bunden av *kollektivavtal*. Detsamma skall iakttas innan arbetsgivare beslutar om viktigare förändringar av arbets- eller anställningsförhållandena för *arbetstagare* som tillhör organisationen.

Om synnerliga skäl föranleder det, får arbetsgivaren fatta och verkställa beslut innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt första stycket.

När *arbetstagarorganisation* som avses i 11 § påkallar det, skall arbetsgivare även i annat fall än där anges förhandla med organisationen innan han fattar eller verkställer beslut, som rör medlem i organisationen. *Om särskilda skäl föranleder det, får arbetsgivaren dock fatta och verkställa beslutet innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet.*

Innan arbetsgivare beslutar att låta någon utföra visst arbete för hans räkning eller i hans verksamhet Utan att denne därvid skall vara arbetstagare hos honom, skall han på eget initiativ förhandla med arbetstagarorganisation i förhållande till vilken han är bunden av kollektivavtal för sådant arbete.

Första stycket gäller ej, om arbetet är av kortvarig och tillfällig natur eller kräver särskild sakkunskap och ej heller om den tilltänkta åtgärden i allt väsentligt motsvarar åtgärd som

11 §

Innan arbetsgivare beslutar om förändring av sin verksamhet, skall han på eget initiativ förhandla med *den fackliga organisationen* i förhållande till vilken han är bunden av *avtal*. Detsamma skall iakttas innan arbetsgivare beslutar om förändring av arbets- eller anställningsförhållanden för *anställd* som tillhör organisationen.

12 §

När *facklig organisation* som avses i 11 § påkallar det, skall arbetsgivare även i annat fall än där anges förhandla med organisationen innan han fattar eller verkställer beslut, som rör medlem i organisationen.

38 §

Beslutar och verkställer arbetsgivare eller avser att verkställa beslut, vilka strider mot grundläggande fackliga intressen, har facklig organisation rätt att förhindra eller avbryta genomförandet av beslut genom vetorätt mot arbetsgivarens åtgärder i följande frågor:

- vid köp och försäljning samt vid förflyttning och nedläggning av företag
- vid anlitande av entreprenörer.

Ändring i medbestämmandelagen

Gällande lydelse

har godtagits av arbetstagarorganisationen. Om organisationen i särskilt fall påkallar det, är arbetsgivaren dock skyldig att förhandla innan han fattar eller verkställer beslut.

Om synnerliga skäl föranleder det, får arbetsgivaren fatta och verkställa beslut innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt första stycket. Påkallas förhandling enligt andra stycket, är arbetsgivaren icke skyldig att uppskjuta beslutet eller verkställigheten till dess förhandlingsskyldigheten har fullgjorts, om särskilda skäl föreligger mot uppskov. I fråga om förhandling enligt första och andra styckena äger 14 § motsvarande tillämpning.

41 §

Arbetsgivare och arbetstagare som är bundna av kollektivavtal får icke vidtaga eller deltaga i arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd, om avtalet har ingåtts av organisation och denna ej i behörig ordning har beslutat åtgärden, om åtgärden strider mot bestämmelse om fredsplikt i kollektivavtal eller om åtgärden har till ändamål

1. att utöva påtryckning i tvist om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller i tvist huruvida visst förfarande strider mot avtalet eller mot denna lag,

2. att åstadkomma ändring i avtalet,

3. att genomföra bestämmelse, som är avsedd att tillämpas sedan avtalet har upphört att gälla eller

4. att stödja annan, när denne icke själv får vidtaga stridsåtgärd.

Föreslagen lydelse

Lokal och central facklig organisation som är bunden av kollektivavtal äger rätt att utöva påtryckning i tvist om kollektivavtals giltighet, avtals innebörd eller tvist huruvida visst förfarande strider mot avtalet genom strejk, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd.

| | | |
|---|------|---|
| Arbetsgivare, <i>arbetstagare och organisation</i> som bryter mot denna lag eller mot <i>kollektivavtal</i> skall ersätta uppkommen skada, <i>om ej annat följer av vad nedan sägs.</i> | 54 § | Arbetsgivare <i>eller arbetsgivares organisation</i> som bryter mot denna lag eller mot <i>avtalet</i> skall ersätta uppkommen skada. |
|---|------|---|

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning

Härigenom föreskrives att 3 kap. lagen (1976:600) om offentlig anställning skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Lagen om medbestämmande i arbetslivet, som riksdagen behandlade och genomförde förra året och som vi i dag skall komplettera på vissa punkter, har väckt berättigat intresse. Det är en stor och betydelsefull fråga, som berör flertalet av de anställda – i företag av olika kategorier.

Jag vill dock, herr talman, säga att det är min uppfattning – som f. ö. är byggd på egen erfarenhet – att medbestämmandet, i främst för de mindre företagen, varit en realitet i långliga tider. I det mindre företaget har samrådet och medbestämmandet varit en nödvändighet för att företaget skulle kunna fungera. Ägaren, som ofta själv deltagit i arbetet, har tillsammans med sina anställda svetsats samman till en enhet. Överläggningar, samråd och medbestämmande har hört till den dagliga rutinen. Detta – främst för allt i de mindre företagen – rådande förhållande har icke aktualiserats och praktiserats genom att något politiskt parti gjort något utspel, utan det har varit en naturlig samarbetsutveckling på arbetsplatsen mellan ägare och anställda.

I den offentliga debatten om medbestämmandelagstiftningen har socialdemokraterna försökt förtiga detta förhållande. I stället har man inför den allmänna opinionen försökt hävda att något samråd mellan företagets ledning och anställda icke förekommit. Detta agerande har man valt därför att man på den vägen trott sig kunna vinna politiska fördelar. Nu tror jag emellertid att de många som arbetar i de mindre och medelstora företagen inte har fallit för denna taktik. De har upplevt det goda samarbetet på arbetsplatsen.

Jag skall icke närmare gå in på de olika delfrågorna i arbetsmarknadsutskottets betänkande – de tidigare talarna har ingående redogjort för utskottets ställningstaganden.

Får jag här bara också helt kortfattat stanna ett ögonblick inför reservationen 1, som berör principerna för arbetsrättsreformen. Också herr

Ändring i medbestämmandelagen

Wennerfors var inne på den reservationen.

Utskottsmajoriteten har i betänkandet – fullt korrekt, tycker jag – beskrivit hur medbestämmandelagen behandlas i riksdagen och partiernas inställning till lagstiftningen på detta område. Man talar om att det fanns en bred uppslutning i riksdagen bakom huvuddragen i propositionen om medbestämmandelagen. Den beskrivningen finner de socialdemokratiska utskottsledamöterna besvärande – de vill framstå som medlemmar i det parti som mest och bäst har drivit medbestämmandefrågorna. I debatten har tidigare från socialdemokratiskt håll framhållits att ändringsförslagen från borgerligt håll varit "småtterier". I reservation nr 1 byter man fot och talar bl. a. om "allvarliga attacker mot propositionen vilka syftar till att urholka den föreslagna lagen" från de borgerliga partiernas sida.

Moderata samlingspartiet har varit och är positivt inställt till en fungerande medbestämmandelag. Vi hade ett antal förbättringsförslag i fjol som tyvärr icke fick gehör när vi tog lagen. Socialdemokraternas kollektivistiska syn på de här frågorna är ju påtaglig. Man visade inte något större förtroende för de anställda i företagen när vi i fjol diskuterade MBL. Nej, facket skulle in och styra och ställa i företagen. Vi moderater menade då att i mindre företag bör medbestämmandet och samrådet ske direkt med de anställda i företaget. Vi har den absoluta uppfattningen att "folket på verkstadsgolvet" i det lilla företaget klarar de här frågorna bättre än en facklig ombudsman som kommer utifrån och inte känner till företagets problem. Vore det att försämra lagstiftningen om man lät rutinerat och duktigt folk i företaget få vara med och bestämma? Naturligtvis inte. Jag är helt övertygad om att hundratusentals anställda i de mindre och medelstora företagen känner sig åsidosatta eftersom de icke anses förtroende värda att få vara med och bestämma i de företag de jobbar i.

Ingemund Bengtsson har i dag vid ett par tillfällen tagit upp moderaternas inställning till frågan om kollektivavtalsreglering av företagsledning. Han formulerade sig på ett sätt som närmast kan betraktas som ett angrepp på moderata samlingspartiet, genom att slå fast att "moderaterna var emot medbestämmande i företagsledningsfrågorna". Ja, vi var kritiska på den här punkten. Att leda företag är en uppgift som innebär att fatta snabba beslut, att göra riktiga marknadsmässiga bedömningar, att ta risker. Allt detta kan vara helt avgörande för företagets framtid och dess möjligheter att ge tryggad sysselsättning. Vi ansåg att en så viktig omläggning av företagsledningsfunktionerna borde utredas och remissbehandlas innan man tog något beslut. Detta var också arbetsrättskommitténs linje.

Varför har vi då i år accepterat propositionens förslag på den här punkten? Jo, därför att i propositionen finns klarläggande besked som gör att vi kan acceptera skrivningen. Utskottet slår fast att det mest svårbedömda medbestämmandecområdet självfallet är företagsledningsfrågor. På s. 18 i propositionen står följande att läsa: "Med det sätt att se på medbestämmandeavtalens rättsliga konstruktion, som expertgruppen har

gett uttryck åt och som jag har beskrivit i det föregående, bör det te sig naturligt för parterna att välja lösningar genom vilka den nödvändiga avvägningen mellan olika gruppers (aktieägares, arbetstagares, borgensnärers) ekonomiska intressen görs på förhand och som inte innebär att företaget/arbetsgivaren frångår sig möjligheten att ta det yttersta ekonomiska ansvaret för verksamheten. De fackliga kraven på medbestämmandeavtal torde inte syfta till att arbetsgivarna skall fränkännas denna möjlighet.”

Jag tror, herr talman, till sist att medbestämmandelagen rätt skött och rätt praktiserad är en värdefull och betydelsefull lagstiftning. Ökat ansvar, medinflytande och medbestämmande ökar otvivelaktigt arbetstillfredsställelsen. Den som vet att hon eller han gör en nyttig insats trivs självfallet med sitt arbete och det är en tillgång både för den anställda och för det företag där vederbörande arbetar.

Jag yrkar, herr talman, med detta bifall till utskottets yrkande på alla punkter.

I detta anförande instämde herr Oskarson (m).

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Den socialdemokratiska reservationen har ingående motiverats av de talare från socialdemokratiskt håll som redan varit uppe i debatten.

Klart är att våra reservationer i dag är en uppföljning av den uppfattning som präglade debatten 1976 och som återfanns i proposition 1975/76:105. Tyvärr försämrade lotten förslagen på flera ställen, och att tro att den nuvarande borgerliga majoriteten i riksdagen skulle ändra uppfattning är väl knappast mer än en from önskan.

Herrar Wennerfors och Fridolfsson har här talat om den stora enigheten. Som herr Fridolfsson uttryckte sig hade de visserligen några förslag till förbättringar förra gången vi behandlade detta ärende. Låt mig slå fast att moderaterna vid det tillfället hade 22 reservationer. På fyra av dessa hade de också fått med sig centerpartiet.

Vad var det för några förslag ni hade? Det gällde undantag för företagsledningsfrågor, undantag för de små företagen från primär förhandlingskyldighet, avskaffande av reglerna om central förhandling – gränsen skulle sättas vid företag med minst tio anställda. Det gällde tystnadsplikten, som ni ville ha regler för, och det gällde tolkningsföreträde – avslag på §§ 38–40.

Jag vill fråga herr Wennerfors: På vilken av dessa punkter hade ni stöd från de fackliga organisationerna när ni lade fram era förslag? Och för vilka var det förbättringar, herr Fridolfsson? Inte var det förbättringar för löntagarna som era förslag gällde, utan det var förbättringar för kapitalägarna – fullständigt i enlighet med den ideologi som herr Wennerfors talade om här så mycket i sitt anförande.

Sedan säger herr Wennerfors att det är svårt att förstå vår reservation

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

nr 1 därför att vi skriver att var för sig betyder en del av dessa punkter inte så mycket, men sammantagna framstår de som en klar försämring – jag lägger till *stor* försämring. Det är väl en hopplös uppgift att försöka lära herr Wennerfors att ett och ett är två och att om man sedan fortsätter att lägga till ett och ett så att man kommer upp till tio, så blir det sammantaget en stor försämring i detta sammanhang. Det tycker jag inte skulle vara så förskräckligt svårt att förstå i den här diskussionen.

Innan jag gick in i polemik sade jag att det väl bara var en from önskan att få några av de borgerliga att ändra uppfattning. Men det kanske ändå kan finnas ett litet hopp – om folkpartimedlemmarna fru Bernström och herrar Olle Wästberg och Hörberg menar allvar med sina motioner och om de dessutom har några fler meningsfränder inom folkpartiet. Jag syftar på motionerna 335 – undertecknad av alla tre – och 1263, undertecknad endast av fru Bernström. Det gäller icke så mycket själva yrkandena i motionerna som de motiveringar som finns i dem. Jag syftar även på vad herr Hörberg anfört i tidningsartiklar angående löntagarfonderna.

I motion 335 kritiserar man den nuvarande aktiebolagslagen utifrån den grundsynen att den utgör ett hinder för löntagarnas medbestämmanderätt i företagen, att den inte reglerar detta medbestämmande utan ger all makt åt aktieägarna. Man skriver bl. a.: "Frågan är om vår nuvarande aktiebolagslagstiftning är speciellt lämpad att reglera en verklighet, där de flesta kapitalägare aldrig lägger sig i företagets skötsel och där de anställda fått laglig rätt till inflytande på företagets centrala beslut."

Fru Bernström skriver i sin motion: "Det långsiktiga målet måste enligt min mening vara ett system med löntagarstyrda företag i en socialt styrd marknadsekonomi." Hon fortsätter litet längre fram i motionen: "En förstahandsmålsättning bör vara, att arbetet ges en med kapitalet likvärdig ställning i företagen."

I mångt och mycket kan jag instämma i denna grundsyn, även om det kunde vara intressant att få en redogörelse för vad fru Bernström menar med "en socialt styrd marknadsekonomi". Jag skall inte gå in i en närmare debatt om motionerna utan bara slå fast att om man vill ge löntagarna ett ökat inflytande i företagen enligt motionärernas grundsyn kan man ju inte rösta med utskottet utan måste rösta med oss reserveranter när det gäller § 32. I reservationen 2 skriver vi: "– – utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning, bestämma att beslut i viss fråga eller i visst slag av frågor, som annars skulle fattas av styrelsen eller verkställande direktören, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ."

Detta är en klar målsättning att öka löntagarinflytandet, även om vi inte går så långt som fru Bernström vill göra i sin motion, nämligen till helt och hållet löntagarstyrda företag. Men det är ett klart steg på vägen. Propositionen 137 ger emellertid inte löntagarna denna möjlighet.

Våra reservationer är en klar urholkning av aktiebolagslagen till förmån för medbestämmandelagen. Jag vill uppmana folkpartimotionärerna och även andra progressiva krafter i folkpartiet: Rösta på det socialdemokratiska reservationerna! De ligger helt i linje med vad ni avser i era motioner. Genom det tar ni också avstånd från de konservativa krafterna, som i denna fråga såväl som i många andra representeras av moderaterna och centerpartiet.

Med detta, herr talman, instämmer jag i yrkandena om bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund menade att de moderata motförslagen till medbestämmandelagen inte var löntagarvänliga. Vi har yrkat på förhandlingsrätt för de anställda i företagen. Får jag fråga herr Fagerlund: Kan inte de människor som arbetar i företaget, som känner företaget och dess problem, som är beroende av företaget, bättre tillvarata sina och företagets intressen än en facklig förtroendeman som bor 10–15 mil från företaget? Denne kan vara hur duktig som helst men är givetvis icke så rutinerad som de som arbetar i företaget. Detta var en av våra stora, tunga invändningar mot lagförslaget. Menar herr Fagerlund att denna vår huvudinvändning mot MBL icke är företagervänlig?

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag var kritisk mot motsägelserna i reservationen 1 och kunde inte riktigt förstå hur frågor, som var och en för sig är små och betydelselösa, sammantagna kan bli så förskräckligt betydande. Då undervisar herr Fagerlund mig och säger att ett och ett är två, ett och ett och ett är tre osv. På det sättet skulle jag förstå att sammantaget skulle det bli en massa poäng – eller hur man nu skall räkna det hela. Men, snälla herr Fagerlund, det är väl inte riktigt så att varje delfråga i hela det här paketet har samma värde eller är lika betydelsefull. Om det vore så och om man kunde sätta varje frågas betydelse till ett skulle jag kunna vara med på den här matematiken. Men här finns kanske tio ganska betydelselösa frågor, frågor som är lika betydelsefulla som två andra.

Jag förmodar att vi har samma uppfattning och kan påstå att föreningsrätten är en ganska viktig fråga i det här paketet, att frågan om kollisionen mellan medbestämmandelag och aktiebolagslag också är en viktig fråga, att taket 200 kr. är en annan viktig fråga. Men i övrigt är det väl väldigt många frågor som är rätt betydelselösa.

Framför allt måste vi också väga in det förhållandet att i vissa av dessa frågor ligger våra uppfattningar mycket nära varandra. Vi voterade nästan om ord förra året den 2 juni i den här kammaren. Det ena blocket ville att en utredning skulle göras snabbt och det andra blocket ville att vi skulle utreda frågan. Det var bara ordet "snabbt" som vi voterade och t. o. m. lottade om. – Det säger litet grand om proportionerna.

Nej, herr Fagerlund, samstämmigheten är i det stora hela väldigt stor. Det är tråkigt att ni vill göra det här till en partipolitisk strid. Jag undrar om man, när man håller på på det här sättet, verkligen får gehör för det ute på fältet. Jag har inte upplevt det så bland de människor jag har träffat ute på arbetsplatserna.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde en fråga och tog upp några av de 22 reservationerna som moderata samlingspartiet hade. Jag frågade: I vilket hänseende var det förbättringar för löntagarna? Herr Fridolfsson svarar att det var beträffande de små företagen. Och vad är det ni vill i det sammanhanget? Jo, ni vill spela ut facket mot de anställda. Det är er taktik. Ni säger: Facket begriper inte det här. Det här skall gälla dem som är anställda i företagen. Ni spelar alltså ut facket mot företagen!

Men tala om nu om följande förändringar var förbättringar: undantag av företagsledningsfrågorna, avskaffandet av de centrala förhandlingarna, införandet av gränsen vid tio anställda, tystnadsplikten, tolkningsföreträdet och slopandet av §§ 38–40.

Herr Wennerfors använder en viss taktik i sitt resonemang. Han säger att vi har sagt att vissa frågor var betydelselösa. Nej, det har vi inte sagt. Vi har sagt att de var för sig har begränsad betydelse. Och det är någonting helt annat! Om man lägger ihop frågor av begränsad betydelse får slutsumman en stor betydelse. Det tycker jag är viktigt att påpeka.

Sedan talar herr Wennerfors om de lottningar vi hade. Det fanns 22 reservationer från moderata samlingspartiet som inte gick till lottning. Det är från den synpunkten som herr arbetsmarknadsministern har talat om det beröm vi gav folkpartiet i det sammanhanget, nämligen att vi sade att de var med i långa stycken. Vi är tacksamma för att folkpartiet inte följde med moderaterna på 22 ställen till. Då kanske vi hade förlorat också de lottningarna. Från den synpunkten håller vi er räkning för att ni ställde upp i stort.

Låt mig till slut säga: Det är farligt att urholka en lag. Man skall se den som en enhet i det här sammanhanget, och det var vad förra årets proposition gjorde.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag råkade göra mig skyldig till en felsägning i min förra replik, när jag ställde frågan Är det företagervänligt? Det skulle vara löntagarvänligt. Men jag får väl säga som ett känt socialdemokratiskt statsråd en gång sade: Det som är bra för företaget är bra för de anställda. Så det kanske inte var så tokigt.

Herr Fagerlund sade att vi moderater vill spela ut facket mot de anställda. Det vill vi inte alls – det är socialdemokraterna som gör det. Vi menar att de anställda i företaget, i varje fall i det lilla företaget,

är bättre skickade att driva de frågor som är angelägna och viktiga för de anställda och för företaget.

Herr Fagerlund efterlyste besked om vilka förbättringar för löntagarna som vi krävde i fjol. Vi menade att en fungerande medbestämmandelag skulle bygga på de förslag som vi då röstade för. I annat fall hade vi inte lagt dessa förslag, det är väl helt klart.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag försökte påvisa motsägelserna i reservationen 1. Först säger man att det stod en betydande majoritet i riksdagen bakom huvuddragen i den propositionen, och sedan talar man om en del punkter som har begränsad betydelse – det står faktiskt så. Anledningen till att jag i mitt anförande använde ordet betydelselös var att jag ville försöka påvisa för lyssnarna att det framförs så många motsägelser. Man kommer att tänka på den riksdagsman i första kammaren som för flera år sedan avslutade sitt anförande med att säga: "Ja, herr talman, detta är såvitt jag vet min uppfattning." Det är ungefär detsamma som kommer fram i denna reservation. Men jag är ledsen för att jag använde ordet betydelselös när det nu står "begränsad betydelse".

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Idyllen och det goda samarbetet i de små företagen är inte precis perfekt, herr Fridolfsson. Det visade en undersökning som LO gjorde. I den kom det fram många kritiska synpunkter på arbetsmiljö och annat i de små företagen.

Sedan tar herr Wennerfors upp detta att vi skriver "en betydande majoritet". Ni hade 22 reservationer, och i fråga om samtliga dessa hade vi folkpartiet med oss och ofta även vänsterpartiet kommunisterna. I fråga om 18 av era reservationer ställde också centerpartiet upp på vår linje. Då är det en betydande majoritet i riksdagen, för ni är ju inte så förskräckligt många ens nu, och ni var ännu färre vid det tillfället.

Herr LIDBOM (s):

Herr talman! Först en reflexion i marginalen till detta ärende.

Jag undrar om vi inte litet var oavsett partitillhörighet känner en smula olust när vi ser hur regeringen i den ena frågan efter den andra väljer att försöka smita ifrån sitt ansvar för beslut som den upplever som bekymmersamma. I stället för att öppet och ärligt tala om vart den syftar väljer regeringen att svepa in sina beslut i dimridåer av halvsanningar och obegripligheter. Så var det i fredags, när statsministern skulle besvara några koncisa frågor om energipolitiken som Olof Palme hade ställt i en interpellation. Efteråt skämdes t. o. m. den borgerliga pressen över Thorbjörn Fälldins undanflykter – det är åtminstone det intryck man får när man tar del av tidningarnas ledarsidor.

Så är det i dag när vi behandlar den proposition om ändringar i medbestämmandelagen som arbetsmarknadsministern har signerat – en snårig

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

och svårläst proposition som innebär att man slår vakt om kapitalets makt. Den propositionen har Per Ahlmark i olika sammanhang offentligen presenterat som ett förslag i löntagarnas intresse och ett tillmötesgående av deras önskemål. Utskottet, dvs. dess borgerliga majoritet, påstår att propositionen bidrar till större klarhet och gör det lättare för arbetsmarknadens parter att hantera medbestämmandefrågorna. Om utskottet i stället sagt att propositionen gör det lättare för arbetsgivarna att säga nej till löntagarnas krav i pågående eller framtida förhandlingar om medbestämmandeavtal – ja, då hade man kommit sanningen närmare.

Det är ändå ganska utmanande av Per Ahlmark att låta påskina att hans förslag ligger i linje med önskemål från löntagarorganisationerna. Några dagar efter det att regeringsförslaget hade offentliggjorts fick han motta en skriftlig protest från LO och TCO. I sitt gemensamma brev till arbetsmarknadsministern skrev Gunnar Nilsson och Lennart Bodström: "Det förslag till ändringar i medbestämmandelagen som regeringen nu presenterat i en lagrådsremiss tillgodoser inte våra önskemål." I fortsättningen innehåller brevet en till formen hovsam men i sak utomordentligt bister kritik av förslaget, som enligt organisationernas samfälliga bedömning innebär "en försämring i förhållande till det oklara läge som nu råder".

Ja, så förhåller det sig alltså med den större klarheten och tillmötesgåendet av löntagarorganisationernas önskemål. Då skall man också hålla i minnet att osäkerheten om innebörden av medbestämmandelagen är resultatet av en borgerlig lottseger under jämviktsriksdagen.

I den socialdemokratiska regeringens proposition förra året var grundinställningen otvetydig. Medbestämmandeavtal skulle kunna träffas inte bara om personalfrågor och arbetets organisation och ledning utan också om företagsledningsfrågor. Bolagslagstiftningen fick inte innebära några hinder av praktisk betydelse för medbestämmandeavtal. Någon särskild lagbestämmelse om detta ansågs inte nödvändig, om motiven till lagtexten var tillräckligt klara.

De borgerliga partierna ville inte skriva under Ingemund Bengtssons uttalanden i propositionen, utan de beställde ytterligare utredning. Det är det utredningsarbetet som nu utmynnat i Per Ahlmarks proposition om ändringar i medbestämmandelagen.

Av flera skäl skall jag avstå från att här göra någon detaljerad genomgång av den Ahlmarkska propositionen. Den är så teoretisk och så fylld av suddiga och motsägelsefulla uttalanden att var och en som försöker tolka den måste göra den reservationen att han aldrig kan vara riktigt säker på att träffa rätt. Det enda som förefaller säkert är att ändringarna i medbestämmandelagen går i fel riktning från löntagarnas synpunkt sett. Det har Per Ahlmark också fått både LO:s och TCO:s ord på.

Det är inte längre tal om den i princip obegränsade avtalsfrihet som löntagarorganisationerna krävt och som vi från socialdemokratiskt håll föreslagit.

I sitt anförande tidigare i dag tog Per Ahlmark upp en artikel i Dagens

Nyheter där jag skrivit om ändringarna i medbestämmandelagen. Han gillar inte att jag uttrycker det så att den borgerliga regeringen inte litar på att arbetsgivarna är starka nog att på egen hand försvara kapitalintressena, eftersom de inte törs ge löntagarna och arbetsgivarna den avtalsfrihet som LO och TCO har begärt. Därför att de inte törs det skall medbestämmandelagen nu stympas och idéerna bakom den gamla § 32 i större eller mindre utsträckning smygats in igen.

Om jag fattade Per Ahlmark rätt anser han att man här i själva verket står inför oöverstigliga svårigheter. Han menar att det inte går att ha regler som tillåter avtal som ger löntagarna medbestämmande i de centrala företagsledningsfrågorna. I propositionen uttrycker han samma sak så att avtalsfriheten inte bör vara så vidsträckt att företaget/arbetsgivaren kan frånhända sig möjligheten att ta det yttersta ekonomiska ansvaret för verksamheten.

Så står det i propositionen. Det är inte precis något glasklart sätt att ange gränserna för avtalsfriheten. Tanken att kapitalägarnas makt skall skyddas är visserligen tydlig nog. Men hur långt skall detta skydd sträckas? Hur mycket av den gamla § 32 vill regeringen återinföra? Det blir man inte klok på hur man än vänder och vrider på olika uttalanden i propositionen och utskottsbetänkandet. För varje uttalande som tycks peka i en riktning går det att leta upp ett annat som pekar i motsatt riktning.

För min del har jag till en början över huvud taget inte kunnat följa med herr Ahlmark i hans resonemang om omöjligheten. Varför kan man inte tillåta att arbetsgivare och löntagare kommer överens om att löntagarna skall få ta ett större ekonomiskt ansvar i företaget, att löntagarna skall få delta även i de ekonomiskt viktigaste besluten? Vilka olyckor hotar, om man nu väljer den politiska ståndpunkten och sedan utformar den lämpligaste tekniska lösningen till detta?

Jag lovade att inte fördjupa mig i själva propositionen och göra någon detaljgranskning av den. I stället skall jag, så här i elfte timmen, göra ett sista försök att få åtminstone något av dunklet kring propositionen skingrat, genom att ställa ett par konkreta frågor till arbetsmarknadsministern.

Först och främst är det en sak som jag är väldigt nyfiken på i detta sammanhang. Per Ahlmark säger att det går att träffa avtal om medbestämmande även när det gäller företagsledningsfrågor. Det finns ett stort utrymme för avtal på företagsledningsområdet. Så vill jag minnas att hans ord föll. För att klara ut vad det egentligen handlar om vill jag vända på steken och fråga Per Ahlmark: Finns det några typer av företagsbeslut som är helt undantagna från medbestämmande och som man inte får träffa avtal om, avtal som ger löntagarna ett verkligt medinflytande? Är det t. ex. meningen att löntagarna aldrig – inte ens om arbetsgivarna går med på det – genom avtal skall kunna få vetorätt gentemot beslut som gäller permitteringar eller uppsägningar på grund av arbetsbrist? Hur är det i det hänseendet med beslut om nedläggning

Ändring i medbestämmandelagen

av en verksamhetsgren eller med beslut om flyttning av viss produktion från en ort till en annan? Hur är det med beslut om nyinvesteringar? Finns här några beslut – och i så fall vilka – som det enligt arbetsmarknadsministrerns bedömningar inte går att träffa medbestämmandeavtal om?

Det är det ena sättet att angripa problemen för att söka bringa klarhet i saken. Ett annat sätt leder mig till en annan fråga. Låt oss utgå ifrån att man kan träffa medbestämmandeavtal över ett mycket vidsträckt fält. Då vill jag fråga: Är det verkligen meningen att en arbetsgivare i princip skall kunna åsidosätta vilket medbestämmandeavtal som helst, när som helst, utan annan motivering än att han anser att han måste göra det för att säkerställa en nödvändig vinstutveckling i företaget? Om nu arbetsgivaren tydligen ibland har rätt att ingripa för att försvara företagets ekonomiska intressen och åsidosätta avtalet utan att bli skadeståndsskyldig, var går gränserna för denna stoppningsrätt eller rätt att ingripa? Kan arbetsgivaren ingripa så fort han anser att ett beslut som löntagarna vill ha fram går i fel riktning och äventyrar en någorlunda rimlig vinstutveckling i företaget? Eller fordras det någonting mer? Fordras det någonting mer, kommer naturligtvis följdfrågan: På vilket sätt skall kapitalintressena vara hotade för att en arbetsgivare skall ha rätt att köra över ett medbestämmandeavtal?

Svaren på dessa frågor är väldigt viktiga att få för dem som nu skall sätta sig ned och förhandla och komma överens om medbestämmandeavtal i framtiden. Det är väsentligt att löntagarorganisationerna vet vilka typer av frågor de kan ge sig in på i sina förhandlingar så att de kan bedöma risken för att kommande medbestämmandeavtal trasas sönder genom arbetsgivarnas ingripanden – eller stoppningsingripanden, som Per Ahlmark kallar det – eller i värsta fall genom ideliga domstolsprocesser.

Det är rimligen på detta sätt som man borde ha behandlat problemen i propositionen, i stället för att ägna sig åt allt detta juristeri, hårklyveri och teoretiserande. Man borde ha tagit upp de praktiskt viktiga problem som de fackliga organisationerna och arbetsgivarorganisationerna måste angripa när de förhandlar om avtal. Man borde ha ställt frågorna konkret. På så vis kan de nödvändiga upplysningarna plogas fram. Jag tycker att arbetsmarknadsministern borde känna sitt ansvar för att parterna på arbetsmarknaden verkligen får den vägledning de nu måste ha när de skall förhandla om medbestämmandeavtal.

Nu är jag i och för sig medveten om att de uttalanden som Per Ahlmark kan komma att göra här i kammaren i dag inte har samma betydelse för tolkningen av ändringarna i medbestämmandelagen som uttalanden i propositionen. Erfarenhetsmässigt brukar ju domstolarna fästa ganska liten vikt vid vad statsråd och riksdagsledamöter säger under kammardebatterna, och det finns vissa skäl för det. Men det hindrar naturligtvis inte att jag med spänning avvaktar svaren på mina frågor. Så här några minuter före voteringen är det på tiden att riksdagen får konkreta besked.

Till sist: Både arbetsmarknadsministern och andra har här i debatten sagt att vi socialdemokrater av politiska skäl blåser upp den här saken, att vi är ute för att komma åt de borgerliga partierna och påvisa deras löntagarfientlighet. Jag kan försäkra arbetsmarknadsministern att när vi vädrar vår oro och vår olust så har det förankring i verkligheten. Själv har jag så pass nära kontakt med de förestående förhandlingarna om medbestämmandeavtal, via LO, att jag kan intyga att både LO och TCO är verkligt bekymrade.

Organisationerna måste veta vad det är de kan sätta sig och förhandla om. De måste känna att de står på någorlunda säker mark. De kan inte träffa avtal om de inte vet vad dessa är värda, om de inte vet ifall de över huvud taget står sig eller i varje fall inte vet om de kan åsidosättas i än det ena, än det andra fallet på allmänt lösa grunder, om de inte vet hur pass kniviga domstolsprocesser avtalen kan leda fram till. Det är alltså, herr talman, en viktig och väsentlig oro som arbetsmarknadsministern fortfarande har chans att i någon liten mån stilla.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det finns två sätt att föra den här debatten på, och socialdemokratin har använt båda.

Det ena är att säga att det inte föreligger några stora skillnader utan att det är fråga om marginella förändringar. Ett enigt utskott har uttalat följande: "I den diskussion som förts efter riksdagens begäran om utredning förra året har den aktuella frågan om medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen stundom fått överdrivna proportioner." Det är alltså ett försök att dämpa ner motsättningarna, enligt min mening helt med rätta därför att motsättningarna är utomordentligt små.

Den andra linjen är att göra våldsamma motsättningar av allting och prata rakt ut i luften. Carl Lidbom representerar denna senare falang. Han har i en artikel i Dagens Nyheter den 16 april i år sagt att "grunden rycks undan för förhandlingarna om medbestämmanderätt för löntagarna i företagen". Han säger att propositionen är "ett bistert aprilskämt" och vidare: "§ 32 sägs vara avskaffad. Men lagen skall fortfarande utgöra en skyddsmur kring kapitalets makt. Arbetsmarknadsministern försöker trösta löntagarna med att det finns så mycket annat de kan få inflytande på än de centrala företagsledningsfrågorna."

Två linjer alltså. Den ena talar om att frågan fått "överdrivna proportioner" i debatten, och den andra säger att man i stort sett har avskaffat lagen.

Carl Lidbom fullföljer sin agitation i dagens inlägg. Han säger att regeringen försöker smita ifrån sitt ansvar genom dimridåer. Våra juridiska experter har alltså gjort en utförlig utredning om förhållandet mellan medbestämmandelagen och associationsrättslagstiftningen – den är re-

Ändring i medbestämmandelagen

dovisad i propositionen – och där har gjorts ett antal klarlägganden som är av värde. Carl Lidbom påstår då att man slår vakt om gamla § 32. Så är det ju inte alls. Samma paragraf som vi beslutade om förra året finns kvar men med ett tillägg som ytterligare slår fast detta: "I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, med beaktande av vad som föreskrives i 3 §, bestämma att beslut, som annars skulle fattas av arbetsgivaren, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ."

Vi har alltså gjort en förbättring i § 32 i den riktning som Carl Lidbom själv begär. Och det som var en bra lag förra året, då ni själva lade fram den, blir tydligen en eländig lag när vi försvarar den och värnar om den!

Så säger han att det här är en "grötig" proposition, eller vad det var för ord han använde. Vad skall man då säga om den lagtext som Carl Lidbom uppmanar kammaren att rösta på? Det står där att "utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen" osv. skall man kunna besluta om en rad saker. Men sedan visar det sig att man i motivdelen säger, att det ändå finns vissa begränsningar med "hänsyn till tvingande lag m. m.". "Vissa undantag" blir därför nödvändiga. Det säger man klart ut i motivtexten. Men i den lagtext man föreslår säger man alltså "utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen". Det är helt ologiskt. Motivtext och lagtext går där inte ihop. Men det gör de i propositionen och i utskottsmajoritetens förslag.

Hur mycket av gamla § 32 vill man återinföra? är Carl Lidboms huvudfråga. Ingenting! Det är ju tvärtom den paragraf som vi var överens om förra året, som här preciseras och som byggs ut. Man klarlägger mer än tidigare förhållandet mellan medbestämmandelagen och annan associationsrättslig lagstiftning.

Att det är utomordentligt likartade värderingar, som bygger under den här propositionen och den gamla, har jag redan visat i ett resonemang som jag hade med den förre arbetsmarknadsministern. Jag pekade på hans motivtext och jämförde med min egen motivtext. Det visar sig att de är utomordentligt likartade.

Sedan ställer Carl Lidbom en fråga som han låtsas är konkret: Vilka frågor skall man inte få träffa medbestämmandeavtal om?

Han säger i sin artikel att regeringens förslag innebär väsentliga förändringar i rätten att träffa medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet. Inte ens om arbetsgivarna skulle gå med på det, säger han, skall löntagarna enligt regeringsförslaget kunna få ett säkerställt inflytande, t. ex. genom vetorätt, på beslut om permitteringar, uppsägningar på grund av arbetsbrist, nedläggning eller flyttning av produktionen, nyinvesteringar eller andra beslut av den karaktären.

Jag har redan sagt vad jag anser om argumentet att man skulle låta det bli avgörande vad arbetsgivarna går med på eller till äventyrs är tillräckligt starka att inte gå med på. Det kan lagstiftaren och rättstillämparen inte låta vara avgörande. Nej, man träffar avtal inom ramen

för den lagstiftning som finns, och i normalfallet kan man träffa avtal om en hel rad av de saker Carl Lidbom tar upp.

Vad ligger då under herr Lidboms fråga? Det måste ju ändå vara något slags extremfall han tänker på, alltså det extremfall som socialdemokraterna också i själva reservationen har varit inne på.

Låt oss tänka oss ett medbestämmandeavtal som ger den fackliga organisationen en obetingad rätt att inlägga veto mot nedläggning av arbetsgivarens rörelse, eller för den delen mot varje inskränkning av rörelsen, eller ett avtal som ger den fackliga organisationen samma rätt inför varje tilltänkt omläggning av produktionen. Vad ligger egentligen i kravet, som det talas om i socialdemokraternas partimotion, att ett sådant avtal skall kunna träffas och upprätthållas "med full verkan"?

Skall arbetsdomstolen döma ut miljonbelopp i allmänna skadestånd för att förmå företaget att respektera avtalet, när avgörande företagsekonomiska skäl talar för en nedläggning eller för att man går över från en produktionsinriktning till en annan?

Skall företaget vara skyldigt, vid risk för stora allmänna skadestånd, att fortsätta verksamheten trots att aktiekapitalet smälter samman och företaget riskerar sina möjligheter att betala leverantörer och andra fordringsägare?

Jag ställer inte de frågorna för att jag tror att de fackliga organisationerna skulle ställa sådana krav. Jag gör det därför att vi talar om den rättsliga sidan av problemet hur arbetsdomstolen skall döma om ett sådant fall trots allt uppkommer. Nu är kanske herr Lidbom på den här senare punkten beredd att svara att det får dras en gräns med hänsyn t. ex. till tvingande bestämmelser i aktiebolagslagen eller i brottsbalken eller på andra håll. Men hur exakt dras den gränsen? Det är ju den frågan vi alla ställs inför när vi diskuterar den här problematiken.

Det går i själva verket inte att göra gällande att man driver principen att medbestämmandeavtalen skall gälla fullt ut och utan hänsyn till andra intressen. Vad som går att säga är att huvudregeln skall vara att medbestämmandeavtalen skall gälla och respekteras som andra avtal, men att man ytterst måste räkna med gränser av hänsyn till motstående intressen. Det har vi sagt. Det är i realiteten vad den socialdemokratiska regeringen förra året sade. Och det innebär att i normalfallet bör den veiofråga som herr Lidbom berör kunna bli föremål för avtal mellan parterna.

Herr LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar inte upp den kastade handsken beträffande sättet att debattera här i kammaren. När Per Ahlmark kritiserar vårt sätt att föra debatten, så tycker jag det leder in på ett sidospår. Jag anser att det är värdefullare att använda de minuter som står oss till buds till att försöka skapa litet av den klarhet som jag efterlyste.

Jag lyssnade noga på Per Ahlmark. Han sade att det här är en förbättring av den 32 § som socialdemokratin föreslog i sin proposition och att det

är alldeles fel att de nuvarande regeringspartierna skulle slå vakt om den gamla § 32 och vilja återinföra den. Ja, låt oss också lämna den typen av diskussion och försöka konkret komma in på frågan vad det hela gäller: Vilket utrymme finns för att träffa avtal? Hur vidsträckt är avtalsfriheten över huvud taget?

Per Ahlmark säger att man kan inte ha en avtalsfrihet som är så vidsträckt att medbestämmandeavtalen alltid går före annan lagstiftning. Nej, men det gäller ju inte bara medbestämmandeavtal – det gäller alla avtal över huvud taget. Om man träffar ett rent affärsmässigt avtal och det skulle komma i konflikt med tullagstiftningen eller miljölagstiftningen eller produktlagstiftningen, så viker naturligtvis avtalet – utan att det står ett ord om det i avtalet – för den tvingande lagbestämmelsen. Det har jag inte bestritt.

Men det är inte detta det handlar om, utan det handlar om hur mycket kapitalägarna skall få avstå från genom sådana här medbestämmandeavtal. Kan de gå med på att löntagarna genom vetorätt eller på annat sätt blir likaberättigad part också när det gäller att bestämma sådana här viktiga frågor som inskränkningar i driften, nedläggning av en verksamhetsgren eller flyttning av produktionen?

Per Ahlmark svarar: Man kan inte låta dem bestämma detta, för tänk om avtalsfriheten var så vidsträckt att löntagarna kunde bestämma, att här får inte ske någon nedläggning alls av företaget, fastän företaget är konkurshotat, hur skulle det gå för sig? Ja, det är en egendomlig uppfattning för det första om löntagarorganisationerna och deras ansvarskänsla och för det andra om arbetsgivarnas och deras organisationers motståndskraft mot orimliga krav. Jag kan inte inse att det måste vara en uppgift för samhället att slå vakt om kapitalets makt på punkter där Arbetsgivareföreningen inte själv orkar försvara denna makt vid förhandlingsbordet. Jag ser fortfarande inte vad det är för faror som hotar.

Till sist: Det här rör sig om väldigt praktiska ting över huvud taget. De exempel som jag nyss nämnde rörande nedläggning av verksamhetsgrenar och sådant gäller väl praktiska frågor.

Vidare: När skall arbetsgivarna kunna ingripa? Hur mycket måste kapitalintressena vara i fara? Räcker det med att företaget säger att här blir inte vinstutvecklingen tillräckligt god om löntagarna får som de vill? Ta som exempel att löntagarna fått rätten att bestämma om löneformen i ett företag. De säger: Nu skall det inte vara ackordslön här, utan det skall vara månadslön. I så fall invänder kanske arbetsgivaren att detta går inte för sig, för då minskar vinsterna i sådan utsträckning att företaget inte blir tillräckligt lönsamt längre. Skall det vara möjligt att köra över ett medbestämmandeavtal, som enligt sin klara ordalydelse ger löntagarna rätten att bestämma över löneformen, på sådana grunder – bara därför att vinsterna naggas i kanten?

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Carl Lidboms inlägg fortsätter att vara lysande exempel på det som utskottet enhälligt säger, nämligen att den här debatten "stundom fått överdrivna proportioner".

Herr Lidbom vägrar att lyssna på vad jag säger. Jag har ju svarat. Jag har givit ett alldeles klart svar på just de frågor som herr Lidbom tog upp, nämligen frågan om ett avtal om vetorätt, beslut om permitteringar och uppsägningar på grund av arbetsbrist, nedläggning eller flyttning av produktion, nyinvesteringar eller andra beslut av den karaktären.

Jag sade ju att det i själva verket inte går att göra gällande att man kan driva principen om att medbestämmandeavtalet skall gälla fullt ut och utan hänsyn till andra intressen. Vad som går att säga är att huvudregeln skall vara att medbestämmandeavtalet skall gälla och respekteras som andra avtal, men att man ytterst måste räkna med gränser av hänsyn till motstående intressen. Det har den nya regeringen sagt, och det är i realiteten också vad den gamla uttalat. Detta innebär att den vetofråga som herr Lidbom berörde i normalfallet bör kunna bli föremål för avtal mellan parterna. Det var mitt svar till herr Lidbom.

Men så tog jag upp den gränsdragning som ingen av oss kommer ifrån, nämligen beträffande några extrema fall, och ställde några frågor just för att visa att det här finns en rättslig problematik, som man inte bara kan hoppa över.

Jag sade uttryckligen att jag inte ställde de frågorna för att jag tror att de fackliga organisationerna skulle komma med sådana krav. Herr Lidbom påstod att jag hade sagt att det är just vad de fackliga organisationerna kommer att göra. Jag sade uttryckligen ifrån att jag *icke* tror att de fackliga organisationerna kommer att ställa sådana krav. Jag tog upp saken för att belysa den rättsliga sidan av det här problemet.

Det är klart att man kan säga att juridik, rättspraxis och sådant är alldeles likgiltigt. I så fall förstår jag den socialdemokratiska reservationen. Där sägs 'det ju alldeles klart att "... utan hinder av vad som föreskrivs i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar ...' etc., – men samtidigt säger man i motivtexten till denna lag att det finns "vissa begränsningar med hänsyn till tvingande lag m. m.", "frånsett vissa undantag" och så begränsningen beträffande "viss fråga" eller "visst slag av frågor".

Man gör alltså tre slag av begränsningar i motivtexten, men i lagtexten låtsas man knappast om dem. Men det är klart att det kan finnas risk för kollision med annan lagstiftning. Man kan ju inte avtala om t. ex. företagens skyldighet att leverera in källskatt – enligt uppbördslagen – skyldigheten för företag som börjar komma på obestånd att avveckla i tid enligt brottsbalken – eller skyldigheten för aktiebolag att träda i likvidation när det återstår bara en tredjedel av aktiekapitalet enligt aktiebolagslagen. Men detta är extremfall. Det avgörande är att i den proposition som förra året framlades av den gamla regeringen och i den proposition som jag framlagt i år slås huvudregeln fast om hur omfattande

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

medbestämmandeavtalet kan göras. Jag har skrivit om det på följande sätt på s. 108 i propositionen:

”I botten av varje diskussion om medbestämmande på företagsledningsområdet ligger oundvikligen problemet hur rätten att bestämma i frågor av betydelse för företagets bestånd och utveckling skall förenas med ansvar för de beslut som fattas. Att medbestämmandet ytterst drar med sig frågor av denna innebörd och omfattning betyder emellertid ingalunda att vägen tills vidare är stängd för medbestämmande på företagsledningsområdet. Tvärtom måste det anses föreligga ett betydande utrymme för avtal på detta område, genom vilka företaget/arbetsgivaren gör åtaganden av ekonomisk betydelse. Denna uppfattning har kommit till tydligt uttryck i MBL:s förarbeten, och bör också anses ligga till grund för de tillägg till lagen som nu föreslås.”

Herr LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att vi till sist kryper en aning närmare sanningen. Det är två huvudproblem.

Det första problemet är: Finns det några frågor som är undantagna från medbestämmandeavtal, eller kan man träffa avtal om vad som helst? Kan man t. ex. ha avtal som ger löntagarna vetorätt beträffande permitteringar, uppsägningar på grund av arbetsbrist, nedläggning av produktion och flyttning av produktion? Nu blev svaret från Per Ahlmark, om jag fattade honom rätt: Ja, det kan man. Det finns inga frågor som undantas. En annan sak är att bestämmelserna inte kan gälla under alla omständigheter, utan det finns fall då arbetsgivaren måste kunna ingripa utan att ådra sig skadeståndsskyldighet. Det var ett mycket stort steg framåt, om jag nu har uppfattat det hela riktigt, men detta borde i så fall sannerligen ha stått i motiven. Den tanken borde ha tagits med i polemik mot lagrådet som diskuterat de här frågorna utförligt och som har en helt annan grundsyn.

Det andra problemet gällde de allmänna förutsättningarna för arbetsgivarens rätt att ingripa, hans s. k. stoppningsrätt. Jag frågade: Kan en arbetsgivare ingripa för att värna om vinstutvecklingen i företaget eller måste det vara fråga om någonting verkligt allvarligt, som ett konkurshot, för att han skall kunna stoppa löntagarna? Måste han kunna åberopa att företaget får träda i likvidation om man gör som löntagarna vill? Eller räcker det med att han säger: Jag är satt att bevaka kapitalägarnas intressen. De skall inte behöva finna sig i att vinstnivån sjunker i det här företaget från 15 till 5 %. Jag måste stoppa er framfart och gå ifrån vad vi har skrivit i medbestämmandeavtalet om att ni får bestämma löneformen själva i det här företaget. Vi måste återinföra ackord.

Får jag där också det svaret att det är klart att man skall kunna träffa sådana avtal och att en arbetsgivare inte får spola det här med löneformen bara därför att vinsterna kryper ned litet grand – då har vi kommit ytterligare ett stort steg på vägen. Jag måste i så fall bara åter beklaga att detta inte behandlas i motivuttalandena.

Herr Ahlmark lägger ned mycket möda på att polemisera mot den socialdemokratiska reservationen och dess lagtext. Jag har inte tagit upp den här, därför att trots allt vet vi ju alla att vi kommer att rösta om propositionens lagtext, och med all sannolikhet är det den som går igenom. Det är angeläget att söka få klarhet i vad lagen kommer att innebära i framtiden.

Nu gäller beträffande både propositionens och reservanternas lagtext att det inte finns någon perfekt text som ger full klarhet. Här kan man skapa tillräcklig klarhet bara genom en kombination av att skriva lagtexten så gott det går och att ge motiv som förklarar och vägleder.

Det är möjligt att reservationens lagtext kunde ha varit ännu bättre. Man kunde ha specificerat "utan hinder av" de och de paragraferna i bolagslagen – vad vet jag? Men det är en rätt akademisk och likgiltig diskussion i det här sammanhanget. Det väsentliga är att vi försöker få klarhet i frågan: Hur vidsträckt är avtalsfriheten?

Får jag till sist också en bekräftelse på att stoppningsrätten är så begränsad att arbetsgivaren inte kan utöva den bara för att slå vakt om företagets vinstutveckling så är jag helt nöjd – såvitt gäller herr Ahlmarks debattinslag här i dag. Däremot tyvärr ingalunda med propositionen.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det hade underlättat vår diskussion nu om Carl Lidbom hade följt med i den debatt som jag hade tidigare i dag på just denna punkt. Där utgick jag nämligen ifrån ett antal motivuttalanden i den proposition som lades förra året och som jag på den här punkten i stort sett kan ansluta mig till.

Det står i den proposition som alltså lades fram av Carl Lidboms regering på s. 332: "Det ligger dock i sakens natur att beslutsdelegation inte utan åsidosättande av aktiebolagslagstiftningen kan ske i sådan utsträckning att styrelsen för ett bolag i realiteten måste anses ha frånträtt sin ställning som en sådan. Att en gräns av den innebörden måste finnas är dock knappast något som reser praktiska problem vid tillämpning av reglerna om medbestämmanderätt för arbetstagarna."

Och den gamla regeringen fortsatte:

"I princip torde å andra sidan gälla att beslut som i aktiebolagslagstiftningen förbehållits bolagsstämman inte kan överflyttas på annat beslutande organ genom kollektivavtal. Frågor om ändring av bolagsordningen, höjning eller nedsättning av aktiekapitalet, likvidation och utseende av styrelse och revisor kan inte på grund av avtal avgöras av någon annan än bolagsstämman. Aktiebolagslagens regler om vinstfördelning kan inte heller sättas åt sidan genom kollektivavtal i den mån dessa regler avser att skydda det bundna kapitalet eller tillförsäkra minoritet rätt till vinstutdelning."

Jag har tagit några citat här för att visa de avgränsningar som man gjorde förra året från den socialdemokratiska regeringens sida.

Det är alltså på det viset att vi var mycket överens förra året när

Ändring i medbestämmandelagen

vi genomförde den nya medbestämmandelagen. Olof Palme sade att folkpartiet i stort sett hade godtagit reformförslaget och att det hedrade detta parti. Vi var överens på de allra flesta punkter.

Men det fanns några skiljaktiga punkter där det närmast gällde skrivningarna. Det var dessutom 200-kronorsregeln och något annat som vi resonerade om. Vi var också överens om att det kunde bli kollision mellan medbestämmandelagen och några andra lagar. Och vi var överens om att detta skulle utredas mera. Denna utredning har nu skett, och vi har fått ett tillägg till lagen som innebär ett förtydligande, liksom motivtexten bakom denna lagförändring utgör ett förtydligande.

Då visar det sig att när vi gör detta, helt i den anda av gemenskap som har burit upp medbestämmandelagen under det här senaste året, så lägger man ifrån socialdemokratisk sida fram en lagtext som är ohållbar och talar om "utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen", samtidigt som det i motivtexten görs två eller tre undantag.

Jag tycker därför att det är riktigt att utskottet sagt att den här debatten ofta fått "överdrivna proportioner". Och jag tror det vore bra om vi nu slog fast den grundläggande värdegemenskapen från en överväldigande del av den svenska riksdagen när det gäller utformningen av vår medbestämmandelag.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Lidbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag vill först göra en liten kommentar till det uttalande som utskottets talesman herr Wirtén gjorde när han beträffande skadeståndssanktionerna i samband med deltagande i olovlig konflikt deklarerade att borgarna i detta fall hade att välja mellan att slopa 200-kronorsregeln och att avskeda arbetare.

Herr Wirténs uttalande innebär ett felaktigt återgivande av nu gällande lagbestämmelser. Både i förarbetena till lagen om anställningsskydd och i förarbetena till lagen om medbestämmande i arbetslivet föreskrivs möjligheter att såväl avskeda dem som deltar i en olovlig konflikt som att utdöma skadestånd. När det gäller skadeståndet är detta inte som tidigare maximerat till 200 kr., utan arbetsdomstolen kan i framtiden fastställa ett obegränsat skadeståndsbelopp.

Framställningen över vad som gäller i samband med skadeståndssanktioner mot dem som deltar i olovlig konflikt var således felaktig.

Jag skall härefter beröra några av de krav på ändringar och tillägg i den s. k. medbestämmandelagen som vänsterpartiet kommunisterna på nytt reser. Det gäller förhandlingsrätten enligt 11 och 12 §§, begränsningen av informationsrätten, där vi yrkat att 21 och 22 §§ skall utgå, rätten till politisk verksamhet på arbetsplatserna, rätten till internationella sympatiåtgärder och politisk strejk samt rätten till fackföreningsmöten på betald arbetstid. De övriga frågorna har tidigare ingående berörts av

andra representanter från vänsterpartiet kommunisterna.

Jag skall börja med att säga något om 11 § i medbestämmandelagen, som föreskriver skyldighet för arbetsköparna att ta upp förhandlingar på eget initiativ med facket när det gäller en planerad viktig förändring av verksamheten. Vi har från vårt parti poängterat att detta innebär ett framsteg för fackföreningarna, men vi är kritiska mot det tillägg som gjorts till paragrafen och som lyder: "Om synnerliga skäl föranleder det, får arbetsgivaren fatta och verkställa beslut innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt första stycket."

Detta tillägg gör det möjligt för arbetsköparna att kringgå den lagstadgade primära förhandlingsskyldigheten. Om en arbetsköpare fattar och verkställer beslut innan förhandlingarna är slutförda tvingas facket driva frågan till avgörande inför arbetsdomstolen. Och där kan inte facket – så har i varje fall vi uppfattat saken – förvänta sig några större framgångar i mål som har betydelse för arbetarklassen. Det visar också arbetsdomstolens senaste utslag i tvisten mellan Volvo och Metallindustriarbetsförbundet, där arbetsdomstolen gav arbetsköparna rätt att verkställa beslut om permitteringar innan förhandlingarna slutförts. Därmed har den första AD-domen med hänvisning till medbestämmandelagen spikat en rättighet för arbetsköparna. Denna dom är dessutom prejudicerande, dvs. det är ingen mening för andra fack att driva liknande tvister till arbetsdomstolen. Ekonomiska förluster för arbetsköparna är enligt arbetsdomstolen att betrakta som synnerliga skäl, och de ger arbetsköparna rätt att frånga förhandlingsskyldigheten.

12 §, som gäller den utvidgade förhandlingsrätten, stadgar att arbetsköparna är skyldiga att ställa upp i förhandlingar, om facket begär det, och det rör sig om frågor som innebär förändringar för medlem i organisationen. Men även här finns det ett tillägg som sätter också denna paragraf ur spel. Det sägs: "Om särskilda skäl föranleder det, får arbetsgivaren dock fatta och verkställa beslutet innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet."

Vad innebär då begreppet "särskilda skäl"? Det vet ingen ännu, men arbetsköparna kan hävda nära nog vad som helst. Sedan är det facket som får driva frågan till tvist, och det blir då återigen arbetsdomstolen som avgör vad särskilda skäl är för någonting.

Expertis inom arbetsrätten har gjort uttalanden om vad man skall tolka in i detta begrepp och sagt att om det medför "olägenhet för företaget", är det att anse som ett särskilt skäl. Det är arbetsköparen som skall göra den bedömningen. Han kan då hävda att det är en olägenhet och därigenom undgå förhandlingsskyldigheten och fatta och verkställa beslutet.

11 och 12 §§ skulle ge fackföreningarna en starkare ställning förhandlingsmässigt, men med de begränsningar som tilläggen om synnerliga och särskilda skäl innebär urholkas den omtalade förstärkta förhandlingsrätten så mycket att den nära nog är tillbaka vid de regler man tidigare hade.

Det måste också sägas att en överenskommelse enligt 11 och 12 §§ inte är något egentligt avtal. Har man vid primärförhandlingar enligt 11 § eller vid förhandlingar enligt 12 § enats om någonting, är detta inget avtal som är bindande för arbetsköparen hela avtalstiden ut, exempelvis om kollektivavtalet gäller i två år. När en fråga har slutbehandlats och man är ense om en viss tillämpning gäller denna bara till dess att exempelvis arbetsköparen på nytt aktualiserar frågan och hävdar att den skall tillämpas på ett annat sätt.

Kommer man inte överens med arbetsköparen om att fatta och verkställa ett visst beslut, utan facket har en uppfattning och arbetsköparen en annan, gäller ändå arbetsköparens mening. Detta sker då under skadeståndsansvar. Men med arbetsdomstolen i ryggen – det är ju den som skall avgöra om arbetsköparna gjort fel eller inte – kan arbetsköparen tryggt verkställa sitt beslut.

Skall det vara någon mening med dessa lagbestämmelser måste lönarbetarnas organisationer ges förhandlingsrätt i alla frågor som rör arbetslivet. Denna rätt måste, för att bli ett effektivt vapen mot arbetsköparna, kombineras med lokal strejkrätt såsom tidigare har hävdats av vpk. 10 § borde enligt vårt förslag också ändras så att förhandlingsrätten skulle gälla *i alla frågor*. Det är avgörande för att den utvidgade förhandlingsrätten skall bli meningsfull. Vänsterpartiet kommunisterna har upprepat kravet på att tilläggen om synnerliga och särskilda skäl tas bort ur lagtexten och att bestämmelser om lokal strejk införs i lagen.

När det gäller arbetsköparnas informationsskyldighet gentemot facket som stadgas i 19 § så urholkas också dessa bestämmelser längre fram i lagtexten. I 21 och 22 §§ föreskrivs arbetsköparnas rätt att kräva tystnadsplikt av fackets företrädare. Uppstår tvist om det är skäligt eller inte att kräva tystnadsplikt skall frågan hänskjutas till arbetsdomstolen för avgörande. Under tiden man väntar på AD:s ställningstagande gäller arbetsköparnas påtalade tystnadsplikt. Vi kan naturligtvis inte acceptera det, och vänsterpartiet kommunisterna hävdar att all information skall kunna föras vidare och det skall ankomma på fackföreningen hur och om så skall ske. Om det inte är så, kan viktig information medvetet och avsiktligt undanhållas de anställda. Ett domstolsförfarande från arbetsköparnas sida kan avsevärt försena en viktig information och väsentligt försvåra möjligheterna till motåtgärder från de anställda och från facket i en vital fråga.

Vi har därför yrkat att 21 och 22 §§ utgår ur lagen och att facket skall bestämma när och i vilken omfattning erhållen information skall föras vidare till de anställda.

Rätten till politisk verksamhet på arbetsplatserna är enligt vår mening en av de viktigaste frågorna som medbestämmandelagen inte reglerar. Enligt det beslut som riksdagen tog i samband med antagandet av lagen är denna enligt vårt sätt att se självklara rätt nu en förhandlingsfråga. Vi anser detta förhållande vara helt otillfredsställande och det bör med det snaraste ändras. Det är ett egendomligt synsätt som har deklarerats

från både de borgerliga partierna och socialdemokraterna, att rätten att bedriva politisk verksamhet skall stoppas vid fabriksportarna, medan man i samhället i övrigt har denna självklara rätt, och att socialdemokraterna – som genom en lottvinst vid antagandet av lagen fick igenom sin syn – menar att det skulle vara en förhandlingsfråga.

Att facket skall behöva sitta och förhandla med arbetsköparna om och i vilken omfattning politisk verksamhet skall få förekomma på en arbetsplats kan leda till att rätten till politisk verksamhet blir en bytesvara i exempelvis en lokal avtalsförhandling. Det borde stå klart för åtminstone socialdemokraterna att detta är i grunden fel och helt otillfredsställande. Hittills har mig veterligt inte något sådant avtal om rätt till politisk verksamhet träffats på svensk arbetsmarknad. Det är fortfarande arbetsköparna som enväldigt bestämmer om politisk verksamhet skall få bedrivas eller inte på ett företag. Man har således rätten att stoppa det.

Herr talman! Jag vill därför instämma i det särskilda yrkande av herr Franzén som delats ut i kammaren och som bl. a. tar upp just frågan om rätt till politisk verksamhet.

En annan fråga som också tas upp i detta särskilda yrkande är rätten att hålla fackföreningsmöten på betald arbetstid. Det blir i dag allt svårare för arbetarna att aktivt delta i den fackliga verksamheten och på ett riktigt sätt vara med och utforma krav och yrkanden som gäller arbetsplatsen. Skälet därtill är den strukturomvandling som det svenska samhället har drabbats av; dels har arbetsplatserna blivit allt större och dels har man tvingats att flytta allt längre från arbetsplatserna. Produktionen har drivits dithän att stress och jäkt ökat, och man har särat på arbetsprocessen så att det inte finns några möjligheter till samtal arbetare emellan.

Det är alltså en förändring av arbetsprocessen som i dag gör detta krav väsentligt mera aktuellt än det var tidigare. Det är också ett rättvisekrav. Det har talats om att det skall vara jämställda parter på arbetsmarknaden. Arbetsköparna sitter på arbetstid i sina tysta rum och diskuterar. Där lägger de upp sin strategi mot arbetarklassen och mot lönarbetarna. Det är då inte för mycket begärt att också de arbetande på betald arbetstid får ha fackföreningsmöten för att lägga upp sin strategi och sin taktik för att tillvarata sina egna intressen. Vi har således på nytt yrkat att man i lagen skall införa den rättigheten för fackföreningarna. Vpk har också i olika motioner rest krav om lagstadgande av fackföreningarnas rätt till internationella solidaritetsåtgärder och politiska strejker. Vi bedömer avsaknaden av rätt i den nya lagen till sådana fackliga aktioner som en mycket allvarlig brist.

Fackföreningarna måste i alla lägen kunna sätta kraft bakom de krav som ställs. Många av fackföreningsrörelsens krav är i dag politiskt betingade i större omfattning än tidigare. Det kan då inte vara riktigt att fackföreningsrörelsen står utan sitt effektivaste kampmedel i en allvarlig politisk situation, exempelvis om regeringen skulle vilja ansluta Sverige till Nato eller till EG. Det finns faktiskt de som tidigare har förespråkat

Ändring i medbestämmandelagen

just detta och som nu sitter i regeringsställning. Vi bör således inte vara främmande för att de på nytt kan väcka sådana förslag. Vi anser det nödvändigt att fackföreningsrörelsen utan att behöva tveka om huruvida det föreligger laglig rätt kan utveckla hela sin kraft i lönarbetarnas intressen i en politisk situation som går direkt mot arbetarklassens intressen.

Vänsterpartiet kommunisterna anser det lika nödvändigt att fackföreningsrörelsen kan utveckla hela sin kapacitet till stöd för förtryckta folk i länder där det råder politiskt och fackligt förtryck. Vi anser det vara en självklarhet att fackföreningsrörelsen skall ha laglig rätt att vidta kraftåtgärder för att solidarisera sig med sina klassbröder världen över. Dessa frågor är inte reglerade i nuvarande lagstiftning. Vpk reser därför på nytt kravet på en obegränsad rätt för fackföreningsrörelsen att tillgripa politiska strejker och internationella solidaritetsaktioner och att detta införes i en ny lagparagraf som vi också föreslagit.

Herr talman! I övrigt vill jag bara yrka bifall till motionen 907 på samtliga punkter.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt besvära kammaren ytterligare i den här debatten, men eftersom herr Hallgren började sitt anförande med att säga att jag hade givit en felaktig beskrivning av skadestandsreglerna känner jag mig föranlåten att ta upp en liten debatt med herr Hallgren på den punkten.

Jag tror att herr Hallgren har lyssnat dåligt på vad jag sade. Det som herr Hallgren åberopade om 200-kronorsregeln var ju inget annat än ett citat – jag citerade vår kanske rent av främste expert på arbetsrätt, professor Folke Schmidt. Jag skall gärna läsa in till kammarens protokoll exakt vad han sade, inför föregående års riksdagsbehandling.

I en intervju i Aftonbladet sade professor Schmidt: "Jag är själv socialdemokrat sen 1941, men på denna punkt anser jag att de borgerliga partierna har rätt. Tre saker är viktiga 1) att den enskilde inte drabbas orimligt hårt vid en vild strejk, 2) att fackföreningen inte skadas och 3) att avtal hålls. Sett från dessa utgångspunkter är det bättre med skadestånd högre än 200 kr. än avskedanden."

Anledningen till att professor Schmidt säger detta är naturligtvis att om man inte har denna möjlighet att utkräva skadestånd för en olovlig arbetskonflikt som är mycket svårartad, finns egentligen bara en sak kvar, nämligen att pröva frågan enligt lagen om anställningsskydd med eventuella avskedanden som följd. Det kan i det läget, som professor Schmidt sagt och i likhet med vad jag sade här förut, vara bättre att ha möjligheten till rimligt skadeståndsanspråk. Men jag vill tillägga att formuleringen var professor Schmidts. Jag har inte sagt att man alltid skall hålla sig till beloppet 200 kr. eller däröver. Tvärtom har vi från vårt håll sagt att man måste bedöma beloppets storlek beroende på avtalsbrottets karaktär. Det är f. ö. – som jag också sade förut – ett ställningstagande som är baserat på arbetsrättskommitténs förslag, som även

LO, TCO och de socialdemokratiska ledamöterna i utredningen stod bakom.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade väldigt noga på vad herr Wirtén sade. Han inledde sitt resonemang i det här avsnittet med att säga att vi ju hade att välja och att detta också var sanktionerat av en av landets experter på arbetsrätt. Så citerades det här uttalandet. Men när man framställer saken så, får ju den som lyssnar och den som sedan läser protokollet den uppfattningen att det föreligger möjlighet endera att döma ut ett högre skadestånd än 200 kr. eller att avskeda den som deltar i allvarlig olovlig konflikt. Men faktum är ju att båda sanktionerna är möjliga mot den som deltar i en sådan konflikt. Det skall man inte sticka under stol med från borgerligt håll.

Där ligger naturligtvis försämringen. Tidigare kunde man i alla fall inte dömas till mer än 200 kr. i skadestånd – men man kunde naturligtvis avskedas enligt de nya lagar som finns. Det är således en avsevärd försämring, för ingen vet i dag vad arbetsdomstolen kommer att ha för inställning när det gäller skadestånd.

Jag vill ha ett klart besked av herr Wirtén om han hävdar att det endera skall utgå skadestånd eller också får man sanktionera genom avskedande eller uppsägning.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Slutsatsen av herr Hallgrens resonemang måste bli att han menar att det är bättre att man bara har avskedandevägen att tillämpa än möjligheten att dessutom pröva skadeståndsvägen. Jag förmenar att valmöjligheten är en förbättring i lagen i stället för en försämring, som herr Hallgren säger.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirténs senaste inlägg understryker ytterligare det som tidigare sagts i debatten och visar hur litet talesmannen för utskottet har gått igenom kommunisternas förslag. Om herr Wirtén hade tittat det allra minsta på de yrkanden vi har ställt hade han funnit att vi yrkar att inget skadestånd skall ådömas vare sig den enskilde eller fackföreningen och att inga avsked skall kunna göras på grund av deltagande i konflikt. Det borde stå klart för herr Wirtén efter 4–5 års debatter, där vi har rest samma krav. Men svaret på den fråga jag ställde har jag fortfarande inte fått: Är det enligt borgarnas mening endera möjligt att utdöma skadestånd eller avskeda eller är det möjligt att göra bådadera? – Det är den frågan jag vill ha svar på.

Fröken ENGMAN (s):

Herr talman! I motionen 223 tar jag upp frågan om en anpassning av lagen om allmän försäkring till medbestämmandelagen för att möj-

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

liggöra medbestämmandeavtal för de 17 000 anställda på de allmänna försäkringskassorna.

I höst skall förhandlingarna om medbestämmandeavtal starta för försäkringskassorna liksom för arbetsmarknaden i övrigt. Men för försäkringskassornas del föreligger problem i lagstiftningen. Problemen hittar vi i lagen om allmän försäkring. I 18 kap. 11 § heter det: "Styrelsen äger --- uppdraga åt styrelseledamot eller befattningshavare hos kassan att å styrelsens vägnar fatta beslut i de angelägenheter, beträffande vilka så lämpligen kan ske." I 12 § i samma kapitel sägs: "Hos allmän försäkringskassa skall vara anställd en direktör, vilken i enlighet med de anvisningar, som lämnas av kassans styrelse, har att leda arbetet inom kassan".

Det torde inte vara speciellt svårt att inse att denna lagtext står i direkt strid med ambitionerna att ge de anställda medbestämmandeavtal.

Utskottet har i sitt betänkande sagt att de anställda i försäkringskassorna bör ha samma möjligheter som andra offentliganställda att få inflytande genom medbestämmandeavtal. De försäkringsanställda är säkert lyckliga över att utskottet inte anser att de skall vara ensamma på den svenska arbetsmarknaden om att berövas denna rätt. Men glädjen hade säkert blivit större om utskottet hade medverkat till en sådan ordning och underlättat genomförandet genom att t. ex. bifalla min motion.

Den 14 december förra året skrev Försäkringsanställdas förbund till chefen för socialdepartementet och tog upp de problem som lagstiftningen medför när det gäller medbestämmandefrågorna. Redan då begärde Försäkringsanställdas förbund sådana klarlägganden eller åtgärder att nuvarande bestämmelser i lagen inte förhindrar att avtal kan träffas inom försäkringskasseområdet i anslutning till medbestämmandelagen.

Nu har ytterligare ett halvår gått, och inte det minsta lilla svar har kommit från departementet. De försäkringskassanställdas förhandlare står nu inför uppgiften att de snart måste börja förhandla om medbestämmandeavtal, och något klarläggande har inte gjorts och några andra åtgärder har inte heller vidtagits.

Det är beklagligt att utskottet inte har orkat medverka till att undanröja dessa svårigheter utan har nöjt sig med att inhämta uppgifter om att vissa överväganden pågår om innebörden och utformningen av de aktuella reglerna i lagen om allmän försäkring. För mig är det helt obegripligt hur man skall kunna tolka innebörden av lagtexten att direktören har att leda arbetet på annat sätt än att direktören har att leda arbetet.

Jag har mycket svårt att inse att motionens syfte är tillgodosett men tolkar ändå utskottets betänkande så att regeringen nu har ansvaret för att lagens utformning inte ställer till något trassel för de försäkringskassanställdas förhandlare.

Utskottet förutsätter att en lagändring föreslås riksdagen om de överväganden som man hänvisar till förhindrar ett medbestämmandeavtal. Därför anser jag det inte mödan värt att ta strid på den här frågan i dag, men jag kommer att följa utvecklingen och återkomma med en

interpellation om det visar sig att utskottets brist på initiativ trots allt ställer till svårigheter vid förhandlingarna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande motionen nr 562 och därefter i fråga om det av herr Franzén under överläggningen i första hand framställda yrkandet. Om detta yrkande avslås ställs slutligen propositioner beträffande herr Franzéns andrahandsyrkande.

Hemställan i motionen nr 562 av herr Werner m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i denna motion, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkanudet nr 32 mom. I såvitt avser hemställan i motionen nr 562 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit hemställan i motionen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294

Nej - 13

Det av herr Franzén under överläggningen framställda förstahandsyrkandet i anslutning till motionen nr 907 av herr Werner m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan beträffande förstahandsyrkandet i motionen nr 907, dels herr Franzéns förstahandsyrkande i anslutning till nämnda motion, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Den som vill att kammaren bifaller utskottets hemställan beträffande förstahandsyrkandet i motionen nr 907 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit herr Franzéns under överläggningen framställda förstahandsyrkande i anslutning till nämnda motion.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 13

Det av herr Franzén under överläggningen framställda andrahandsyrkandet i anslutning till motionen nr 907 av herr Werner m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan beträffande andrahandsyrkandet i motionen nr 907, dels herr Franzéns andrahandsyrkande i anslutning till nämnda motion, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utskottets hemställan beträffande andrahandsyrkandet i motionen nr 907 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit herr Franzéns under överläggningen framställda andrahandsyrkande i anslutning till nämnda motion.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 13

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 1 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner arbetsmarknadsutskottets motivering i betänkandet nr 32 beträffande mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 1 av herr Fagerlund m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 136
Avstår - 13

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbestämmandelagen

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av herr Fagerlund m. fl. samt 3:o motionen nr 1610 av herr Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 2 antar reservationen nr 2 av herr Fagerlund m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 1610.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144
Nej - 13
Avstår - 149

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Fagerlund m. fl.

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbe-
stämmandelagen

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ingemund Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 137
Avstår - 12

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Arvika begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Arvika begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 149

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ulander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ulander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 149

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

Ändring i medbe-
stämmandelagen

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Arvika begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Arvika begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 149

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ulander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ulander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 149

§ 4 Utlänningslagen

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:31 med anledning av propositionen 1976/77:132 om ändring i utlänningslagen (1954:193) jämte motioner.

I propositionen 1976/77:132 (arbetsmarknadsdepartementet) hade regeringen efter föredragning av herr statsrådet Ullsten föreslagit att riksdagen skulle anta förslag till lag om ändring i utlänningslagen (1954:193).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås bl. a. sådana ändringar i avvissningsbestämmelserna att utlänning som saknar pass och föreskrivet tillstånd (18 §) skall kunna avvisas, inte endast i samband med ankomsten utan även i visst annat fall. Har utlänningen inte inresekontrollerats skall avvissning enligt 18 § kunna ske när han första gången uppsöker eller anträffas av polismyndighet eller inom en vecka därefter. Möjligheterna till omedelbar verkställighet av avvissningsbeslutet vidgas i motsvarande mån.

Det ansvariga statsrådet eller tjänsteman föreslås få rätt att besluta om förhör och utse förhörsmyndighet i utlänningsärende hos regeringen.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1977.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionen 1976/77:1271 av fru Jonäng (c),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1976/77:1581 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen i avvaktan på utlänningslagkommitténs förslag skulle avslå propositionen 1976/77:132,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till överföring av prövningsförfarandet vid begäran om asyl från polisen till annan myndighet, och

1976/77:1582 av herr Wästberg i Stockholm (fp), vari yrkats att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:132 hos regeringen skulle anhålla om förslag till riksdagen innebärande att alla ärenden angående utlänningar som uppgav sig vara politiska flyktingar handlades av invandrarverket.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1581, yrkandet 1, skulle anta det i propositionen 1976/77:132 framlagda förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (1954:193),

2. beträffande förslag om ändrade regler för handläggningen av flyktingärenden att riksdagen skulle avslå motionerna 1976/77:1581, yrkandet 2, och 1976/77:1582.

3. beträffande tillfälligt arbetstillstånd att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1271.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Den proposition om större makt för polisen i utvisningsärenden som vi nu skall behandla är ytterligare ett inslag i de senaste årens skärpningar i svensk invandringspolitik.

Den hårdnande attityden mot s. k. B-flyktingar, stoppet för utländska studerande, jakten på s. k. skenäktenskap, polisens ständiga legitimationskontroller på Stockholms invandrarkaféer, stoppet för utländska sommararbetande är andra exempel.

Svensk invandringspolitik har alltid varit egoistisk. Den har aldrig varit öppen och humanitär – annat än i högtidstalen. När Hitlerriket segrade avvisades judar som sökte en tillflykt i Sverige. När Stalin var som mäktigast krökte Sverige rygg i baltutlämningen.

Det är typiskt att de svenska gränserna var som öppnast under 1960-talets högkonjunkturår. Nu när ekonomin visar problem kommer de skärpta reglerna. Svensk invandringspolitik har alltid utformats så att den i första hand gynnar svenskarna – inte invandrarna.

Det förslag vi nu skall behandla innebär att polisen på egen hand skall få besluta om avvisning av utlänningar under de tre första månaderna de befinner sig i Sverige. Det finns ett skäl för det förslaget: Invandrarverket – som hittills i huvudsak beslutat – hinner inte med alla ärenden. Men då borde man ju förstärka invandrarverket – inte lasta över bördorna på en annan myndighet, dvs. polisen, som dessutom är olämplig att handha dessa frågor.

Låt oss ta en politisk flykting som kommer från en polisstat. Är det troligt att den personen med förtroende kommer att berätta för den svenska polisen om sin politiska aktivitet? Tyvärr finns det åtskilliga exempel på flyktingar som hos gränspolisen helt enkelt inte vågat ge en korrekt version av orsakerna till att de sökt sig hit. Redan det borde vara skäl nog att lägga över avvisningsärendena på en annan myndighet än polisen.

Jag är faktiskt mycket konfunderad över det lättsinniga sätt som det här förslaget kommit upp på. Jag kommer därför att ställa några frågor till utskottet.

Delar inte utskottet den verklighetsbild jag har? Många flyktingar från polisstater och diktaturer är rädda och osäkra inför polisen. Polisen är därför olämplig som utredningsinstans.

Nu får polisen förpassa utlänningar under den första veckan de befinner sig i Sverige. För att vara säkra på att deras ärenden behandlas av invandrarverket, och inte av polisen, håller sig i dag många utlänningar undan under en vecka. Nu skall tiden för polisens beslutsrätt förlängas till tre månader. Detta kommer med all sannolikhet att leda till att åtskilliga ut-

länningar väljer att leva underjordiskt i tre månader – vilket skapar olidliga förhållanden för dessa människor. Utskottet refererar denna invändning mot den nya lagen – men här inte ett ord till kommentar. Går det att få en kommentar från utskottet här?

När polisen fattar beslut om avvisning verkställs beslutet omedelbart. Och det kan inte överklagas. Detta innebär att för enskilda människor livsavgörande beslut fattas och verkställs utan möjlighet till prövning i högre instans. På vad sätt överensstämmer detta med de rättsprinciper som vi i Sverige i andra sammanhang brukar berömma oss över?

Polisens rätt till avvisning gäller också människor som hävdar sig vara politiska flyktingar. De får avvisas om deras påståenden är "uppenbart oriktiga" eller om de förhållanden flyktingarna hänvisar till "kan lämnas utan avscende".

Det är alltså polisen som bestämmer om vad som är riktigt eller inte. Det kräver en sakkunskap hos polisen som den i stort sett saknar. Jag har – tillsammans med arbetsmarknadsutskottets ordförande – besökt Stockholmspolisen och fått redogjort för hur man där kämpar med tidningar och utrikespolitiska institutets översikter för att hålla kunskaper om alla jordens länder uppe. Detta är en absurditet.

Det här förslaget har givits en ganska snäv remissbehandling. Ingen enda invandrarorganisation har tillstyrkt eller förespråkade detta förslag. Eller kan utskottets representant nämna någon?

Herr talman! När vi behandlar lagstiftning som rör utlänningar och alldeles speciellt politiska flyktingar måste vi vara oerhört känsliga och försiktiga. Den proposition vi nu behandlar är dålig. Den försöker lösa ett administrativt problem – invandrarverkets långa behandlingstider – på ett sätt som allvarligt minskar rättssäkerheten. Jag yrkar därför bifall till motionen 1582, som i sak överensstämmer med andra yrkandet i motionen 1581.

I detta anförande instämde fru Bernström (fp).

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Mycket av det jag kommer att säga har redan sagts av herr Wästberg i Stockholm av naturliga skäl, eftersom yrkande 2 i vpk:s motion 1581 överensstämmer med det yrkande som herr Wästberg och några andra från folkpartiet framställt i motionen 1582. Jag vill ändå peka på de här sakerna en gång till, för det är påfallande hur denna lag försämrar och försvårar möjligheterna för utlänningar i Sverige.

Vi har i Sverige – som herr Wästberg också sagt – aldrig haft någon generös utlännings- eller flyktingpolitik, fast det ibland påstås det. Den nu föreslagna ändringen kommer således att ytterligare slå fast den snåla attityd och den ovillighet att lämna stöd och trygghet åt människor på flykt som redan är utmärkande för oss.

Det är självklart att vi måste ha reglerande lagar på det här området. Vänsterpartiet kommunisterna anser, och det har vi också sagt i vår motion, att en reglerad invandring måste upprätthållas. Det skulle inte

vara rätt mot svenska medborgare och ännu mindre rätt mot utlänningar att tillåta att en ström av människor sökte sig hit utan att det fanns garantier för en dräglig existens. Men vi bör och måste kunna inta en generösare hållning än vi gör nu i alla sådana fall där det är uppenbart att en utlänning sökt sig hit för att undgå förföljelse i sitt hemland, av politiska eller andra skäl. Och det är här som de föreslagna ändringarna i utlänningslagen kommer att försämra utsikterna och öka rättsosäkerheten.

Man vill nu förlänga den period, under vilken en utlänning kan avvisas med omedelbar verkan, från en vecka till tre månader. Detta betyder att närhelst vederbörande påträffas eller anmäler sig under tremånadersperioden skall han kunna avvisas med en veckas respit.

Det säger sig självt att detta ökar osäkerheten och minskar rättstryggheten för dem som sökt sig hit för att finna en fristad. Argumentet för detta nya förfarande skulle vara att utlänningar håller sig undan i åtta dagar, innan de anmäler sig, för att undgå avvisning. Efter den perioden blir det med gällande lag ett annat förfarande. Det är den motivering som statens invandrarverk har använt när man begärt den här skärpningen. Mot detta kan man ställa remissyttrandet från Svenska flyktingrådet, som anser att sådant här förekommer endast i ett fåtal fall och att dessa få endast kommer att hålla sig undan i tre månader i stället. Om någon nämligen är så väl insatt i den svenska lagstiftningen att han eller hon planerat att undgå avvisning, så kommer det inte att hjälpa med en utsträckning av den tid under vilken avvisning kan ske.

Ett annat vägande skäl är att lagen redan är föremål för omarbetning, varför man gott kan avstå från enstaka ändringar nu.

En annan och kanske viktigare invändning mot lagen, både i dess nuvarande form och ännu mycket mera i den form som föreslås, är att det är polismyndigheten på resp. plats som har att besluta om avvisning av alla slag, således även för dem som är politiska flyktingar. Om det i tjänst varande polisbefälet anser att utlänningen inte har fullgoda skäl för ansökan om politisk asyl, kan beslut om avvisning fattas omedelbart, och beslutet kan – observera det – inte överklagas. Med den nya lagen kommer detta att kunna ske när som helst under tremånadersperioden. Med de erfarenheter av polisens handläggning av flyktingärenden som vi har fått t. ex. i Arlanda, och som mycket starkt har kritiserats av invandrarbyrån i Uppsala, är det i högsta grad befogat att polisen fräntas den rättigheten. Det har vi begärt i vår motion. Herr Wästberg i Stockholm har, som vi nysst hört, också yrkat att detta prövningsförfarande skall handläggas av invandrarverket, och även Stockholms sociala centralnämnd anför ett liknande skäl i sitt remissyttrande. Det är mycket goda skäl som på ett avgörande sätt skulle minska riskerna för att utlänningar som kommer hit som politiska flyktingar felaktigt avvisas, utan att de har möjligheter att få sin sak ordentligt prövad.

Herr talman! Vad jag här har sagt skulle, om det genomfördes, förbättra invandrarnas och framför allt de politiska flyktingarnas situation vid an-

komsten till Sverige. Den föreslagna lagändringen skulle i stället försämrade. Jag yrkar därför bifall till motionen 1581, yrkande 1, och motionen 1582.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Beträffande det här betänkandet från arbetsmarknadsutskottet, som gäller ändringar i utlänningslagen, råder enighet i utskottet.

Det har i de två tidigare inläggen framställts några yrkanden och även riktats några frågor till utskottet om hur vi ser på vissa spörsmål. Jag skall därför under de sex minuter som står till mitt förfogande försöka att besvara frågorna.

Inledningsvis vill jag säga att det här rör sig om ett begränsat lagändringsförslag om avvissning enligt den 18 § och den 19 § i utlänningslagen, dvs. då utlännning kommer hit utan nödvändiga tillstånd enligt den reglerade invandring som gäller i Sverige eller om vederbörande inte har medel att klara sig under den tid vederbörande har rätt att uppehålla sig här eller om vederbörande över huvud taget har en vandel bakom sig som gör att man kan ifrågasätta om han skall få vara kvar i landet eller ej. Det gäller alltså inte terroristerna som behandlas i 20 §.

Olle Wästberg har naturligtvis rätt i att invandrarverkets arbetsbalans har varit en bidragande orsak till att invandringsministern har lagt fram förslaget. Men den väg som Olle Wästberg säger är den riktiga, nämligen att förstärka invandrarverkets resurser, har regeringen också använt sig av. Det tror jag att de tidigare talarna är väl medvetna om. Under det senaste året har det skett en förstärkning på invandrarverket med nio tjänster, och man har vidtagit en rad andra åtgärder just i syfte att effektivisera verket. Den arbetsbalans som var besvärande vid årsskiftet har förbättrats högst väsentligt till följd av de här åtgärderna.

Men invandrarverket har obeserverat de metoder som invandrare tillämpar för att få stanna kvar i Sverige. De håller sig gömda i åtta dagar och han därefter genom överklaganden av beslut hålla sig kvar utan att bli avvissade, trots att de saknade tillstånd när de kom hit. Detta har invandrarverket alltså observerat och begärt att få en ändring tillstånd, och det är denna begäran som nu tillmötesgåtts.

Jag vill ta upp de frågor som Olle Wästberg ställde. Han frågade först, om utskottet delar hans uppfattning om den verklighetsbild han skildrade. Jag måste emellertid säga att jag har svårt att känna igen verkligheten i Olle Wästbergs beskrivning. Det är klart att allt är relativt och att det beror på vad man jämför med när det gäller länder som tar emot invandrare. Men utan att slå sig för bröstet tror jag ändå att vi kan säga att Sverige har en bra invandringspolitik. Vi har ingenting av den gästarbetarpolitik som exempelvis många andra västeuropeiska länder tillämpar och som ju ur humanitär synpunkt är mycket sämre än de regler vi använder oss av i Sverige.

Får jag också säga – när man ifrågasätter rättssäkerheten – att den

här lagändringen är prövad av lagrådet och godkänd av detta. Det är ju egentligen, herrar Söderqvist och Wästberg i Stockholm, inte någon principiell förändring som inträffar i själva beslutsprocessen. Vad man gör är att förlänga tiden för polisens möjlighet till omedelbara avvsningsbeslut från åtta dagar till tre månader. Något annat inträffar inte vid den här lagändringen. Jag tycker därför att det är en del överord som förts fram om ifrågasättande av rättstryggheten för invandrarna i Sverige.

Man är orolig för att människor nu måste gömma sig i tre månader, som jag tror att Olle Wästberg formulerade sig. Han undrade om det fanns någon kommentar till detta från utskottet. Ja, kommentaren är helt enkelt denna: Om det är så att en invandrare upplever sig som politisk flykting eller någonting av likartad karaktär, t. ex. Vietnamdesertör, för att ta ett annat exempel, är det ju bara för vederbörande att uppge det för polisen. Då finns det klara direktiv om att polisen skall hänskjuta frågan till invandrarverket för prövning på det sätt som Olle Wästberg här menar alltid skall användas. Den regeln tillämpas ju – och jag är övertygad om att svensk polis också är noga med att närhelst man är osäker låta frågan gå till invandrarverket för prövning. Detta har man mycket klara direktiv om. Så i den mån en invandrare så att säga har rent mjöl i påsen finns det ingen anledning att hålla sig gömd dessa tre månader, utan då kan han gott ta kontakt med polisen och få sin fråga prövad i enlighet med de regler som gäller för invandrarverket.

Det är riktigt att vi har besökt polisen i Stockholm för att göra oss underkunniga om hur den handlägger de här frågorna. Mitt intryck är att det nu sker en omfattande utbildning av poliser just för att göra mottagningen så human som möjlig för invandrare, så att de inte känner igen sig i de skräckbilder som herr Wästberg försökte ge av polisstater i en annan del av vår värld.

Herr talman! Jag yrkar bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är förträffligt att invandrarverkets resurser har förstärkts och att verket fått en bättre balans. Men låt oss då gå vidare på den vägen – nämligen att få snabbare beslut hos invandrarverket i de här frågorna, som är så viktiga för invandrarnas rättssäkerhet, i stället för att lägga mer inflytande hos polisen.

Det är nämligen precis som Rolf Wirtén säger: Här har i sak inte skett någon förändring av själva behandlingen av utlänningar annat än en förlängning till tre månader av den tid som polisen kan besluta om avvsnings av utlänningar.

Själva den förlängningen innebär att människor måste hålla sig undan i tre månader, vilket är socialt orimligt för dem det gäller. Det finns ju skäl till att de håller sig undan. Det beror på att de inte litar på polisen. Detta är en psykologisk fråga. Man kan inte begära att människor som kommer från polisstater och ofta inte vet detaljer om svenska lagar skall

kunna lita på svensk polis. De har lärt sig kanske från barnsben att inte lita på polisen. Detta måste vi ta hänsyn till. Man kan inte behandla politiska flyktingar som om de hade gått i svenskt skolväsende. Hur rent mjöl de än har i påsen – för att använda samma uttryck som arbetsmarknadsutskottets ordförande – är många helt enkelt rädda för polisen, och de kommer att hålla sig undan.

För somliga finns det också goda skäl att hålla sig undan för polisen, så till vida att de har blivit utsatta för övergrepp, misstag, tveksamhet – eller vad vi nu vill kalla det. Polisen har vid en rad tillfällen fattat avgöranden som varit helt politiska. Detta är också oundvikligt. Hur bra polisutbildning vi än har vore det ju konstigt om polisen, som har så mycket annat att syssla med, också skulle kunna klara av att hålla reda på om läget i t. ex. Övre Volta eller Tschad motiverar ett politiskt flyktingskap.

Ingen enda invandrarorganisation har tillstyrkt det här förslaget. Just detta faktum tycker jag talar sitt tydliga språk. Förslaget innebär att den tid förlängs under vilken polisen kan fatta beslut som är livsavgörande för politiska flyktingar, utan att dessa har möjlighet att överklaga. Det är unikt i svenskt rättstradition att så viktiga beslut inte kan prövas i högre instans. Genom att tiden förlängs förstärks alltså denna svaghet i lagstiftningen.

Det förslag vi nu diskuterar är tyvärr ett dåligt sådant. Jag vet att det också är dåligt förankrat i invandrargrupperna. Det har kommit till relativt hastigt, och det har inte getts en vid remissbehandling. Riksdagen borde därför i stället för att bifalla propositionen fatta ett beslut om att alla ärenden som rör människor som uppger sig vara politiska flyktingar skall prövas av invandrarverket.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Herr Wirtén glider alltför lätt förbi den viktiga punkten om polisens sätt att avvisa flyktingar. Det är visserligen sant att den dåliga bestämmelsen när det gäller avvisandet också finns i den gamla lagen, men det är uppenbart att läget för en flykting förvärras om han, som den nya lagen förutsätter, riskerar att bli avvisad under en längre tidsperiod.

Sedan vill jag på nytt hänvisa till de konkreta erfarenheter vi har av dessa frågor. Jag tänker t. ex. på Märstapolisens handläggning när det gäller ankommande flyktingar till Arlanda. Det har skett övergrepp, herr Wirtén! Flyktingarna är rädda, och de litar inte på polisen. Det sade också herr Wästberg i Stockholm, och jag är ledsen att jag måste instämma i det. Flyktingarna litar inte på att de enskilda polisbefälen vid våra flygplatser och andra tullstationer handlägger dessa ärenden på ett sätt som garanterar deras rättssäkerhet. Det finns exempel på – jag vill upprepa det – att man har skickat i väg folk som skulle ha fått stanna här, om deras sak hade prövats mera grundligt.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Herr Söderqvist framställer här en rätt allvarlig beskyllning mot den svenska polisen när han säger att den begår övergrepp mot invandrarna. Är det så att det finns exempel på att sådant förekommit, så tror jag att herr Söderqvist borde ta upp det på annat håll. Det finns en rättslig väg att pröva sådana frågor, och den är i så fall den riktiga.

Jag vill betona också för herr Wästberg i Stockholm att vårt förslag inte innebär någon som helst förändring när det gäller rätten att överklaga. Den möjligheten är i dag lika liten under de första åtta dagarna som den blir med vårt förslag under en längre tid, dvs. tre månader. Det blir alltså ingen principiell skillnad i överklagningsrätten, och det tycker jag är väsentligt att påpeka.

Sedan sade herr Wästberg att alla som uppger sig vara politiska flyktingar borde få sin fråga prövad av invandrarverket. Men det är ju precis sådana direktiv polisen har att följa. Det är ju så det är skrivet, nämligen att när helst man från polisens sida är tveksam skall frågan prövas av invandrarverket såvida det inte, vilket också står i lagtexten, är uppenbart oriktigt eller om det kan lämnas utan avseende vad flyktingen hänvisar till. Efter de samtal med polisen i Stockholm som vi hade tillsammans och som här tidigare återopats vet herr Wästberg att man är utomordentligt noga med att bara tillämpa detta på sådana fall där påståendet verkligen är uppenbart oriktigt. Ett sådant fall är det exempelvis om en norrman kommer hit och säger sig vara politisk flykting. Det är klart att det är uppenbart oriktigt. Men så snart en polisman är osäker skall fallet prövas av invandrarverket. Det föreligger därför här inte något hot mot rättssäkerheten.

Låt mig också sedan nämna att hela frågan om utlänningslagstiftningen är under utredning av utlänningslagkommittén. Den kommer senare att ta upp det här förslaget liksom utlänningslagstiftningen i dess helhet. Är det så att man då finner anledning att göra några modifikationer kommer de väl upp till prövning då. Men just nu tror jag att vi lugnt kan besluta i enlighet med förslaget. Det är inget hot mot rättssäkerheten.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Den lag som nu gäller är dålig från rättssäkerhetssynpunkt. I den proposition vi behandlar föreslås att den lagen skall kunna tillämpas under en längre tid efter det att en utlänning kommit till Sverige. Detta är en försämring, också från rättssäkerhetssynpunkt.

Förut har överklaganden inte kunnat ske under åtta dagar. Nu blir det upp till tre månader. Detta är en uppenbar försämring.

I dag säger lagen, förklarade Rolf Wirtén, att alla som uppger sig vara politiska flyktingar skall få sin sak prövad av invandrarverket, om uppgiften inte – som det står i lagen – är uppenbart oriktig. Det är just detta som är poängen. Det är nämligen polisen som avgör om flyktingens påstående är uppenbart oriktigt eller inte. Detta är en prövning som in-

nefattar ganska mycket av politiska bedömningar. Det finns exempel på det. De första Vietnamdesertörerna som kom till Sverige avvisades av polismyndighet. Det var först senare som en praxisförändring skedde. Hade dessa fall inte från början avgjorts av polisen – utan överklagningsrätt – utan kunnat överklagas direkt till högre instans är det möjligt att de människor som då avvisades hade fått stanna.

Det finns också exempel på att polisen gör uttalanden i frågan, huruvida det råder religionsfrihet i Turkiet eller inte. Man har t. ex. anfört att Turkiet undertecknat diverse internationella fördrag om religionsfrihet och att detta skulle vara ett bevis för att där råder religionsfrihet. Det är ett exempel på att polisen själv gör politiska bedömningar.

Det är inte så enkelt som herr Wirtén gör det när han säger att det är självklart att norrmän som påstår sig vara politiska flyktingar inte skall få komma hit. F. ö. får de ju komma hit ändå, eftersom vi har en fri arbetsmarknad i Norden. Polisen gör i dag rader av prövningar av om en utlännings påstående om att han är politisk flykting är sant eller inte. Dessa prövningar bör inte göras av polisen, inte minst därför att man måste ta hänsyn till den psykologiska realiteten att många flyktingar helt enkelt inte med förtroende kan vända sig till en polismyndighet. De vet inte tillräckligt mycket om svenska samhällsförhållanden – det ligger i sakens natur. Detta måste vi som skall stifta lagar om detta ta hänsyn till.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1581 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 31 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1581 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 284

Nej – 13

Avstår – 4

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1582 av herr Wästberg i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 31 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1582.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 15
Avstår - 1

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölles.

§ 5 Ändring i fastighetsbildningslagen, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1976/77:36 med anledning av propositionen 1976/77:114 om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988), m. m. jämte motion.

Regeringen hade i propositionen 1976/77:114 under återopande av utdrag ur regeringsprotokollet för justitieärenden och lagrådets protokoll föreslagit riksdagen att anta förslag till

1. lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988),
2. lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144),
3. lag om ändring i anläggningslagen (1973:1149),
4. lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:
"Tillträde vid fastighetsreglering enligt fastighetsbildningslagen sker vid den tidpunkt som fastighetsbildningsmyndigheten bestämmer. Innan tillträde sker, skall fastighetsbildningsbeslutet ha vunnit laga kraft. I propositionen föreslås ökade möjligheter till tillträde. Fastighetsbildningsbeslutet skall i större utsträckning än f. n. få göras till s. k. preliminärfråga. Detta medför att fastighetsbildningsbeslutet kan vinna laga kraft tidigare. Om det på grund av särskilda omständigheter är lämpligt, skall fastighetsbildningsmyndigheten vidare kunna förordna att tillträde får ske utan

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

*Ändring i fastighets-
bildningslagen,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Ändring i fastighets-
bildningslagen,
m. m.*

hinder av att fastighetsbildningsbeslutet inte har vunnit laga kraft. De föreslagna ändringarna i fastighetsbildningslagen får motsvarande tillämpning vid förrättning enligt anläggningslagen och ledningsrättslagen.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1977.”

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen väckta motionen 1976/77:1560 av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c).

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1976/77:1560 skulle anta vid propositionen 1976/77:114 fogade förslag till

1. lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988),
2. lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144),
3. lag om ändring i anläggningslagen (1973:1149),
4. lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkande 1976/77:36 är ett tillstyrkande till proposition 1976/77:114 om ändringar i fastighetsbildningslagen. Förslaget innebär ökade möjligheter för tillträde till mark, som vederbörande part tillerkänts genom beslut av fastighetsbildningsmyndigheten. Detta skall ske, dels genom att fastighetsbildningsbeslut görs till s. k. preliminär fråga, dels när genom särskilda omständigheter det anses lämpligt med omedelbart tillträde. I princip och reellt innebär detta att tillträde till mark får ske utan att fastighetsbildningsmyndighetens beslut vunnit laga kraft.

Ur rätts- och rättsäkerhetssynpunkt kan starka betänkligheter anföras mot propositionens förslag. För den enskilde medborgaren har detta att beslut av myndighet skall vinna laga kraft varit något av en grundpelare i vårt rättssamhälle. Att besvärmöjligheter finns av myndigheters beslut har också betraktats som ett viktigt skydd för rättssäkerheten. Enskild persons rätt får ej åsidosättas, och regler som finns till skydd för enskilds rätt har alltid utgjort en viktig trygghetsfaktor.

I propositionen 114 redovisas att den promemoria som utgör grundvalen för det framlagda förslaget utarbetats inom justitiedepartementet. Det borde vara en garanti för att rättsaspekterna beaktas. Men så är tyvärr inte förhållandet. Promemorian har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de flesta remissinstanserna. Dock har allvarliga erinringar mot förslaget i promemorian anförts av hovrätten över Skåne och Blekinge, som hävdar att endast fastighetsdomstol skall kunna meddela beslut om förtida tillträde till mark, som tilldelats sökanden genom beslut av fastighetsbildningsmyndigheten. Det finns anledning att starkt understryka att beslut av fastighetsbildningsnämnd berör utöver sökanden också sakägare, vars rätt inte får åsidosättas.

Genom min erfarenhet av hur denna lag kommit att tillämpas på visst håll – hur enskilda markägares rätt enligt deras egen bedömning åsidosatts samt att gällande lag ej följts – finns det all anledning att värna rätten och rättssäkerheten för alla berörda parter. Och det kan endast ske genom att gällande lagar om lagakraftvunna beslut måste tillämpas även när det gäller fastighetsbildningslagen. Jag vill mycket starkt och bestämt stryka under detta. Och jag måste, herr talman, uttala min förvåning över detta förslag, som nu ett enhälligt utskott tillstyrkt. Utskottet har helt riktigt konstaterat att motionen 1976/77:1560 i sak innebär ett avslag på propositionen 1976/77:114.

När riksdagen beslöt om införande av fastighetsbildningslagen fanns det erinringar mot den då lagda propositionen. De farhågor som många av oss hyste den gången har tyvärr besannats i den praktiska vardagen i några fall. Där finns också bakgrunden till min motion, där jag i realiteten yrkar avslag på propositionen 1976/77:114 just med hänsyn till att väsentliga rättsskyddsregler genom den sätts ur spel.

Jag är medveten om att ett avslag på det av utskottet enhälligt tillstyrkta förslaget i en del fall kan leda till "vissa svårigheter" för sökandena och fastighetsbildningsmyndigheten, enär man måste avvakta att beslutet vunnit laga kraft innan tillträde till marken får ske. Med andra ord – man får vänta ytterligare fyra veckor i en beslutskedja, som ofta kan vara ganska lång, beroende på att planeringen och beslutsfunktionen måste ta sin tid innan fastighetsbildningsmyndigheten kommer in i bilden.

Men att ta detta till intäkt för ett avsteg från den grundlagstrygghet som ligger i lagakraftvunnet beslut och besvärsrätt för den enskilde medborgaren kan inte vara rätt och riktigt. Även om det heter, att man i den heliga samhällsnyttans namn måste underordna sig myndigheters beslut – i realiteten, att maktens och styrkans ångvältar rullar fram – får det inte leda till att rätten och rättssäkerheten sätts ur spel. Det enda och slutliga skyddet för den som söker att hävda sin enskilda rätt har varit det i grundlagen fastställda rättsskyddet i form av att beslut skall vinna laga kraft samt besvärsrätten till överordnade rättsvårdande myndigheter och besvärinstanser.

Herr talman! I en tid när ökad medbestämmanderätt och ökat inflytande eftersträvas är det angeläget att betona, att alla människors rätt i den delen verkligen beaktas. Den som äger mark får inte sättas i någon särställning. Och det måste få sägas, att det är hög tid att återställa och säkra respekten för ägandet – också för den som äger mark – det må sedan vara åker eller skogsmark, tomtmark till ett eget hem eller innehav av annan mark.

Propositionen 1976/77:114 är från de utgångspunkter jag anfört ett beklämmande dokument – att ett enhälligt utskott aningslöst ställer upp bakom propositionen gör inte saken bättre.

Som ledamöter av riksdagen måste vi hävda den rätt och rättssäkerhet som ligger i lagakraftvunna beslut och besvärsrätt, till skydd för den enskilde medborgaren. Och det skyddet måste gälla alla medborgare –

Tisdagen den
31 maj 1977

*Ändring i fastighets-
bildningslagen,
m. m.*

också alla sakägares rätt och rättssäkerhet i ärenden som handläggs av fastighetsbildningsmyndighet. Kommuner och myndigheter med sina resurser kan alltid hävda sina krav. Och i det sammanhanget kommer lätt den enskilde sakägaren, markkupplåtaren, i kläm. Skyddet för den enskilda människan, för markkupplåtaren, ligger i grundlagens vaktslående om att beslut måste vinna laga kraft innan de får verkställas samt att besvärshöjningen till överordnade och rättsvårdande myndigheter finns kvar.

Detta är bakgrunden till min motion 1976/77:1560, där jag yrkat att tillträde till fastighet eller del av fastighet får ske först sedan fastighetsbildningsmyndighetens beslut vunnit laga kraft samt att beslut om förtida tillträde får ske endast av fastighetsdomstol – dock först efter lagakraftvunnet beslut.

Av formella skäl – juridiken och statsvetenskapen är invecklade – är jag förhindrad att yrka bifall till utformningen av yrkandena i min motion. Av den anledningen, herr talman, ber jag att få yrka avslag på propositionen 1976/77:114 och därmed också avslag på utskottets förslag.

Herr MATTSSON (c):

Herr talman! I propositionen 114 föreslås vissa förändringar i fastighetsbildningslagen innebärande att fastighetsbildningsbeslut i större utsträckning än f. n. skall få göras till s. k. preliminärfråga, varigenom fastighetsbildningsbeslutet kan vinna laga kraft tidigare. Dessutom föreslår man att också fastighetsbildningsmyndigheten skall kunna förordna att tillträde får ske utan hinder av att beslutet inte vunnit laga kraft, s. k. förtida tillträde. Utöver propositionen har utskottet haft att behandla den motion som väckts av herr Carlsson i Vikmanshyttan, vilkens nyss ställda yrkande innebar avslag på propositionens förslag.

I propositionen bedöms skäl föreligga att vidga möjligheterna till förtida tillträde. Men det framhålls också att det är viktigt att bestämmelserna härom förses med tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Vid vår prövning i utskottet har vi funnit att vi har kunnat ansluta oss till den uppläggning som gjorts i propositionen.

Meningen med skapandet av möjligheten för fastighetsbildningsmyndighet att besluta om s. k. förtida tillträde är att den möjligheten skall användas vid vissa typer av förrättningar, t. ex. vid plangenomförande, vid förrättningar enligt ledningslagen och va-lagen. Gemensamt för dessa är att de varit föremål för en prövning, en plan har på något sätt fastställts och de motstående intressen som kan ha funnits har under förarbetena fått någon form av lösning – med nöjda eller missnöjda sakägare – genom det beslut som en fastställelseprövande myndighet slutgiltigt har fattat.

Det är alltså meningen att förtida tillträde skall kunna användas just vid den typ av förrättningar som jag nu nämnt.

Nu har också i propositionen sagts att det är viktigt att bestämmelserna förses med tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Det sägs om detta att för att man skall få förtida tillträde bör föreskrivas att den tillträdande utger förskott på den ersättning som kan komma att slutgiltigt fastställas. Vid-

re skall den tillträdande hos länsstyrelsen ställa säkerhet för den ytterligare ersättning som kan komma att fastställas. För det tredje skall också ställas säkerhet för det skadestånd som kan komma att utgå om beslutet om tillträde skulle ändras.

Om nu den som skall avträda mark inte är nöjd med fastighetsbildningsmyndighetens beslut finns möjlighet att anföra besvär till fastighetsdomstol över detta fastighetsbildningsmyndighetens beslut. I konstruktionen av bestämmelsen om förtida tillträde ligger den förutsättningen att fastighetsdomstolen mycket snabbt efter besvär skall kunna ta upp målet till prövning. Skulle då fastighetsdomstolen finna att förutsättningar för ett förtida tillträde saknas har domstolen att besluta om inhibition av fastighetsbildningsmyndighetens beslut.

Vi har därför när vi har granskat propositionen och motionen i civilutskottet ansett oss kunnat tillstyrka de två föreslagna lagändringarna, som enligt vår mening innebär en rimlig avvägning mellan den som tillträder mark och den som skall avträda.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande ansåg att det inte fanns några problem förenade med den lösning utskottet kommit fram till. Man har omgärdat möjligheten till förtida tillträde med tillräckliga rättsskyddsregler.

Får jag emellertid säga följande: Om tillträde redan har skett – vilket är möjligt enligt propositionen och utskottets betänkande – och en sakägare vill ändra på det upplever han att han befinner sig i underläge. Det förhållandet att man erhåller förskott och säkerhet för förskott och rätt till skadestånd innebär ändå att den säkerhet som ligger i möjligheten till överklagande och besvär i realiteten är överspelad – genom att sökanden redan tillträtt och börjat nyttja den mark varom här är fråga. Det är där den principiellt allvarliga punkten ligger, vilket tydligen *inte* utskottet har observerat. Man har bedömt det rent praktiskt – fyra veckors tidigare tillträde är viktigare än att hävda den urgamla rättssäkerhet, som jag menar är den verkligt allvarliga och viktiga frågan.

Jag har i mitt eget län sett hur fastighetsbildningsmyndigheten har handlagt ett ärende. De människor som försökte försvara sin rätt fick uppleva att vederbörande förrättningsman läste upprorslagen för dem och fick dem att känna sig som förbrytare i samhället. Det var anno 1974. Jag har träffat dessa människor, och de har frågat: Vart är vi på väg? Oförvitliga medborgare fick uppleva detta när de försökte hävda sin rätt. De var inga skrånande militanter, inga yrkesdemonstranter som de, som får sina nunor i TV, utan de var människor som fyllt sin vardag med att arbeta för att försörja sig och sina familjer. De fick uppleva detta på grund av den förändrade och förenklade lagstiftningen om möjlighet till sammanläggning av mark genom fastighetsbildningsmyndigheterna. Det är då man har anledning att reagera och känna oro inför

*Ändring i fastighetsbildningslagen,
m. m.*

Tisdagen den.
31 maj 1977

*Ändring i fastighets-
bildningslagen,
m. m.*

varje beslut, som luckrar upp den urgamla rättssäkerhet som ligger i att beslut skall vinna laga kraft och kunna överklagas. De skyddsregler som utskottets ordförande talade om berör inte kärnfrågan, nämligen rättssäkerheten, och jag hävdar att det är detta det gäller.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr MATTSSON (c):

Herr talman! Jag känner inte till det fall som herr Carlsson i Vikmanshyttan refererade och som skulle vara ett avskräckande exempel på avvikelser från lagstiftningens anda från den utövande myndighetens sida. Propositionens förslag ger inte fastighetsbildningsmyndigheten möjlighet att uppträda på det sättet. Som jag sade i mitt anförande kommer reglerna att kunna användas endast på vissa typer av förrättningar. Utom vid plangenomförande åtgärder skall reglerna kunna användas när fastighetsregleringens tillåtlighet har prövats i annan ordning eller när tillåtligheten att uppföra en anläggning för vilken krävs fastighetsregleringsåtgärd har prövats enligt särskild lagstiftning.

Det är egentligen där skillnaden ligger mellan herr Carlssons uppfattning och vår. Den här lagen skall göra det möjligt att slutgiltigt genomföra den fastighetsregleringsåtgärd som man redan genom fastställelse av en plan har tagit ställning till och där besvärsmöjligheterna enligt vår nuvarande lagstiftning finns och har kunnat utnyttjas av den vars mark berörs. Med de säkerhetsbestämmelser som i ekonomiskt hänseende omgärdar beslutet om att få s. k. förtida tillträde menar vi att den rädsla som herr Carlsson känner för den här ändringen i fastighetsbildningslagen inte är befogad. Reglerna skall endast gälla vid de fastighetsbildningstillfällen då man redan har tagit ställning till att åtgärden får genomföras och då endast villkoren återstår att pröva.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Utskottets ordförande säger att dessa regler bara gäller vissa typer av ärenden och att jag därför inte har anledning att känna någon rädsla. Varje uppluckring av rättssäkerheten som äventyrar enskilds rätt har vi anledning att känna rädsla för såsom förhållandena håller på att utveckla sig i vårt samhälle.

Får jag sedan säga till utskottets ordförande och till kammarens ledamöter, att när jag tvekar inför detta lagförslag befinner jag mig i gott sällskap med dels hovrätten över Skåne och Blekinge, dels justitiekanslern och andra rättsvärdande myndigheter. Jag tycker att det visar mer än väl att all möjlig försiktighet måste iakttas.

Herr MATTSSON (c):

Herr talman! En del av de invändningar som hovrätten gjort har man vid propositionsskrivandet tagit hänsyn till. Propositionen överensstämmer alltså inte med den ursprungliga promemorian.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upp-
lästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 36 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 236
Nej - 7
Avstår - 8

§ 6 Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

1976/77:37 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag till bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna
1976/77:38 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Skatteutskottets betänkande

1976/77:45 med anledning av propositionen 1976/77:135 om ändrade regler för beskattning av ideella föreningar, m. m. jämte motioner

Utrikesutskottets betänkande

1976/77:20 med anledning av propositionen 1976/77:142 om medel för det nordiska ministerrådets allmänna budget år 1978 m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöts att kammarens fortsatta överläggningar skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 7 Anmäldes och bordlades

Skrivelse

1976/77:152 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB

§ 8 Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkande

1976/77:30 med anledning av regeringens i propositionen 1976/77:150 gjorda framställning rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. jämte motioner

Nr 143

Tisdagen den
31 maj 1977

*Ändring i fastighets-
bildningslagen,
m. m.*

Skatteutskottets betänkande

1976/77:53 med anledning av propositionen 1976/77:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78, m. m. (kompletteringspropositionen) jämte motion, såvitt propositionen och motionen hänvisats till skatteutskottet

Utrikesutskottets betänkanden

1976/77:22 med anledning av motioner om förhindrande av investeringar i Sydafrika och Namibia, m. m.

1976/77:23 med anledning av propositionen 1976/77:147 om Sveriges bidrag till den femte påfyllnaden av Internationella utvecklingsfondens (IDA) resurser jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkande

1976/77:31 med anledning av propositionen 1976/77:79 om anslag för budgetåret 1977/78 till byggnadsarbeten m. m. inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

§ 9 Anmälades och bordlades

Motioner

1976/77:1673 av herrar *Hagel* och *Lövenborg*

1976/77:1674 av herrar *Hugosson* och *Pettersson* i Lund

1976/77:1675 av herr *Palme m. fl.*

1976/77:1676 av herr *Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:149 om arbetsmiljölag m. m.

1976/77:1677 av herr *Henrikson m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:151 med förslag till bostadsförvaltningslag m. m.

1976/77:1678 av herr *Olsson* i Edane *m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:155 om ändrat huvudmannaskap för vissa av de tvätterier som drivs av förenade fabriksverken.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 17.57.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert